

מלאכת מחשבת

דיון לעומק בנושאים עיוניים ~ רעיונות והערות ~ בפרשת השבוע

פרשת השבוע "זיקרא-פורים" (ובו י"א עניינים בביאור הפרשה ופרק "נחשבה")

והתגלית המסעירה ביותר שמכה הדים בכל העולם!

מגילת פורים נסתרת שנתגלתה רק עתה ע"י ארכיאולוג של הגיליון.

זיקר" — אלו תפילין

סיפור מופלא ביותר לפורים— מאת הרב רבי יאיר וינשטוק שליט"א

רשות אף לשיטת ר' יוסי ור' שמעון, שהרי התורה מיעטה מ"בני" את הנשים מסמיכה, אפילו הכי מותרות לסמוך ולא עוברות על לאו של עבודה בקדשים, משום שהתורה נתנה כוח לנשים להתחייב אף במצוות שהנשים פטורות מהן מעיקר הדין, כמצוות עשה שהזמן גרמא שנשים פטורות מהן, ומכל מקום יכולות הן להתחייב בהן ואף ללבוש תכלת, אף שציצית בתכלת הוי שעטנז, אפילו הכי נשים יכולות ללבוש.

והוא הדין שנשים יכולות לעשות סמיכה גמורה בעולה אפילו בכל כוחן, שזוהי למעשה עבודה גמורה בקדשים, ועל הצד שנשים אינן חייבות בו הרי הן עושות עבודה בקדשים ויש בזה איסור מעילה, אפילו הכי יכולות לסמוך ואין מוחים בהן כפי שאין מוחים אם תרצנה ללבוש ציצית בתכלת, אף שיש בזה איסור כלאים, כיון דעשה דוחה לא תעשה ואפילו שהן רשות ולא חובה.

ויש לעיין היאך הדבר מותר, תינח אם חייבים במצוה, אתי עשה ודחי ללא תעשה, ברם נשים הרי פטורות מעיקר הדין, היאך תחול הדחאה בזה? (וכבר מצינו מחלוקת גדולה בראשונים אם נשים יכולות לברך על מצוה שפטורות בהן, דעת

א) בעניין שנשים סומכות רשות על הקרבן אף שיש איסור עבודה בקדשים.

דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם.

איתא בתו"כ: בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות. ר' יוסי ור' שמעון אומרים, הנשים סומכות רשות (יעויין במלבי"ם וב"קרבן אהרן" מהיכן למד זאת בתו"כ).

וכתב בפירוש הראב"ד ז"ל: איכא מ"ד לדעת ר' יוסי ור' שמעון, אפילו סמיכה גדולה עליו מותרת בנשים (היינו בכל כוחה שזוהי עבודה גמורה בקדשים ולא מקופיא, כלומר רק מלמעלה כפי שיש ראשונים שאוחזים שזו כוונת ר' יוסי להתיר רק באופן שאין זו עבודה גמורה בקדשים, כפי שכתב הראב"ד בהמשך שיטה שניה, ובקרבן אהרן הביא שיטות רש"י ותוס' בעניין והאריך מאד בביאור העניין)

שכך נתנה התורה, לאנשים הוי חובה ולנשים הוי רשות, ונשים דומיא דאנשים לכל מצוות עשה שהזמן גרמא, אע"פ שיש צד איסור תורה, כגון ציצית של תכלת לנשים עכת"ד יעוי"ש.

נראה בזה שהראב"ד ז"ל סובר אליבא דר' יוסי ור' שמעון, שאף שסמיכת נשים היא

והרי אינן חייבות לסמוך, ואם תסמוכנה את ידיהן על העולה בכל כוחן תעבורנה על שימוש בקדשים ויש בזה איסור מעילה. כמו כן יקשה היאך מותר לנשים ללבוש ציצית עם תכלת והלא אין חייבות בציצית וכשלו בשות את הציצית הן עוברות בידיים על איסור כלאים? אבל אם נסבור שגם בעשה קיומי יש דין הדחאה אתי שפיר.

אמנם ניתן היה לומר דאין בזה פשיטות, דלעולם יכולנו לומר דהיכא דהמצוה בחפצא היא מצוה חיובית כגון לזכרים, בזה ודאי שפיר שייך לומר עשה דוחה לא תעשה, ובכה"ג ניתן לומר דאף נשים שהן רשות אין זה נהפך לעשה קיומית, דכך הוא גדר המצוה דבאופן שלגברים הוי מצוה חיובית וחלה הדחאה, חל דין הדחאה גם בנשים, דכך הוא הדין, דמצוה שאצל הזכרים חובה ויש בזה דין דיחוי יש גם לנשים את ההלכה הזו, שכן התורה נתנה כוח לנשים להכניס את עצמן לכלל החיוב, אף שאינן בגדר חיוב, אבל בכוחן להיכנס לאותו גדר דין.

הלכך סוברים ר' יוסי ור' שמעון שיכולות לסמוך על הקרבן אפילו בכל כוחן וכן להתעטף בציצית תכלת שכן המצוה במהותה ניתנת לדחיה ואין זה משנה אם אצל הנשים הוי רשות, כל הנידון נוגע למצוה שבחפצא נחשבת למצוה קיומית שאין חובה לקיימה ועל זה אנו דנים אם גם בזה ניתנה תורת הדחאה. ולפי"ז אין לשיטת הראב"ד כל שייכות עם עצם החקירה הנ"ל.

איברא שבהגהות רעק"א על השו"ע (או"ח סי' י"א) הביא מה שנשאל על ידי חכם אחד בהכרח הגמי' מנחות (דף ל"ט ע"א) בעניין קשר עליון שהוא דאורייתא (קשר ראשון בטלית הוא תנאי בקיום המצוה דבלא זה אין ציצית בטלית, אף אם יטיל ד' חוטים ויכפלים כשמונה, כל שלא יעשה בהם קשר גמור שאינו יכול להינתק

הרמב"ם שיש בזה ברכה לבטלה דהיאך תאמרנה וציוונו והן אינן מצוות והרי זו ברכה לבטלה, ברם הרא"ש וגאוני אשכנז התירו להן לברך כי יכולות להכניס את עצמן לכלל חיוב, והנה אליבא דהרמב"ם שאינן יכולות לברך דהוי רשות בעלמא, יקשה מאד לומר שנשים תוכלנה ללבוש ציצית בתכלת, שהרי תעבורנה על איסור כלאים וודאי לפירושו לר' יוסי הוי סמיכה רק מקופיא, ברם לשיטת הרא"ש וגאוני אשכנז שיכולות לברך אפשר לומר כן שכן מכניסות את עצמן לכלל חיוב ונעשות מחויבות בדבר ויכולה ההדחאה לחול).

וב"רנת יצחק" כתב דנסתפקו כבר גדולי העולם בדין עשה דוחה לא תעשה אם הוא רק במצוה חיובית או אף במצוה קיומית. כלומר האם הלכה זו נאמרה במצוה חיובית כמילה בצרעת שהתורה הטילה חיוב על האב למול את בנו, ואם יהיה בזה צרעת, אמרינן עשה דמילה ידחה את לא תעשה ד'הישמר בנגע הצרעת מאד' כיון דברגע שמקיים מצוות המילה הוא קוצץ את הבהרת, אבל היכא דהמצוה היא קיומית ואינה חיובית כלל אין את ההלכה של הדחאה, שהרי אינו מחויב מעיקר הדין לעשות את המצוה ומהיכי תיתי שיעבור על לאו, לא לקיים את העשה ולא יעבור בידיים על לאו, או נימא דאפילו במצוה קיומית נאמרה הלכה זו, דכיון שבעת שעושה את המצוה הוא מקיים עשה, יש בכוח המצוה הזו לדחות את הלאו.

ולכאורה נראה לומר על פי זה דשיטת הראב"ד מוכחת דאפילו היכא דהעשה הוא קיומי ידחה את הלאו, שהרי נשים במצוות עשה שהזמן גרמא אינן חייבות בו כלל רק יכולות להתחייב, ולכאורה אין זה יותר ממצוה קיומית שאם תרצנה יכולות הן לקיים את המצוה. ואם נימא שמצוה קיומית אינה דוחה לא תעשה היאך נשים יכולות לסמוך את ידיהן על ראש העולה

לכאורה פליאה עצומה שהתורה תתיר בכה"ג איסור כלאים. ברם זאת נוכל ליישב בפשיטות אליבא דדברי המרדכי ומכאן ראייה מוכחת לשיטתו (בהלכות קטנות) דאין איסור לילך בגד של ד' כנפות בלא ציצית, רק שאם ילך בגד של ד' כנפות בלא ציצית יבטל מצות עשה ויש נפק"מ בזה, שאם אין ציציות בעיר או בשבת שאינו יכול להטיל בבגד ציצית שהרי צריך לקשור את הקשר הראשון ובכה"ג יעבור על מלאכת קושר דאורייתא, באופן זה יכול ללכת לכתחילה בבגד בלא ציציות כיון שאינו עובר על איסור, רק שיש בזה ביטול עשה, ברם באופן זה כיון שאין לו היכי תמצי להטיל בו ציצית אינו נחשב כמבטל עשה לפיכך יכול אף לכתחילה ללבוש את הבגד בלא ציציות.

והנה כשלוש את הבגד מחויב הוא על פי דין להטיל בו ציצית והוי עשה בחיוב, וא"כ בכה"ג יוכל לדחות לא תעשה של כלאים וכשהבגד עליו יטיל את הציציות ובזה נאמרה ההלכה של עשה דוחה לא תעשה של כלאים.

ברם כל זה אתי שפיר דווקא אם הבגד בעצמותו אינו כלאים אלא רק הציציות עצמם הם הכלאים, שאם לא יקשרנו בבגד מכל מקום אין לו כל איסור ללבוש בגד של ד' כנפות בלא ציצית, וכדי לקיים מצות ציצית בחיוב מותר לו להטיל בו ציצית של כלאים. אבל אם היה הבגד עצמו כלאים, לא היה מקום לומר שילבש את הבגד, שהרי בשעת הלבישה עצמה כבר יעבור על כלאים וקודם הלבישה הרי לא הוי מצוה חיובית רק קיומית ומצוה בקיום אינה יכולה לדחות לא תעשה, לפיכך פשוט היה לגמ' שכל ההיכי תמצי שיבוא עשה של ציצית וידחה איסור כלאים בציצית באופן שהמצוה היא חיובית לא מתרמי רק באופן שהבגד כולו אינו כלאים רק הציציות הן כלאים

מעצמו נחשב כמו שלא הטיל ציצית (בטלית) והכרח הגמ' בנוי על דחיית כלאים בציצית, דאם אין חיוב לעשות קשר עליון א"כ אין חידוש שאפשר להטיל חוטי צמר בסדין פשתן שהרי אין בזה איסור כלאים, שכן הדין התוכף תכיפה אחת בבגד אינו חיבור ולא עובר על איסור כלאים, אלא ע"כ שקשר הראשון דאורייתא ובלא זה לא הוי ציצית.

ותמה אותו חכם ע"ז דמה ההכרח, לעולם קשר ראשון לאו דאורייתא ויכול לצאת ידי חובה גם אם יתלה ציציות בבגד ולא יקשרם, ואימתי נאמרה ההלכה של עשה דוחה לא תעשה באופן שנקשרו ציציות הכלאים מאליהן בשבת, דאי אפשר להתירן בשבת שהרי בכך יעשה מלאכה דאורייתא, כשיתיר קשר קיימא, לפיכך יותר לו ללכת בציצית כמות שהיא אף שבזה יעבור על איסור כלאים?

והשיב לו הגאון רעק"א, עד שאתה משאיל על הגמ' באופן זה, נקשה עליה קושיא אחרת, מניין לגמ' שעשה דוחה לא תעשה נאמר בגוונא של קשירת ציציות ומזה בונה ראייה שקשר עליון דאורייתא, והרי נוכל לומר אופן אחר של דיחוי בכלאים, כשהבגד עצמו ארוג כלאים וכגון שנטווה צמר ופשתים יחדיו והתירה התורה להטיל בו ציציות ובאופן זה לילך עם ציצית אף שהבגד עצמו עשוי כלאים (כפי שמותר לכהן ללכת באבנט כלאים שארוג בתוכו חוט תכלת עם פשתן בשעת עבודה) וא"כ כל גוף הכרח הגמ' נפל?

ברם באמת יש להקשות על כל עיקר הדין של עשה דוחה לא תעשה בציצית, בשלמא אם הייתה זו מצוה חיובית כמילה שפיר מובן שיבוא העשה וידחה את הלא תעשה, ברם מצוות ציצית אמאי תדחה את איסור כלאים והרי כיון שאינו חייב לילך בגד עם ד' כנפות, א"כ נאמר שלא ילבש בגד של ד' כנפות ולא יעבור על איסור כלאים וזוהי

את האיסור וזה יכול להיות רק אם מצד הדין הוא חייב לעשות קשר ולעשות בזה איסור כלאים, וזה הוא הכרח הגמ' שקשר עליון דאורייתא. עכת"ד הגרעק"א, יעוי"ש היטב.

והנה לפי דברי רעק"א פשוט שאין דחייה של עשה ללא תעשה רק באופן שהמצוה היא חיובית ולא קיומית ובעת העשיה היא חיובית ולא קיומית, דבלא זה גוף ההכרח שלו נפל לבירא, ולא עוד אלא תקשה קושיא עצומה על הגמרא, מניין לגמ' שקשר עליון הוא דאורייתא דילמא הבגד כולו הוא כלאים, כפי שפתח הרעק"א בתחילת המו"מ שלו עם החכם הנ"ל.

אלא שלפני"ז צריך להבין את דברי ר' יוסי ור' שמעון בתו"כ, אליבא דהשיטה הראשונה שאומר הראב"ד ז"ל, דהעבודה אצל האנשים אמנם חיובית כי הם חייבים בסמיכה, אבל אצל נשים הרי אינה חיובית שהרי אינן חייבות לסמוך עליו, וכמו כן לגבי כלאים בתכלת נשים אינם חייבות במצות עשה שהזמן גרמא, ואף שיכולות רשות, מכל מקום אינן חייבות לסמוך ואי אפשר לקרוא לזה מצוה חיובית, וא"כ היאך נוכל לפי זה להבין את יסוד ההלכה של דחייה, כיון שמושכל פשוט הוא שאי אפשר שמצוה קיומית תדחה לא תעשה והיאך נשים יכולות לעשות עבודה בקדשים, וכמו כן ללבוש בגד של כלאים בציצית ולעשות את ההדחאה כאשר הן עצמן רק בגדר מצוה קיומית ולא חיובית? וצ"ע.

וב"רנת יצחק" עמד בגוף הקושיא הנ"ל, ודחק ליישב את דברי הראב"ד ז"ל אליבא דשיטת הרמב"ן (במס' שבת דף קל"ב ע"ב) דהסיק דאין קיום של ציצית בכלאים מדין דחיה, שהרי אליבא דר"ל תקשה דקימ"ל, כל עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים

שבשעת הקשירה נעשה הכלאים, ברם כל זה שייך לומר רק אם עצם הקשר העליון הוא מחויב מצד הדין דאז מותר לו להטיל לכתחילה ביום חול, כשהבגד עליו ציצית ולעשות קשר גמור, ובכה"ג אתי עשה וידחה את לא תעשה של כלאים.

ברם אם יהיה דין הדחייה רק באופן שהציע אותו חכם, וכגון שנקשרו הציציות מאליהן ובשבת כשירצה ללבוש את הבגד לא יוכל להתיר את הציציות מהבגד שהרי יעבור על מלאכת מתיר בשבת ובאופן זה תתקיים המצוה, אם כן כבר נעשה הבגד קודם לכן חפצא של בגד אחד שהוא בגד כלאים, דמה לי שהבגד הוא כלאים כתוצאה של שוע טווי ונוז בבגד, או שהבגד כולו עשוי אריגה אחת של פשתים אך נתלו בו ציציות כלאים ע"י קשירה שאי אפשר להתירה בשבת ובכה"ג הופך הבגד כולו להיות כלאים, ובאופן זה לא נוכל לומר לו ללבוש את הבגד כי קודם הלבישה עדיין המצוה היא רק בקיום ומצוה קיומית פשוט שאינה דוחה את האיסור, א"כ על כרחך חייב להיות שקשר עליון הוא דאורייתא והדחיה אינה בשבת אלא בחול ואז מדובר שהוא לובש את הבגד בלי החוטים ועדיין אינו עובר איסור, כי הרי אין איסור ללכת ד' כנפות בלא ציצית (אליבא דהמרדכי), ואז כשהבגד עליו יטיל בחיוב את הציצית, א"כ על כרחך מדויק היטב שקשר עליון דאורייתא.

דאם לא כן, אין את ההיכי תמצי רק באופן שהציע החכם שהחוטים נקשרו מאליהם, והרי על כרחך מיירי שהחוטים נקשרו בו עוד קודם ללבישה ולא הייתה המצוה חיובית רק קיומית, ובכה"ג אם ילבש את הבגד יעבור על איסור, כיון שאין באופן כזה דחייה, נמצא שהאופן היחיד שתוכל להיות דחיה רק אם יקשור עתה כשהבגד עליו את הציציות ויעשה בידיים

ברם דבריו תמוהים מאד, שהרי הרעק"א עצמו דן בדין דחית כלאים בציצית, וכל ההכרח של הסברא לתרץ את קושית החכם שהעלה מכוח הקושיא שיש לו על דין כלאים בציצית, דמניין היה לגמ' בכזו פשיטות דקשר עליון דאורייתא מכוח הסברא, דאם לא כן מה חידוש שמותר ללבוש ציצית בכלאים והרי אם אין קשר עליון דאורייתא לא עבר על איסור כלאים, שהרי התוכף תכיפה אחת לא עבר על איסור כלאים, אלא ע"כ דקשר עליון דאורייתא וכה"ג הו' שתי תכיפות.

וע"ז תמה הגרעק"א זי"ע דמניין לנו שהתורה לא התירה ללבוש בגד שלם שארוג כולו בכלאים על ידי שנטיל בו ציצית שיתיר את איסור כלאים ולעולם קשר עליון לאו דאורייתא וזו לכאורה תמיה רבתי. אלא אומר רעק"א דהקושיא לא תקשי, כיון שאין כזו הלכה שעשה דוחה לא תעשה רק אם זו מצוה חיובית ולא מצוה קיומית, כדוגמת מילה בצרעת שחייב למול ויש נגע בערלה שמפריע לקיום המצוה וע"ז חיובה התורה למול ולכרות את הצרעת. אבל בגד שיש בו כלאים למה שנלך עמו והרי אינו חייב ללכת בגד של ד' כנפות, אלא ישנה הלכה שאם הולך עם בגד של ד' כנפות חייב הוא להטיל בו ציצית, וא"כ לא ילבש בגד של ד' כנפות ולא יעבור על איסור כלאים, שהרי זוהי מצוה קיומית ולא חיובית.

ברם כל זה אמור רק אם הבגד כולו עשוי כלאים אבל בגד שאינו כלאים רק שאין לו ציצית אחרת כדי לפטור את הבגד רק בכלאים, בכה"ג אין כל איסור ללבוש את הבגד לשיטת המרדכי שמותר ללבוש בגד שיש בו ד' כנפות אפילו אם אין בו ציצית רק שאחרי כן כדי שלא יבטל מצוות ציצית חובה עליו להטיל בו ציצית. ועל כן ילבש את הבגד ואז יהיה כבר מחויב

את שניהם מוטב ואם לאו יבוא עשה וידחה את לא תעשה, ותמה בזה הרמב"ן ז"ל מה ההכרח שיעשה ציצית בכלאים הרי יכול לקיים את העשה של "ציצית תעשה על ד' כנפות כסותך" בציצית שאיננה כלאים? והכריח ע"כ כי לשיטת ר"ל צ"ל שאין זה בגדר דחיה אלא הוא מכוח היקש, שהתורה הקישה בסמיכות לא תלבש שעטנז לגדילים תעשה לך שיש לקיים את המצוה של ציצית אפילו בגוונא של כלאים.

ולפי זה נאמר כן גם לגבי דין סמיכה בקדשים, שמה שהתורה התירה לעשות סמיכה בקדשים אף שהיא עבודה ויש בזה איסור מעילה, אין זה מטעם דחיה אלא משום שלא משכחת לעשות סמיכה רק בגוונא שיעשה עבודה בקדשים (שהרי סמיכה מקופיא אינה סמיכה כלל ובעינן שתהיה סמיכה בכל כוחו).

אם כן, יש לומר שלא אסרה תורה את העבודה, אלא שלא במקום מצות סמיכה אבל במקום שיש את מצות הסמיכה לא אסרה התורה את העבודה בקדשים, וכך גם לגבי איסור כלאים בתכלת, התורה לא אסרה לבישת ציצית בתכלת, וכיון שכן שפיר מובן למה נשים שאינן מחויבות יכולות לסמוך בקדשים וללבוש כלאים, שאף שאינן חייבות הרי הן מקיימות את המצוה (ואף מי שאינו מצוה ועושה יש לו שכר כמי שאינו מצוה ועושה, לא כ"ש שנשים שיכולות להכניס את עצמן לכלל חיוב יש להן שכר) אבל בגוונא שלא הותר האיסור וזה אתי בגדר של דחיה, דמצוה דוחה את האיסור, בזה ודאי נתפוס כדעת הגרעק"א שפשוט היה לו בסברא שרק מי שחייב לעשות את המצוה יכול לדחות את האיסור וכל שאינו חייב במצוה אינו יכול לדחות את האיסור, עכת"ד "רנת יצחק".

אמרינן ביומא כ"ט ע"א: "למנצח על אילת השחר... **למה נמשלה אסתר לאילה** לומר לך מה אילה רחמה צר וחביבה על בעלה כל שעה ושעה כשעה ראשונה אף אסתר היתה חביבה על אחשורוש כל שעה ושעה כשעה ראשונה, אמר רב אסי **למה נמשלה אסתר לשחר** לומר לך מה שחר סוף כל הלילה אף אסתר סוף כל הנסים".

מבואר מדברי רב אסי דלא רק אסתר נמשלה לאילה אלא כל הנס שנעשה על ידי אסתר נמשל ל"אילת השחר", וכן מבואר באסתר רבה פרשה י' פ"ס קא י"ד, דאיתא שם:

"ר' חייא רבה ורבי שמעון בן חלפתא הוון מהלכין בהדא בקעתא דארבל וחזון את אילת השחר שבקעה את האורה אמר ליה רבי חייא רבה לרבי שמעון בן חלפתא **כך הוא גדולתן של ישראל בתחלה קימעא כל מה שהולך הוא גדול ורבה והולך**, מה טעם כי אשב בחשך ה' אור לי, כך בתחלה ומרדכי יושב בשער המלך ואחר כך יושב מרדכי אל שער המלך וגו' ואחר כך ומרדכי יצא מלפני המלך וגו' ואחר כך ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר".

הרי שגאולת ישראל בזמן מרדכי ואסתר נמשלה לזריחת אילת השחר.

ונראה בס"ד בביאור עומק הענין ע"פ מה דאמרינן בב"ב ט"ז ע"ב:

"אילה זו רחמה צר בשעה שכורעת ללדת אני מזמין לה דרקון שמכישה בבית הרחם ומתרפה ממולדה, ואלמלי מקדים רגע אחד או מאחר רגע אחד מיד מתה"¹.

והנה ידוע שהמן נקרא נחש, כדאיתא בפתיחתא לאסתר רבה: "**ונשכו הנחש, זה המן**, שהיה נושף עמא כנחש", ובב"ר ט"ז ד': "ושם הנהר השני גיחון, זו מדי היה המן שף עמה כנחש, על שם על גחוןך תלך"², וכן אמרינן בחולין קל"ט ע"ב "המן מן התורה מנין המן העץ", דהיינו ששורשה של קליפת המן הוא בחטא אכילת עץ הדעת טוב ורע שהיה ע"י פיתוי הנחש הקדמוני, ומבואר

במצוה וכשיהיה מחויב במצוה לא נאמר לו לפשוט את הבגד כי אין לו ציצית אלא יטיל בו ציצית ויעשה את הדחיה באופן של חיוב.

והנה כל זה אפשר לומר רק כשאנו לומדים לא כשיטת הרמב"ן ז"ל בשבת (דף קל"ב ע"ב) ברם לשיטת הרמב"ן אין זה מטעם הדחאה אלא כך היא המצוה, בכה"ג לא עלתה ארוכה לקושית הרעק"א, דמי יאמר שהתורה לא התירה בגד שכולו כלאים שהרי לא מטעם הדחאה אתינן, אלא כך אמרה תורה שבגד של ציצית אין בו איסור כלאים אם אתה עומד לקיים איתו את המצוה, א"כ מאן לימא לן דלא אמרה התורה דין כלאים בציצית באופן זה ולא מיירי כלל בקשירה וא"כ אין כבר הכרח לכל הדין? נוסף לזה, גם כבר כל תירוץ הרעק"א על קושית החכם נפלה לבירא, וצע"ג.

גם שיטת הרמב"ן עצמה סותרת את עצמה, שהרי שיטת הרמב"ן בריש יבמות מוכרחת שכלאים בציצית אתי מטעם הדחאה וכבר עמד בזה בהערות על הרמב"ן (ממון הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצוק"ל יעו"יש), גם יש לעיין, שהרי לא בכל מקום אומר הרמב"ן את דינו, ומניין שיאמר כן גם לגבי עבודה בקדשים, דהרי וודאי לא בכל מקום אומרים כך אמרה תורה שתתקיים המצוה אלא היכן שהיה לרמב"ן את ההכרח, כפי שהקשה לגבי מילה בצרעת שצרעת היא עשה ולא תעשה ולא אמרינן יבוא עשה דמילה וידחה עשה ולא תעשה כפי שהאריך בזה יעו"יש. וצ"ע לע"ע.

***

מהרה"ג החו"ב בעל ויברך דוד שליט"א

(ב) נשיכת הנחש המן ברחם אילת השחר

¹ וראה בכתם פז על הזוהר (ויחי רכג): לא הרכיבו רז"ל חידוניהם אלא על הדברים הנמצאים בעולם לא על דבר בלתי נמצא, כענין האילה אשר אמרו רחמה צר ואינה יולדת עד שיבוא נחש ומכישה ברחמה וכו' וכבר העידו לנו אנשי אמת שלא היו מאמינים זה עד שראוהו בעין ואז האמינו.

² ובבמדב"ר י"ד י"ב איתא: "א"ר פנחס שני אויבים לא נאררו עד שהשלים עליהם שבעים פסוקים הנחש והמן הרשע, הנחש מבראשית עד ארור אתה מכל הבהמה שבעים פסוקים, המן מאחר הדברים האלה גדל המלך וגו' עד ויתלו את המן שבעים פסוקים, לתכלית שבעים נתלה על חמשים".

ישראל רחמים היו צר ורחוקים מתשובה, הזמין להם הקדוש ברוך הוא נחש בריח, הוא אחשורוש והמן, ועל ידם חזרו בתשובה, לכך נמשלה אסתר לאילה, ולכך אמרו אילת השחר, כמו נחש הנושך, שהוא תכלית הצרה ונזק, ואחר כך באה הישועה, כן היה קודם האיר המזרח, שהכוכבים אספו נגהם להיותם שקועים תחת אופן וקשרי הלילה המתגברים והולכים⁵, עד שחשך מזלם וכמעט רגע האיר היום, וקראה הזוהר קדרותא דצפרא, וכן היה בזמן אסתר, כי היה חשך מאד, וע"י נשיכת הנחש היה אור לישראל בגאולת הזמן, ואחר כך בבנין הבית על תלו, ולכן נקרא אילת השחר" (וע"ש עוד שביאר שכעין זה היה גם בגאולת מצרים).

וראה עוד שם (ח"ב דרוש ח') שכתב: "ולכך המן כידוע במדרש דאסתר נמשלה לאילה כי אילה רחמה צר וקב"ה מזמין לה נחש, וכן היה אז שרחמה צר והקב"ה הזמין להם המן הנחש לשוך אותם והיו מולידים וצמחה ישועה ע"י תשובה, וכן הוא בכל פיוטים כי המן נחש".

[וראה ענין קרוב לזה בהקדמה לאור חדש למהר"ל, וז"ל: "ומה שאמר (שומר טוב תהלים כב) בית שיש בו נחשים מביאין קרן של איל והנחשין בורחים, בא לומר כי לכך נקראת אסתר איילת גם כן כי קרן אילת מבריא הנחשים, וכך אסתר היתה מברחת מבית אחשורוש המן, שהוא בודאי נחש הממית שהוא מזרע עמלק שהוא נחש עקלתון, שכך הוא שם עמלק שהוא מעוקל. וענין אחד הוא המן עם הנחש".]

והנה במרדכי הנ"ל כתב עוד שהדרקון הוא התלי הגדול המושל במזלות, ומקורו הוא מה שאמרו בספר יצירה פ"ו: "תלי בעולם כמלך על כסאו", וביארו המפרשים שם שהוא דמות תנין שיש בשמים והוא המנהיג את כל המזלות, (וכ"כ האבן עזרא והרד"ק בישעיה כ"ז א' והרלב"ג באיוב כ"ו י"ג, ועוד), ולפי דברינו נמצא ששורש כוחו של המן הרשע היה בתלי הזה.

⁵ ראה במדרש תהלים ספ"ח: "שאין לך אפילה גדולה יותר מאותה שעה הסמוכה לשחר". ושם פכ"ב אות ד': "אימתי הוא מאיר בלילה, אע"פ שהוא לילה יש לי אור הירח והכוכבים והמזלות, ואימתי הוא חושך, בעלות השחר הלבנה נכנסה והכוכבים נכנסין והמזלות הולכין להם, אותה שעה אין חושך גדול ממנו, ואותה שעה הקב"ה עונה לעולם ומלואו ומעלה את השחר מתוך החושך ומאיר לעולם".

בספרים שחטא האכילה בסעודת אחשורוש היה מעין חטא האכילה מעץ הדעת טוב ורע, ולכן על ידי זה באה גזירת המן הרשע שהיה משורש נחש הקדמוני³, [ואיתא בספרים רמז לזה דכתיב בישעיה (י"ד כ"ט) "משרש נחש יצא צפע", וצפ"ע גימטריא עמל"ק].

והנה במשנה (ע"ז פ"ג מ"ג) נזכר שהיתה ע"ז בצורת דרקון, ופירש המרדכי שם ס' תת"מ: **"דרקון הוא נחש בריח⁴ בשמים ושמם תלי הגדול ומושל במזלות"**, וידוע בספרים ש"לוינת נחש בריח" הוא רמז לנחש הקדמוני, ולפי זה הנחש הקדמוני גם כן נקרא דרקון, וכן נקרא המן הרשע שהיה משורש נחש הקדמוני כנ"ל.

ולפי זה הכל מכוון היטב, שגאולת ישראל בזמן אסתר נמשלה לאילת השחר, אך אילה זו רחמה צר, וקשה לה ללדת את גאולתן של ישראל, עד שהקב"ה הזמין לה את ה"דרקון" שהוא המן כמו שנתבאר, שהוא "הכיש" את ישראל ע"י גזירתו הקשה, ועל ידי זה דייקא באה גאולתם, ע"י ששבו בתשובה מכח הגזירה.

ושוב מצאתי ביערות דבש (ח"א דרוש ג') שביאר כך בארוכה, וזה לשונו:

"כי אמרין בגמרא אילה רחמה צר ואי אפשר לה להוליד, מה עשה הקדוש ברוך הוא, מזמין לה נחש ונושך במקום הלידה ומזה מולידה. וזה ענין ישראל, כי אמרין (סנהדרין צז:) אם אין ישראל עושים תשובה אינם נגאלים, מה עשה הקדוש ברוך הוא, מעמיד להם מלך צר כהמן, ומתוך צרה עושים תשובה. וזה הנמשל, כי רחם של ישראל צר להוליד תולדות של צדיקים תורה ומעשים טובים ותשובה, כי בעו"ה אפס עצור ועזוב, ועל זה אמר הנביא (מלכים ב' יט ג) באו בנים עד משבר וכח אין ללידה, והיינו להוליד בתשובה הגאולה והישועה. מה עשה הקדוש ברוך הוא, **מזמין לנו נחש, היינו מלך כהמן, שנושך אותנו ומכאיב אותנו, עד שעל ידי כך חוזרים בתשובה**, ומזה הולידה והצמיחה צמח צדקה וישועה לישראל, וזהו ענין אילה, ולכך המשיל דוד כנסת ישראל לאילה וכו' וכן הדבר באסתר, כי אז היה זמן פקידה למלאות ע' שנה, והיו צריכים ישראל לתשובה, כי אין לך פקידה בלי תשובה,

³ ועומק הענין הוא שהנחש עצמו היה בבחינת עץ הדעת טוב ורע, וכמ"ש בזוהר ברעיא מהימנא רנ"ה ע"א: "אינון מסטרא דעץ הדעת טוב ורע דאתהפך ממטה לנחש ומנחש למטה לכל חד כפום עובדוי", ועל ידי שאכל אדה"ר ממנו קיבל הנחש שליטה עליו.
⁴ נזכר בישעיה כ"ז א' ובאיוב כ"ו י"ג.

הלשון "הסרת טבעת", הלא הסרת הטבעת היתה רק הכנה לגזירה ולא הגזירה עצמה, ולמה לא אמרו בפירוש "גדולה גזירתו של המן יותר ממ"ח נביאים", אמנם לפי מה שנתבאר נראה, דהנה כתב הגרי"א חבר בהרבה מקומות שמ"ח הנביאים הם כנגד מ"ח צורות של הכוכבים בשמים [מ"ח גימטריא כוכ"ב], והן כנגד מ"ח שערי בינה, ומשה רבינו הוא כנגד התלי המנהיג את כל הכוכבים והוא כנגד השער המ"ט שזכה לו משה רבינו [כמבואר בר"ה כ"א ע"ב], ולכן גזירתו של המן היה לה כח יותר ממ"ח נביאים כי נבואות הנביאים היו בבחינת מ"ח צורות הכוכבים, אך גזירת המן היתה בבחינת התלי שהוא המנהיג את כל המ"ח צורות, ולכן נקטו כאן דוקא "הסרת טבעת" כי במילים אלו נרמז ענין זה ששורש כוחו של המן היה מכח התלי שנהפך ממטה לנחש כמו שנתבאר.

ומכח התלי הזה באה הלידה, וכן "לידה" גימטריא מ"ט, כיון שבאה מכח השער המ"ט דוקא, וקודמים לה חבלי הלידה, שהם כנגד מ"ח השערים, "חבלי" גימטריא מ"ח.

גם הגאולה העתידה ע"י נשיכה ברחם האילה

והנה בשהש"ר פרשה ו' פסקא כ"ה ועוד דוכתי איתא: "רבי חייא ור' שמעון בר חלפתא הוון מהלכין בהדא בקעת ארבאל בקריצתה וראו אילת השחר שבקעה אורה א"ל ר' חייא רבה לר' שמעון בר חלפתא כך תהיה גאולתן של ישראל מצפצפת דכתיב כי אשב בחשך ה' אור לי בתחלה היא באה קימעה קימעה ואחר כך היא מנצנצת ובאה ואח"כ פרה ורבה ואח"כ מרטבת והולכת", מבואר שגאולת ישראל לעתיד לבא גם כן נמשלה לאילת השחר.

וידוע שהגאולה נמשלה ללידה, וחבלי משיח המה כמו חבלי לידה, וכמו שהוכיח רבינו הגר"א בביאור אגדת סבי דבי אתונא ד"ה נחש לכמה מיעבר, עיין שם בדבריו הקדושים.

ובסנהדרין צ"ז ע"ב אמרינן: "רבי אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין אמר ליה רבי יהושע אם אין עושין תשובה אין נגאלין, אלא הקב"ה מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב".

הרי להדיא שלעתיד לבא גם כן יעמוד מלך שגזרותיו קשות כהמן שהוא יהיה אז בבחינת הדרקון המכיש את האילה, ועל ידי זה ישובו

ולפי זה נראה בס"ד כוונה עמוקה בכתוב "ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתנה להמן", דהנה ידוע בזוהר ובספרים הקדושים שע"י חטא עץ הדעת טוב ורע נעשה האדם עצמו כלול מטוב ורע ורצונותיו וחושיו מתהפכין תמיד מטוב לרע ומרע לטוב, וזו היא הזוהמא שהטיל הנחש בחוה, הכח המעורב מטוב ורע, קליפת נוגה, ולפי זה הנחש שפיתה את חוה היה הוא עצמו בבחינת עץ הדעת טוב ורע, וזה היה גם כן בחינת מטה משה שנתהפך ממטה לנחש ומנחש למטה, בגלות הנחש שולט על המטה ובגאולה המטה שולט על הנחש, ומבואר בפרשת שמות שכשהיה המטה ביד משה היה מטה ושנעזב מידו היה לנחש, שכן כתוב: "ויאמר אליו ה' מזה מה זה בידך ויאמר מטה. ויאמר השליכהו ארצה וישלכהו ארצה ויהי לנחש וינס משה מפניו. ויאמר ה' אל משה שלח ידך ואחז בזנבו וישלח ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו", היינו שאחיזת הקדושה מכניעה את הרע שבו תחת הטוב, וכאילו כולו טוב, וכשנפרד מאחיזת הקדושה מתגבר הרע שבו, וכאילו כולו רע, וזהו גם כן בחינת לוייתן נחש בריח, שהלוייתן הוא דג טהור כדאיתא בחולין ס"ז ע"ב והנחש טמא, נמצא שהתלי כלול מטוב ורע ומתהפך מרע לטוב ומטוב לרע.

והנה צורת התלי בשמים היא כעין טבעת כמ"ש בספר חכמוני⁶ פ"ו: "כשברא האלקים את הרקיע... ברא את התלי ממים ואש בדמות תנין גדול כנחש גדול עקלתון ועשה לו ראש וזנב... ונטהו מקצה אל קצה כבריח נחש עקלתון, והעוקל שלו באמצע ארכו בחצי ונטייתו כטבעת עגולה וכל הכוכבים והמאורות והמזלות אדוקין בו", עכ"ל. וכן כתב שם כמה פעמים "טבעת התלי", ולפי זה יש לפרש: ד"ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתנה להמן" היינו שהקב"ה מלכו של עולם⁷ הסיר את התלי מאחיזת כוחות הקדושה ונתנו לשלטון כח הטומאה של המן שהוא הנחש הקדמוני, ועל ידי זה ניתן לו הכח לקטרג על ישראל ולהביא עליהם גזירת שמד.

ולפי זה נראה לבאר כמין חומר בס"ד מה שאמרו במגילה י"ד ע"א: "גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל שכולן לא החזירום למוטב ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב", ולכאורה תמוה

⁶ פירוש על ספר יצירה לרבינו שבתי דונולו הרופא, נדפס בסוף הספר יצירה.

⁷ כדאיתא במגילה ט"ו ע"ב ובמדרשים.

נדף הוא לפניו יתברך, אך הוא כי הלא כמקרה האילות גם לנו בני ישראל יקרנו, כי כאשר האילות בעת לדתנה יכין את הנחשים לפתוח ללדת, כי להיות כל אחת מהנה רחמה צר צריך כל רחם ליפתח ישכנו נחש ואז ינצלו ממות וילדו, כך הוא יתברך בעת גאולתנו ופדיון נפשינו **יכין הוא יתברך את הנחשים השרפים הם אלופי עמלק לטובתינו, כי לבנו צר מליפתח לשוב עד ה' עד ישכנו נחש ואז ייטיב לנו.** והנה המשל הזה נשאה רוח הקדש עלינו בית ישראל ואומרת, אל תתמהו על האריכו יתברך מלשבר את עמלק, כי הלא קול ה' יחולל אילות, ואז להצילן ממות ולתת להם בנים יולדו, על כן ויחשוף יערות אשר שם הנחשים, למען על ידי כן נמשך שובהיכלו יתברך כלו אומר כבוד, כי יצרו לישראל בחבלי משיח, ועל ידי כן שיחזיקו ישראל באלוהיהם, אז בהיכלו יתברך לא ימצאו מיימינים ומשמאילים, כי אם כלו כל כללות היכלו יחד יהיה אומר כבוד לישראל ולא ימצאו עוד מנגדים. ולכן צריך להאריך לעמלק עד קץ הימין, כי הם צורך לישראל שלבם צר מלשוב, **כנחש לאילה שרחמה צר ועל ידי נשיכת הנחש תוושע, כן ישראל כמדובר.**

ג) כמה ביאורים פשוטים במגילת

אסתר

פרק א'

ד. בְּהִרְאֹתוֹ אֶת עֶשֶׂר כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְאֶת יְקָר תַּפְאָרַת גְּדוּלְתוֹ יָמִים רַבִּים שְׁמוֹנִים וּמֵאֵת יוֹם. איתא באסת"ר שכתוב כאן ו' דברים: עושר, כבוד, מלכותו, יקר, תפארת, גדולתו, כנגד ו' אוצרות שהראה להם בכל יום, והם האוצרות שהטמין נבוכדנצר בנהר פרת ומצאם כורש, ולפי זה היו לו אלף ושמונים אוצרות וכן כתב בפירוש הגר"א.

ובתרגום כתוב שכורש מצא "שית מאה ותמנן אחמיתין דנחשא מליין דהב טב יוהרין ובורלין וסנדלכין", אך ברור שהוא טעות המעתיקים וצריך לומר "אלפא ותמנן"⁸.

⁸ טעות זו רגילה בספרים שהועתקו פעמים רבות והורקו מכלי אל כלי, וכך היתה השתלשלות הדבר: בתחילה היה כתוב 'אלפא', וירא זאת אחד המעתיקים וירע בעיניו, כי מנהג מקומו היה לכתוב המספר באותיות, ויכתוב 'תת"ר' תחת אלפא, והיה לימים וירא זאת מעתיק אחר הנחפז במלאכתו, ויעתיק רק ת"ר, אחרי כן יצא אחיו המעתיק השלישי, אשר מנהג מקומו היה לכתוב את המספר במילים ולא באותיות, ויכתוב שית מאה תחת ת"ר.

בתשובה ותהיה לידת הגאולה, ממש כמו שהיה בימי מרדכי ואסתר.

וענין זה רמוז בזוהר (אחרי מות סז: ברע"מ), וז"ל: "אמר רעיא מהימנא בההוא זמנא אלין מארי מתניתין מארי חכמתא עלאה מארי קבלה מארי רזי תורה שעתא דחיקת לון, והאי איהו דאמר **כאיל** תערג על אפיקי מים דאינון אפיקי מים דאורייתא וכו' דיהון אלין אפיקי מים בצערא ביגונא בעניותא **ואלין אינון חבלים צירין דיולדה** דאיהו שכינתא דאתמר בה ותגל יולדתך, ובאינון חבלים תהא בצערא דלהון ובאינון חבלים דצווחת בהון אתערו שבעין סנהדרין דלעילא עד דיתער קול דילה עד יהו"ה ומיד **קול ה' יחולל אילות** דאינון מארי מתניתין, בתולות אחריה רעותיה כלהון יהון לון חיל כיוולדה ממש בדחקין דדחקא לון שעתא בכמה **נשיכין דיצר הרע דחויא דנשיך לון בכמה דחקין, בההוא זמנא אתפתחת לאולדא משיחא** בגין חבלים ודוחקין דצדיקין ומארי מדות ומארי רזין דאורייתא מארי בושת וענוה מארי יראה ואהבה מארי חסד אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שונאי בצע דדחקא לון שעתא, והאי הוא דאוקמוה מארי מתניתין, דור שבן דוד בא אנשי חיל יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו ויראי חטא ימאסו וחכמת סופרים תסרח ותהא האמת נעדרת והגפן תתן פריה והיין ביוקר" וכו'.

וכתב רבינו הגר"א ביהל אור שם: "בכמה כו'. **רומז אל מה שאמרו דאילה בשעה שכורעת לילד מכנסת ראשה בין ברכיה וצועקת עד שבא נחש ונושך לה ברחמה ואתפתחת ומולדת.** והאילה היא השכינה וצועקת בעת לידתה הן ע' שנין הנ"ל כמש"ל, **ועל ידי נשיכת החיויא לתלמידי חכמים בעניות היא יולדת משיח.** שדוחקא דתלמידי חכמים ממהר הגאולה כמ"ש (ברכות ו:): אגרא דכלה דוחקא".

וכן ביאר ענין זה באלשיך (תהילים כט), וז"ל: "ועל השלישית, והיא מחבלי משיח אמר, הן אמת כי קול ה' ומאמרו הוא שכדי להיות יחולל אילות הוא חושף יערות להמציא ביאת הנחש ישכנה כדי שתלד, כאשר הפליגו רבותינו ז"ל שאפילו תהיה האילה ביישוב מזמין לה הקדוש ברוך הוא נחש ממקומו כהרף עין לישוך ברחמה הצר ויולדת, כך לעת לידת הגאולה צריך יבוא הנחש ישוך הוא עמלק המר והנמהר בחבלי משיח וכו' ולכן אל יקחך לבך להרהר ולומר למה לא יחיל את ארץ אדום, ויהיה זה לנו מעיר לעזור לתקן מעשינו ולגאלנו, אך אין העיכוב מצדו יתברך, כי מה הבל

ולרכוב על סוסו ברחוב העיר ויקראו לפניו ככה יעשה וכו'.

המלך נדהם מגודל חוצפתו, שהרי ידוע שהלובש את לבוש המלך או רוכב על סוסו מחלל את כבוד המלך [כדאיתא בע"ז (יא). שאחר מיתת המלך שורפין את מטתו וכלי תשמישו ומעקרין את הסוס אשר רכב עליו, כדי שלא ישתמשו אחרים בהם], ואין זאת אלא שהמן חושב את עצמו שוה למלך, ולכן מיהר המלך להשפיל את כבודו עד עפר ופקד עליו שיעשה כן למרדכי היהודי.

כמה גדולה היא השפלה זו, תחת אשר יצוה לאחד מסריסיו לעשות כן, פקד המלך על המן לעשות כן בכבודו ובעצמו, ראש השרים אשר כולם כורעים ומשתחווים לפניו, ישרת את מרדכי כאחד העבדים.

המלך אמנם כנראה לא ידע על האיבה הגדולה ששררה בין המן למרדכי, אך ידע גם ידע את איבתו של המן לכלל האומה היהודית, אשר על פי כתב וחתם את דינם להשמיד להרוג ולאבד. ועם כל זה ציוה על המן לשרת בכבודו ובעצמו את אחד היהודים שנואי נפשו, ולעשות לו יקר וגדולה.

פרק ז'

א. וַיְבֹא הַמֶּלֶךְ וְהַמֵּן לְשֵׁנוֹת עִם אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה. אחרי הבזיון הגדול שעשה המלך בפרהסיא להמן השחצן, כבר היה ברור לו כשמש שהמן הפך לו מאויב לשונא בנפש, וכמים הפנים לפנים גם הוא שנא אותו מאוד ולא רצה כלל לראות את פניו, ובודאי שלא לישב עמו במשתה, ורק חבלי אהבת אסתר משכוהו אל המשתה בעל כרחו, אך לא קשה לשער באיזה לחץ ומתח היו שרויים המלך והמן במשתה כזה.

ז. וְהַמֶּלֶךְ קָם בְּחִמְתּוֹ מִמִּשְׁתֵּה הַיַּיִן אֶל גִּנַּת הַבֵּיתָן. לאמיתו של דבר לא נתחדשה לאחשורוש כאן שום סיבה נכונה לכעוס על המן, על עצם הגזירה לא היה לו מה לכעוס, שהרי הוא עצמו נתן להמן את הרשות והגושפנקא לגזור גזירה זו, ואם משום שנודע לו שאסתר המלכה שייכת לאותה אומה, הרי גם המן לא ידע מזה כלל עד עתה. ועוד שבאותה מידה היה לו לכעוס על עצמו, שהרי הוא נתן את הרשות לגזירה זו. אך כך היא דרכם של יהירים שתולים את כל טעויותיהם באחרים, וכעת שנתברר לו שהמלכה אשר אהב שייכת לאותו עם שהוא עצמו גזר עליהם להשמיד להרוג ולאבד, ניחם על גזירה זו, וגברה חמתו על המן הרשע שהסיתו לכך. וחימה

ו. חוֹר כָּרְפֶס וּתְכֵלֶת אַחוּז בְּחַבְלֵי בּוּץ וְאַרְגָּמָן וְגו'. הנה הכתוב תיאר בארוכה את השבח והפאר של המטות והעמודים והרצפה ושל היין וכלי השתיה, אך לא הזכיר מאומה מהשפיע הגדול של מעדני המלכים שהיה שם, ומהכלים שאכלו בהם [ואין לומר שלא היו שם מאכלים, שהרי אמרו במגילה (יב.): "מה דת של תורה אכילה מרובה משתיה אף סעודתו של אותו רשע אכילה מרובה משתיה"], וכן לא הזכיר הכתוב כלום מכלי השיר ומיני הזמר ושאר מיני שחוק שודאי היו שם למכביר [ועי' יוסף לקח שדחה בשתי ידיים את דברי מי שכתב שלא היו מיני זמר באותה סעודה].

ופירש היוסף לקח שכאן נזכרו רק הדברים שנתחדשו במשתה אחשורוש שלא היה כמותם בסעודות שאר המלכים, אך הדברים הרגילים בכל סעודה לא נזכרו כאן.

כתב בפירושו הגר"א שסיפר לנו הכתוב כל שבח סעודת אחשורוש כדי להבין מזה כמה יהיה גדול כוחו של העולם הבא, ששעה אחת שלו יפה מכל חיי העולם הזה.

פרק ו'

ג. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה נַּעֲשֶׂה יְקָר וְגִדּוּלָה לְמֵרְדֳּכִי עַל זֶה וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁרָתָיו לֹא נַעֲשֶׂה עִמּוֹ דָּבָר. כמה מוזר הדבר שבאותו זמן לא גמל המלך עמו שום טובה, וגם לא חקר את שריו לדעת אם עשו עמו איזה טובה.

ביאור הענין הוא, שלגודל עשרו וגאותו דימה אחשורוש שכל העולם לא נברא אלא בשבילו, וכל בני העולם חייבים לעשות למענו הכל בכל מכל כל, והאיש שהצילו רק עשה את החובה המוטלת עליו, ואינו ראוי לשום שכר מיוחד.

אולם אחרי הזמנת המלכה את המן לסעודה עם המלך, גברו חשדותיו, וביותר אחר חלומות הביעותים שחלם, בשעה זו נוכח המלך שהצלתו אינה כה מובטחת מאליה, והבין שהעושה כן ראוי ליקר וגדולה, גם משום הכרת הטוב, וגם כדי שאחרים ירצו ללכת בעקבותיו.

ו. וַיְבֹא הַמֵּן וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ מַה לַעֲשׂוֹת בְּאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חִפֵּץ בִּיקְרוֹ וַיֹּאמֶר הַמֵּן בְּלִבּוֹ לְמִי יִחְפֹּץ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת יְקָר יוֹתֵר מִמֶּנִּי. המלך ידע היטב שהמן השחצן יחשוב שהכוונה אליו, ורצה לבחון איזה יקר וגדולה ידרוש המן לעצמו, והמן אכן חשף לפניו את כל מצפונו לבו, שעז רצונו ואדיר חפצו מאוד ללבוש את לבושו של המלך

"ממדבר מתנה" - עיונים בפרשה מהרה"ג רבי בניהו כהן שליט"א

פרשת ויקרא – זכור

ד) בגדדי מצות מחיית עמלק

א הנה החינוך (מצוה תרג) כתב: "ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, בזכרים כי להם לעשות המלחמה ונקמת האויב, לא לנשים". והמנחת חינוך על אתר (אות ג) תמה עליו: "והרב המחבר פוטר נשים ממצוה זו ונראה קצת דפוטר אותם מהלאו ג"כ, ובר"מ אינו מבואר זה, וצריך ראייה לפטור נשים ממ"ע שאין הזמן גרמא, ובפרט במקום לאו ג"כ, ומה שכתב כי להם לעשות המלחמה ולא לנשים, באמת מלחמת מצוה הכל יוצאין אפילו כלה מחופתה כמבואר בש"ס (סוטה מד, ב) ובר"מ פ"ז כאן, גם מי עמד בסוד ד' יתברך אם הטעם מחמת הנקמה, דאפשר גזירת הכתוב שנזכור שנאתו מאיזה טעם, ואנחנו אין יודעים, ואפשר אף בביאת משיחנו שיכרת עמלק מכל וכל ולא יהיה זכר להם מ"מ הזכירה יהי' תמיד מצות עשה לזכור ולא לשכוח, על כן צ"ע דפוטר נשים ממצות עשה זו. ונראה דכל אישי ישראל חייבים כמו כל מצות עשה שאין הזמן גרמא כן נראה לי".

והיינו שהמנחת חינוך תמה על דברי החינוך מנין לנו לפטור נשים מדין מחיית עמלק, והרי כלפי מלחמה זו שנקראת היא מלחמת מצוה אף נשים חייבות בזה, ואם כן מנין לנו לפוטרים [ואין זה נוגע לדין קריאת פרשת זכור לנשים, שהאריכו האחרונים בזה, אם חיוב הקריאה נובע מחיוב המחייבה או לא. ויעויין בבנין ציון (החדשות סימן ח), ובשו"ת תורת חסד (או"ח סימן לז)].

ובאבני נזר (אורח חיים סימן תקט אות ב) כתב: "אך יש לומר דהוי מצות עשה שהזמן גרמא שאינו בשבת דלא חמור חיוב מיתה דעמלק משאר חייבי מיתות שאין דוחין שבת. בשלמא בשעת מלחמה נאמר (דברים כ, כ) עד רדתה אפילו בשבת (שבת יט, א). אך כיון דלאו בנות מלחמה הן רק אם יבוא יחיד לידיה ואז לא ידחה שבת. וכיון דשבת לאו זמן מצוה זו בנשים חשוב שאינו זמנו כלל וכו'. ואין להקשות כיון דזמן מצוה זו באנשים בשעת מלחמה. לא קשיא דקיימא לן (שבת סב, א) נשים

זו נצטרפה לחשדות הרבים והמתח הגדול שכבר היתה ביניהם קודם לכן.

ח. והמן נפל על המטה אשר אסתר עליה. בבוקר נוכח המלך איך רצה המן לחלל את כבוד לבושו וסוסו, וכעת ראה המלך שנקל בעיניו לקרב אל אשת המלך בכבודה ובעצמה...

ט. ויאמר חרבונה אחד מן הסריסים לפני המלך גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי אשר דבר טוב על המלך עמד בבית המן גבה חמשים אמה. כעת נודע למלך עוד, שיש להמן איבה ומשטמה אישית לאהובו החדש ומציל נפשו - מרדכי היהודי.

ויאמר המלך תלהו עליו. המלך עשה כאן דבר שלא היה מקובל כלל וכלל אצל מלכי פרס ומדי, שכל עונש היה נעשה רק אחר התייעצות עם היושבים ראשונה במלכות. ואפילו בשעה שאשתו ושתי פגעה בו לעין כל והשביתה את שמחתו וגאותו ביום האחרון למשתה הגדול, ונאמר שם 'ויקצוף המלך מאוד וחמתו בערה בו', בכל זאת לא חרץ את דינה מיד, אלא הגיש את משפטה לפני שריו וחכמיו, כיון שהחוק והמשפט היה ענין יסודי מאוד בדתי מלכות פרס, כמאמר הכתוב 'כי כן דבר המלך לפני כל יודעי דת ודין'. ואילו כאן הורה המלך להוציא את המן להורג בתליה תיכף ומיד ללא כל משפט, למרות שלכאורה לא חטא לו מאומה, וכל מעשיו היו בהתאם לחוק. ולכאורה פלא גדול מה ראה אחשורוש על ככה.

אך ביאור הדבר הוא שהיא הנותנת, כי אחשורוש ידע אל נכון שאם יביא את הדברים לפני השרים יהיה כמצחק בעיניהם, ולא יבינו כלל מה חטאו של המן ומה פשעו, הלא עד עתה שנא המלך את היהודים לא פחות ממנו, והוא עצמו הסכים על ידו ונתן לו את טבעתו. וכי אמור יאמר להם שכעת רכשתי לי אהובים חדשים והחלטתי לשנות קו?

ואם יאמר להם אחשורוש שנצטברו אצלי חשדות שהמן רוצה למרוד בי, אזי ישפטו השרים שראיותיו קלושות למדי, ואין בהם די כדי לחרוץ את דינו למות, ולכל היותר די לפטרו ממשרתו הרמה, ולהשית עליו איזה עונש קל. אך המלך חשש שאולי גם חלק מהשרים נוטה לבם אחר המן, וכל רגע שרשע זה עודנו בחיים יכול להמריד כנגדו את כל השרים והעמים, על כן לא נותרה לו ברירה כי אם להוציאו להורג תיכף ומיד ללא דין ודברים.

שאף על ידי גרמא מקיימים את המצוה. וציין לדברי המהרי"ט (קידושין כט, א ד"ה מיהו קושיא) שכתב: "מיהו קושיא מעיקרא ליתא דאטו מעקה ושילוח הקן וכמה מצות שאין יכול לעשותן בשבת זמן גרמא מקרי. אין הדבר כן. אלא כל שמצותן נהגת אחר עשייתן לעולם אף בשבתות ויו"ט לאו זמן גרמא מקרי דעשייתן מחמת איסור נגעו בה שאין דוחין שבת, ואטו אם נעשו בין בהיתר על ידי עכו"ם בין באיסור מי לא מתקיימא מצוה".

ובאמת שטענה זו היא טענה גדולה כנגד דברי האבני נזר. ויעויין עוד בחידושי אביו (חידושי הגרמ"ז סימן כח) לגבי מצות צדקה, שהביא מהחרדים (סימן ז) שצדקה נהגת רק בזמנים ידועים, כיון שבלילה אין ליתן צדקה [ויעויין ברבינו האר"י (פרי עץ חיים שער מנחה ומעריב, שער יד, פרק ב) שכתב שבערבית כיון שהדינים גוברים אין ליתן צדקה], והקשה על זה מדברי החינוך (מצוה תעט) שכתב שצדקה נהגת בין באנשים ובין בנשים, ולפי דברי החרדים נמצא שזהו מצות עשה שהזמן גרמא. ויש שיישבו על פי דברי החיד"א (פתח עינים ב"ק טז, ב) שהנותן צדקה בלילה אף לפי דברי רבינו האר"י נוטל שכרו משלם [ויעויין בדבריו בשו"ת חיים שאל (חלק ב סימן כה) שנראה מדבריו שאין ליתן כלל לפי דעת רבינו האר"י. ואולי תלוי הדבר בחילוק הלשונית ברבינו האר"י, שבעוד שבפרי עץ חיים כתוב: "אבל עכשיו בערבית להיות שאז זמן שהדין גובר לכן אין זמן צדקה", ואילו בשער הכוונות (ענין תפילת ערבית דרוש א ד"ה בתפילת) כתוב: "ובענין הצדקה אין צורך לתת קודם תפילת ערבית כמו בשחרית" ומשמע שרק אין צורך אבל עדיין יש מצוה], ונמצא שאף שאין חיוב ליתן בלילה מכל מקום יש מצוה למי שנתן צדקה בלילה, ועל כן אין זה נקרא מצות עשה שהזמן גרמא, ולפי זה אפשר לומר כן גם בנידון דידן.

ושבו העלה לתלות ענין זה בחקירה שחקר אביו הגאון [הגאון רבי מנחם זמבה הי"ד] האם מצות מחיית עמלק היא מדין עונש על מעשיהם הרעים או שזהו סתם מצות עשה. שאם זהו מדין עונש, כמבואר במכילתא (בשלח פרשה ב) [ובאבני נזר (או"ח תקט אות ד)], אסור לעשות כן בשבת, כמבואר ברמב"ם (לא תעשה שכב) שאין מלקים בשבת, לפי שאסור להעניש את החוטאים בשבת, ומבואר מזה שאף שאין איסור מלאכה במלקות, אף על פי כן אסור לעשות כן בשבת, ולפי זה נמצא שאין להעניש עמלקי בשבת [אמנם על עיקר דבריו אלו, יש לדחות מדברי המגן אברהם

עם בפני עצמם. וכיון דלנשים אין מחיית עמלק כלל בשבת. לא חשיב לגבייהו זמן מצוה זו כלל והוה לגבייהו זמן גרמא".

והיינו שהאבני נזר מבאר שאף על פי שחיוב מחיית עמלק נשאר על כל יחיד ויחיד, ואין זה נוגע לדיני מלחמה, אך כיון שאין מצוה זו דוחה שבת, ממילא נחשב הדבר כמצות עשה שהזמן גרמא, ועל כן נשים פטורות.

ב. והנה בספר גור אריה יהודה (קונטרס המועדים, סימן כא) [לבנו של רבי מנחם זמבה שנפטר בימי עלומיו, ויום פטירתו (ו אדר תרפד) חל בימים אלו] תמה הרבה על דברי האבני נזר. שהרי מלבד המצוה של מחיית עמלק במעשה, יש גם מצוה שלא ישאר מזרע עמלק בעולם, ולפי זה אף יעשה כן על ידי בהמתו שתינגח את העמלקי ותמית אותו גם כן יקיים מצוה זו, אף על פי שאין זה נקרא מעשיו של האדם, כמבואר בגמרא (ב"ק י, ב). והוסיף וכתב שאף אם יאמר לגוי אחר שימית את העמלקי, גם כן מקיים מצוה זו, כדין ובערת הרע מקרבך. וכעין מה שמצינו בתשובת הריב"ש (סימן רלח) שכתב לגבי הריגת רודף: "כמו רודף שהיה רודף אחר חברו להורגו בין בעצמו בין בגרמא מצילין את הנרדף בנפשו של רודף" [אמנם כלפי מה שהביא מדברי הריב"ש במחכ"ת שגג בהבנת דבריו, הריב"ש דן על אדם שרוצה להרוג את חברו בידים או בגרמא, ולא כלפי הריגת הרודף על ידי גרמא. אמנם מצד הסברא דבריו נראים, משום שלא מסתבר לומר שיש מצוה להרוג רודף דוקא בידים, ואיני יודע למה הוצרך להסתייע בדברי הריב"ש].

ובעיקר דבריו שכתב שעל ידי גרמא מקיימים את המצוה, יש לציין לדבריו במקום אחר (קונטרס המועדים דיני פסח, סימן י, אות יב) שכתב: "דהנה בשולחן ערוך (מגן אברהם תמו, ב) במוצא חמץ ביו"ט דמבערו ע"י גוי. והקשה רעק"א ז"ל (שם) דאיך מקיים המצוה במה ששורפו הגוי. וראיתי באבני נזר (או"ח שיט) דחידש דהיכא דהמצוה הוא סילוק הדבר מן העולם אזי סגי בגרמא לחוד לקיום המצוה יעויין שם". וממילא יש להעיר שנמצא שדברי האבני נזר סותרים זה את זה. וצריך עיון.

והוסיף וכתב שאפשר לקיים מצוה זו בשבת על ידי שנים שיעשו כן ביחד, שלגבי קיום מצות המחייבה ודאי שנחשב שיצאו ידי חובת המצוה, שהרי רק לגבי דיני שבת ממעטים שנים שעשו, כמבואר בגמרא (שבת צג, א), וכל שכן אם נאמר

כתיב זכור את אשר עשה לך עמלק על מה אתה זוכרו על שולחן ריקה שנאמר תמחה את זכר עמלק מתחת השמים".

והדברים צריכים ביאור גדול מה הדמיון בין שתי הזכירות הללו. ובשו"ת נודע בשערים (חלק א, דרושים, פרשת זכור, דף קכ ע"ג, ד"ה בדרך אחר) ביאר: "בדרך אחר נראה לי לפרש שאלת ישראל היאך יתקיימו שתי זכירות הללו, כלומר אתה מצונו לזכור את יום השבת לקדשו שלא לעשות בו שום מלאכה רק לשבת השקט איש במקומו ולענג את השבת, ועוד אתה מצונו לזכור מעשה עמלק לתגר בו מלחמה, והנה אם יזדמנו שתי זכירות הללו בבת אחת איך נצא ידי שניהם, אם נלחם בו בשבת נבטל מצות זכור את יום השבת, ואם נשבות נבטל מצות זכור את אשר עשה לך עמלק. והשיב להם משה זה זכור לקדשו וזה זכור להשמיד ולהכרית וכו'. ויתבאר על פי מה שאמרו בשבת (סט, ב) היה מהלך בדרך ואינו יודע אימתי שבת וכו', ואסיקנא כל יום ויום עושה לו כדי פרנסתו אפילו ההוא יומא, וההוא יומא במאי מינכר ליה בקידושא ובאבדלתא עכ"ל, וכן קי"ל דמלחמת מצוה דוחה שבת שנאמר עד רדתה ואפילו בשבת, ויתקיים זכור את אשר עשה לך עמלק וגם מצות זכירת שבת יקוים בקידוש היום, וזה שאמר להם משה זה זכור לקדשו וזה זכור להכרית מארץ זכרו, ואתם יכולים לצאת ידי מצות הזכירה אפילו בדחיית שבת". ונמצא מדבריו שמחייט עמלק דוחה שבת. ויש לדון האם גם יחיד יוכל להרוג בשבת, והדברים יהיו תלויים במה שמבואר לעיל.

ד. ובשם משמואל (תצוה וזכור שנת תר"פ) כתב: "ובפשיטות אינו מובן מה חידש לנו. וכל"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה פירש שבא לומר שעמלק הוא היפוך שבת, היינו ששבת היא פנימיות, יומא דנשמתא שהיא בפנימיות, ועמלק אינו כשאר האומות שהם חיצונים אלא שהוא נמי פנימי אבל פנימיות רעה. וזה שמשל את שניהם לכוס של יין, שמהות היין שהוא פנימיות הענבים, אלא שזה קנדיטין וזה חומץ שהוא נמי בא מפנימיות הענבים אלא שנתקלקל, עכ"ד. ומ"מ עדיין יש להבין למה פרט שבת מכל התורה כולה שהיא פנימית, כי (איוב כח, יג - כא) "לא ידע אנוש ערכה וגו' ונעלמה מעיני כל חי ומעוף השמים נסתרה", ועמלק שהוא תכלית הרע הרי הוא היפוך כל התורה כולה. וגם בעיקר מצוות מחייט עמלק למטה יש להתבונן בה, מאחר שכתוב כי מחה אמחה הרי אלוגין שלו נקרא ומפורש למה

(שלט, ג) שנקט שרק אם יש בעונש מלאכה האסורה בשבת, אסור לעשות כן בשבת. ולגבי מלקות ביאר שטעם האיסור הוא לפי שחוששים שמא יחבול בו. ויעויין באבני נזר (או"ח מו) שהאריך בדברי המגן אברהם, והעלה שזהו מחלוקת בין המכילתא והירושלמי. ויעויין עוד בדבריו (או"ח רכח מאות ג ואילך) שהביא מבעל המאור (שבת קו, א) שמיתת בית דין נחשבת מלאכה שאינה צריכה לגופה. וממילא ברור שבמחייט עמלק לא שייך לומר כן].

אבל אם נאמר שזהו מצות עשה שאינה בגדר עונש, אפשר לדמותה להריגת רודף, שכתב בספר מרכבת המשנה (שבת כד, ז) שמותר להרוג אותו אפילו בשבת, כיון שאין זה מצד עונש בית דין, אלא דינו מסור לכל אדם [ויעויין במשנה למלך שם שכתב שברודף להרוג ודאי שמותר בשבת כיון שזהו פיקוח נפש, אלא שמסתפק שם ברודף אחר הערוה, ואילו לפי דברי מרכבת המשנה מותר גם ברודף אחר הערוה כיון שהריגתו מסורה לכל אדם]. ונמצא שאין זה נחשב מצות עשה שהזמן גרמא.

ג. והנה בפרקי דרבי אליעזר (פרק מד) איתא: "אָמְרוּ לוֹ יִשְׂרָאֵל, מִשֶּׁה רַבְּנוּ, כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עִמְלָק, וְכְתוּב אַחֵר אוֹמֵר זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ (שמות כ, ח), הַיֵּאֵךְ יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵיהֶם, זֶה זְכוֹר וְזֶה זְכוֹר. אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לֹא דוֹמָה כּוֹס שֶׁל קוֹנְדִיטוֹן לְכוֹס שֶׁל חֲמֵץ, זֶה כּוֹס וְזֶה כּוֹס, זֶה זְכוֹר לְשִׁמְר וְלְקַדְּשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת, שְׁנֵאֵמַר זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ, וְזֶה זְכוֹר לְהַשְׁמִיד וְלְהַכְרִית אֶת כָּל זֶרְעוֹ שֶׁל עִמְלָק, שְׁנֵאֵמַר זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עִמְלָק".

ובמדרש תנחומא (פרשת כי תצא אות ז) איתא: "כאן כתיב זכור ובשבת כתיב זכור שניהם שוין, אמר שלמה אמרתי אני בלבי כמקרה הכסיל גם אני יקרני ולמה חכמתי אני אז יותר ואמרתי כי אין זיכרון לחכם עם הכסיל לעולם (קהלת ב, טו - טז), אף על פי שכתוב בשבת זכור ובעמלק זכור אינן שוין, אמר שלמה כמקרה הכסיל גם אני יקרני משל למה הדבר דומה למלך שעשה סעודה וזימן את האורחים נכנס הקערה לפניו מלא כל טוב אמר זכור פלוני אוהבי, משקינח את הקערה אמר זכור פלוני שונאי, א"ל אוהביו זה הזכרת וזה הזכרת, א"ל לזה הזכרתי על קערה מלא כל טוב ולזה הזכרתי על קערה ריקה, כך השבת כתיב בה (שמות כ, ח) זכור את יום השבת לקדשו ולכבדו במאכל ובמשתה ובכסות נקייה ובעמלק

ובעינין למעבד עמכון פרקמטיא כיון שהיו יוצאין היו הורגין אותן, וכן כסות ולשון שינה להטעות ולרמות שיהיו סבורין בו שהוא כנעני. ונוסף על מה שהוא שקר וקליפה קשה להכניס בלב אנשים מדת השקר והצביעות, עוד הוא שוא ועיקול לשים חושך לאור ואור לחושך, כמהות המעקל שמהפך מה שלמטה למעלה ושלמעלה למטה, וחוזר וכופל ומעקל ומטעה גם את עצמו להיות כל דרכו הרעה ישרה בעיניו ומחזיק את עצמו עוד לבעל מעלה מזולתו ומכניס גם מדה רעה זו בלב אנשים:

והנה בש"ס (שבת קיח, ב) אמר ר"י אמר רב אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהם אומה ולשון שנאמר ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וכתוב בתרי' ויבא עמלק. ולפי דרכנו במהות עמלק שרעתו בכפלים, שוא ושקר, יובן איך הוא מדה במדה מקבילה ביאת עמלק בשביל חילול שבת. דהנה שבת היא מקור הברכה כמ"ש ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו, וכמו שאנו אומרים בקבלת שבת לקראת שבת לכו ונלכה כי היא מקור הברכה. והנה אמרו ז"ל (מדרש תהלים פ"ז) כל מה דשקרא מכניס פחתא נסבא, ומובן נמי להיפוך אשר הברכה מסתעפת מהאמת, היפוך מדת השקר, וברכו באורה רמז לאור השכל הבהיר, היפוך להטעות את עצמו. ולרמז זה באה מצות סעודות שבת, ומצות נר של שבת, וזהו אסדר לדרומא מנרתא דסתימא ושלחן עם נהמא בצפונא ארשין. וזהו ששבת נחלת יעקב, וכמו יעקב שהיתה מדתו כפלים לטובה, מדת האמת וישר היפוך שוא ושקר, כן היא שבת זכור ושמור, שמור הוא ממלאכה וטרדת ימי המעשה ותחבולות האדם המביאות אותו לידי שקר כמו שכתוב (משלי כח, כא) "על פת לחם יפשע גבר", ובמה שהאדם עוזב את כל אלה זוכה לעומתם למדת האמת היפוך השקר, וזכור הוא הארה אלקית בלב ישראל המאירה את העינים וזוקפת את הקומה, היפוך מדת שוא. ונראה שזהו שאנו אומרים בקבלת שבת ימין ושמאל תפרוצי, ימין רמז לאור שנברא ביום ראשון שמדתו חסד קן הימין היפוך מדת השוא, ושמאל רומז לשמאל דוחה את כל השקרים, וזהו ימינא ושמאלא ובינייהו כלה. ועל כן אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה היו זוכין ישראל למדות הללו בשלימות, זה הי' ביטול לכחות עמלק לגמרי. וכבר הגדנו שכל מה שיש במציאות שהאומות ישתעבדו בישראל הוא רק ע"י אמצעות עמלק ראשית גוים, ושמהאי טעמא נשאר עדיין לעמלק שם ושארית,

נצרך עוד שישראל ימחו את שמו, וכי לסייעתן של ישראל הוא נצרך, אתמהה. וכבר דברנו בזה, ולא נשנה אלא בשביל דבר שנתחדש בו:

ונראה דהנה במהותו של עמלק הגיד כ"ק אבי אדומו"ר זצלה"ה שהוא היפוך מיעקב אבינו ע"ה שנקרא שמו ישראל וישרון מלשון ישר, ועמלק הוא לשון מעוקל ועקלקלות, עכת"ד. ונראה להוסיף בזה דברים, דהנה במדרש (פרשת תולדות) ויקראו שמו עשו הא שוא שבראתי בעולמי. ויש להבין דמשמע שעד אז עדיין לא נבראה מדת השקר, והרי הנחש הקדמוני אמר שקר על בוראו מן העץ אכל וברא את העולם, א"כ הרי כבר נבראה מדת השקר. ונראה דיש הפרש בלשון שוא ובלשון שקר, דענין שקר הוא כשבא להטעות את זולתו, אבל בעצמו הוא יודע שאיננו כן, אבל ענין שוא נכלל בו נמי כשהוא מטעה גם את עצמו. ועל כן הנחש הקדמוני שהי' ס"ם רוכב על נחש, וס"ם הוא מלאך שמרד, והמלאכים נבראו בשני, א"כ הרי היה רואה איך שנבראו כל האילנות ביום השלישי, והי' יודע שח"ו אין שום מקום לומר מן העץ אכל וברא את העולם, אלא שבא להטעות את חוה, וזוהי מהות השקר שבעצמו יודע שאיננו כמו שאמר, אלא הוא מטעה את זולתו. אבל עשו היתה רעתו בכפלים, ונוסף על מהות השקר שהיתה ירושה בידו מן הנחש הקדמוני, ואיש ציד מתרגם נחשירכן, וכתוב כי ציד בפיו שהי' מטעה את זולתו, היתה בו נמי מהות השוא שהי' מטעה גם את עצמו. ויתבאר זה על פי מה שהגיד כ"ק אבי אדומו"ר זצלה"ה בפירש"י שהי' עשו כבן שנים הרבה, היינו שהי' צדיק בעיני עצמו כאיש בא בימים שהשלים את שנותיו לטובה, עכת"ד.

והנה ידוע שיעקב ועשו הם שני הפכים, ולעומת שהי' עשו רע בכפלים מדת שקר ושוא כנ"ל, הי' יעקב אבינו ע"ה בהיפוך בכפלים. לעומת שהי' עשו במדת שקר, הי' יעקב אבינו איש האמת כמ"ש (מיכה ז, ז) תתן אמת ליעקב. ולעומת שהי' עשו במדת שוא להיות מעוקם ושם חושך לאור ואור לחושך ומטעה את עצמו ומעקל את שלמעלה למטה ושלמטה למעלה, הי' יעקב איש ישר הולך כשמו ישראל וישרון. וכו'.

והנה משורש נחש יצא צפע הוא עמלק, הפסולת מכל זרע עשו, שהוא תכלית השקר והשוא שבעולם, הוא המטעה את אחרים, וכבתנחומא (פרשת תצא סוף סי' ט) שעמד לו חוץ לענן והי' קורא להם ראובן שמעון לוי פוקו דאנא אחיכון

הריב"א (שהובא בתה"ד ח"א סי' קי ובמהר"י מינץ סי' טו) וז"ל, שכל מאכל שלוקחים הבחורים זה מזה אפילו שלא ברשות, משום שמחת פורים משעת קריאת המגילה עד לילה סעודת פורים, שהן שני לילות ויום אחד, אין בהם משום גניבה ולא משום גזילה. ואין להזמין לבית דין ואין חוששין עליו, ובלבד שלא יעשו שלא כהוגן על פי שבעה טובי העיר ע"כ.

ומבואר מכל זה, שהמזיק או הגוזל מתוך שמחה פטור. ומקור הדברים הם מהא דתנן (סוכה מה.) מיד התינוקות שומטין לולביהן ואוכלים אתרוגיהן, ופרש"י שהגדולים שומטין את לולביהן של הקטנים וגם אוכלים את אתרוגיהן, ואין בדבר משום איסור גזל משום שכך נהגו מחמת שמחה, וכתבו התוס' שם וז"ל, ויש ללמוד מכאן לאותן בחורים שרוכבים בסוסים לקראת חתן ונלחמים זה עם זה וקורעין בגדו של חבירו או מקלקל לו סוסו שהן פטורין שכך נהגו מחמת שמחת חתן ע"כ, וכ"כ המרדכי (שם סי' תשמג) ור"י מלוניל ותור"פ ואו"ז (סוכה סי' שטו).

ובאגודה שם הוסיף שה"ה בבחורים שמשחקים בשבתות בחצר בית הכנסת ומכין זה את זה דפטורים ובלבד שלא יתכוונו ע"ש. וכ"כ בתה"ד (ח"ב סי' רי) לגבי אחד שדחף את חבירו בשעת ההושענות ונחבל בכתיפו, ודן לפטור עפ"ד התוס' הנ"ל (אלא דכתב שלפעמים יש לחייבו משום סייג, וכ"כ הרמ"א בחו"מ שם). ומטעם זה פסק הרמ"א שכל המזיק מתוך שמחה, בין שמחת חתן וכלה בין שמחת פורים או שאר דבר שמחה, פטור על נזקיו וכנ"ל.

וצ"ב מהו טעם הפטור של מזיק או הגוזל מתוך שמחה, ועי' במהר"י מינץ שם ש"לא אקרי גזל כיון שאינו עושה על מנת לגזול ולהרויח אלא משום שמחת פורים" ע"כ, וצ"ב וכי נימא דהגוזל שלא ע"מ להרויח אלא להשביע רעבונו לא חשיב גזלן.

וצ"ל דיסודו מדין מחילה, שדרך העולם למחול על נזיקין שנעשו בשעת שמחה, וכ"מ בד"מ (סי' תרצו) שהטעם דליכא למיחש לאיסור גזל משום דממון ניתן למחילה דהפקר בית דין הפקר ע"כ, הרי שכתב מתחילה שהטעם משום מחילה (וכ"כ בפמ"ג א"א סק"ז דמסתמא מוחלין, ובסק"ח כתב שפטור משום הוא אנוס קצת, וכנראה ר"ל שלכך מוחלין משום שנעשה מכח שמחת פורים ודמי קצת לאונס), אך צ"ב מה שמסיים הדרכי משה שהפקר בי"ד הפקר.

ויהושע לא הרג את כולם אלא חתך ראשי גבורים שלהם על פי הדיבור, כי מאחר שאברהם בירר לו את הגליות והמלכיות, אם ח"ו יחטאו ישראל, על כן נשארה עוד מציאות עמלק בעולם למען יהי ביכולת שעבוד מלכיות להציל את ישראל מדינה של גיהנם. ועל כן אם שמרו שבת ראשונה היו ישראל זוכין למדות הללו בשלימות עד שלא היו מעותדין לבוא לכלל חטא, וממילא לא הי' צורך עוד למציאות שישתעבדו באומות, ועל כן הי' ביטול שעבוד מלכיות לגמרי ולא שלטה בהם אומה ולשון, אבל מחמת חילול שבת נתגבר כחו של עמלק ולא נהרגו כולם ע"י יהושע למען יהי במציאות שעבוד מלכיות עד עת קץ, שאז נאמר שלח אורך ואמיתך המה ינחוני, ואמרו ז"ל אורך זה מלך המשיח, ואמתך זה אלי', שני אלו הם היפוך כחו של עמלק שהוא כפלים כנ"ל.

ולפי האמור יובן הא דכתיב כי מחה אמחה וכן תמחה את זכר עמלק. כי הנה ענין שקר שהאדם יודע בו שהוא שקר אלא שבא להטעות ולרמות את זולתו, זהו ביד האדם להבדל ממנו, אבל שוא היינו שכבר הגיע לידי מדה זו שנעשה בעצמו מוטעה כנ"ל, כמעט שאין עוד ביד האדם לדחות זה מעליו. וע"כ נגד מדת השקר שמסתעף מעמלק כתיב תמחה אתה בעצמך, שהרי הבחירה חפשית, אבל נגד מדת שוא שהוא בעצמו מוטעה שאין ביד האדם לדחותו כתיב מחה אמחה".

***

מהגאון רבי צבי כהן שליט"א

(ה) דיני נזקין בפורים

הנה בדין נזקין שנעשו מתוך שמחה, מצינו לכמה ראשונים שכתבו דפטור, וכ"פ הרמ"א בכמה מקומות וכדלהלן.

א. כתב הרמ"א (או"ח סי' תרצה ס"ב): ויש אומרים דאם הזיק אחד את חבירו מכח שמחת פורים, פטור מלשלם. וכ"כ הרמ"א (חו"מ סי' שעח ס"ט) לענין מזיק מתוך שאר שמחות, וכגון אותם בחורים הרוכבים לקראת חתן וכלה והזיקו זה את זה ממון חבירו דרך שמחה ושחוק, פטורין הואיל ונהגו כן ע"ש.

עוד כתב הרמ"א (או"ח סי' תרצו ס"ח): וכן בני אדם החוטפים זה מזה דרך שמחה, אין בזה משום לא תגזול ונהגו כך, ובלבד שלא יעשו דבר שלא כהוגן על פי טובי העיר. ומקורו מתשובת

ב. והנה יש ממחברי זמנינו שכתבו שלדעת השו"ע המזיק מתוך שמחה חייב, משום שבב"י (סי' תרצה) הביא את תשובת הריב"א שבחורים שלוקחים מאכלים זה מזה בלא רשות בפורים פטורים, כיון שעושים לשם שמחה, וכתב הב"י שדוקא לדידהו שהיו נוהגים הבחורים כך, אבל אנו שלא נהגו כן אין חילוק בין פורים לשאר ימות השנה עכ"ד, ולמדו מזה שלדעת הב"י המזיק מתוך שמחה חייב (ודנו עפ"ז האם ספרדי שהזיק אשכנזי או להיפך חייב ואכ"מ). אך לענ"ד הוא טעות דמוכח וכמו שיתבאר.

דהנה בהא דהמזיק מתוך שמחת פורים פטור, פסק המשנ"ב שאם נתכון להזיק חייב, ומקורו מהמג"א שכתב וז"ל, מכח שמחת פורים, פי' שעשה מכח שמחה, אבל אם כוון להזיק חייב כו' ע"כ. וביאר הפמ"ג הטעם, שאין מוחלין אלא כשהזיק שלא בכוונה.

[והיה אפשר לטעם נוסף, לפימה שסיד הנצי"ב (מרומי שדה ב"ק ג ב) שיש ב' דינים בחיוב אדם המזיק, דהמזיק בכוונה חייב על עצם הנזק, אבל שלא בכוונה חיובו מדין שמירת גופו, וא"כ י"ל שהפטור של מזיק מתוך שמחה הוא כלפי דין שמירה, דאינו מחוייב לשמור על עצמו שלא יזיק, משא"כ כשהזיק בכוונה. אך באמת זה אינו, שהרי לפעמים פטרו את המזיק מתוך שמחה אף כשעושה כן בכוונה וכדלהלן.]

ומטעם זה גם אין לפרש את טעם הפטור במזיק מתוך שמחה, שהוא דומה לרץ בער"ש דפטור משום שעושה ברשות (ב"ק לב א), ולכן כיון שהרשו לשמוח ולהשתכר פטור, דזה אינו שהרי סברא זו אינה שייכת אלא בנזקין ולא בגזילה, והרי בפורים התירו אף גזילה מתוך שמחה, ועוד דבבחורים שהזיקו זא"ז בשמחת חתן פטור אף כשנתכון להזיק ושם ל"ש סברא זו. ובלא"ה הא כתבו רש"י ותוס' דלא פטרו את הרץ בער"ש אלא בהזקו ולא בהזיקו.]

וקשה הרי הרמ"א התיר ופטר את הלוקחים מאכלים שלא ברשות לצורך סעודת פורים, ושם הרי עושים כן בכוונה ומכ"מ פטורים. וביותר קשה שהמג"א ציין לעיין בחו"מ שם, ושם הרי פוטר הרמ"א את הבחורים שמזיקים זה את זה מתוך שחוק, אף שכוונתם לריב ולהזיק זה את זה, הרי שהמזיק מתוך שמחה פטור אף כשכוונתו להזיק.

עוד יל"ע בלשון הרמ"א, דלענין גזילת המאכלים כתב שאין בזה משום לא תגזול 'ונהגו כך', וכן לענין הכאת הרוכבים לשמחת חתן כתב הרמ"א

ונל"פ שכוונת הרמ"א שאף באופן שאין לתלות שמחל, וכגון אם הניזק הוא קפדן וידוע שאינו מוחל, מכ"מ המזיק פטור דלא פלוג רבנן והפקר ב"ד הפקר, וראיה לזה שהרי גם המזיק או הגוזל את הקטן מתוך שמחת פורים פטור (כמבואר בסוכה שם מיד התינוקות כו') והרי קטנים לאו בני מחילה נינהו, וע"כ דלא פלוג. ובזה ניחא מה שנחלקו הפוסקים האם הפטור של מזיק מתוך שמחה נאמר גם בחובל בחבירו, ויש סוברים שהחובל מתוך שמחה פטור דצער הגוף לא ניתן למחילה (עי' כנה"ג תרצה הגב"י ג ומ"א שם סק"ז וכפות תמרים סוכה שם), ולהלכה פסק המשנ"ב שאף החובל פטור, ולהנ"ל ניחא דלא פלוג ופטור בכל מזיק מתוך שמחה אף כשאין מוחלין.

[והנה הד"מ שם הביא בשם מהר"י מינץ שכשם שהתירו גזילה משום שמחת פורים ול"ח לאיסור לא תגזול, כך אין לחוש לאיסור לא ילבש בפרצופין שלובשים בפורים, וכתב הד"מ שלכן נהגו ללבוש פרצופין שיש בהם איסור כלאים דרבנן, דאם התיר איסור תורה כ"ש איסור דרבנן. אך מהר"י ברין חולק שדוקא גזילה התירו משום מחילה והפקר ב"ד הפקר וכנ"ל עכ"ד, והביא הרמ"א בשו"ע את שני השיטות להלכה.]

ומבואר שלדעת מהר"י מינץ אין הפטור מדין מחילה, אלא שהתירו איסורים אלו משום שמחת פורים ומנהג מבטל הלכה, וכבר תמה מהר"ש אבוהב (בספר הזכרונות ב פ"א) איך נוכל לעקור לאו גמור מפני השמחה, ועי' להגר"י ענגיל בגליוני הש"ס (ר"ה טו). גם יל"ע למה התיר רק כלאים דרבנן, ולא כלאים גמור דומיא דלא ילבש וגזל שהם מה"ת, ומאיך יל"ע למה לא התירו שאר איסורים דרבנן וכגון אכילת עוף בחלב וכדו'.

ואמנם בביאור הגר"א ביאר טעם המנהג ללבוש כלאים, כיון שאינו מתכון להנאת לבישה, ודמיה להא דמותר ללבוש כלאים להעביר בו את המכס דלא חשיב לבישה, וכתב שלמדו כן מהא דמותר לגזול משום שמחת פורים וצ"ב כוונתו. ויל"פ שלמדו מגזילה להתיר אף באופן שנראה כעושה מעשה איסור, והיה לנו לאוסרו מדרבנן, ומכל מקום כיון שאינו נוהג כל השנה רק בזמן שמחה התירוהו, והכ"נ התירו לא ילבש אף מדרבנן מה"ט. וכדברי הגר"א משמע גם בתשובת מהר"י מינץ שם, אך בד"מ נראה שהבין בדעת מהר"י מינץ שהשמחה דוחה איסורים ולא משום דלא חשיב לבישה ע"ש והדברים תמוהים.]

פטור זה (ולפי"ז אין מקום כלל לדון מה הדין בפרוז שהזיק במוקפים ביום י"ד או טו או להיפך, שהרי הפטור של מזיק מתוך שמחה אין לו הגבלת זמן).

ולזה כתב הב"י, שאנו לא נוהגים לקחת מאכלים שלא ברשות מתוך שמחת פורים, והעושה כן חייב לשלם. והיינו שבמקומו של הב"י שלא נהגו ליקח בלא רשות, א"כ העושה כן אי"ז מחמת שמחת פורים ולכן חייב, ודומה למזיק בכוונה שהמג"א מחייב. אבל המזיק שלא בכוונה מתוך שמחת פורים, מודה הב"י שפטור, וכדמשמע בלשונו שלא חלק על עיקר הדין אלא רק במנהג זה של לקיחת מאכלים שלא ברשות ופשוט.

ג. והנה במשנ"ב (תרצה סקי"ג) הביא מהר"ב פרנקל בשם הב"ח, שכל הפטור של מזיק מתוך שמחה, הוא רק בהיזק קטן, אבל בהיזק גדול אין מנהג לפטור עכ"ד, ומקור הדברים הם בשו"ת הב"ח (ישנות סי' סב).

והב"ח כתב ליישב בזה הא דכתב הרא"ש בתשובה (כלל קא סי' ה) על חתן שיצא מחופתו, ורעיו וקרוביו מלווים אותו עם סוסים, ורץ אחד בסוס ופגע בפרד שרכב עליו החתן והזיקו, וכתב לחייב ע"ש, וקשה הרי כתבו התוס' שהמזיק מתוך שמחה פטור, ולזה כתב הב"ח שבהיזק גדול לא שייך מנהג לפטור עכ"ד.

ולכא' יש לפרש כוונת הב"ח שהמנהג להלחם ולהזיק בכוונה בשביל שמחת חתן וכלה, הוא רק בהיזק קטן ולא גדול, אך במזיק מתוך שמחה שלא בכוונה שאין הדבר תלוי במנהג וכמשנ"ת, יש לפטור אף בנזק גדול, וא"כ צ"ע על הר"ב פרנקל והמשנ"ב שסתמו בזה ומשמע מדבריהם שכל מזיק מתוך שמחה חייב בנזק גדול.

גם יש להעיר דהב"ח גופיה (חו"מ שם) הקשה קושיא זו על הרא"ש שמחייב, ותירץ דהרא"ש מיירי במקום שלא נהגו להזיק בשמחת חתן וכלה ע"ש, ולכא' הוא דלא כדבריו בתשובתו הנ"ל. ובאמת בלא"ה לא הבנתי דבריהם, שהרי ברא"ש לא נזכר כלל שהנזק היה מתוך כוונה לשמח, ומשמע שאירע בשוגג, ומה ענינו לדברי התוס' שפטור את המזיק מתוך כוונה לשמח את החתן.

וי"ל דאה"נ בנידון הרא"ש לא שייך לפטור מחמת סברת התוס' שנוהגים להזיק בשביל שמחת חתן, דהתם לא נהגו כן ולא מיירי בכה"ג, וזהו כוונת הב"ח בחו"מ שם. אלא שעדיין קשה שיפטר מדין המזיק שלא בכוונה מתוך שמחה, שפטור בכל

שפטורים 'הואיל ונהגו כן', ומאידך לגבי המזיק מתוך שמחת פורים לא הזכיר הרמ"א שכל נהגו, משמע דזה אינו תלוי במנהג המקומות ובכל גוונא פטור, והלא דבר הוא.

עוד יש להעיר, דבראשונים מבואר שהמנהג של לקיחת מאכלים שלא ברשות, הוא רק בשני לילות ויום אחד, והיינו מליל פורים עד מוצאי פורים, וכ"כ הפוסקים שם. ומאידך לענין המזיק מתוך שמחת פורים לא הזכירו הפוסקים תנאי זה, שאינו נפטר אלא שני לילות ויום אחד, וצ"ב.

אך הביאור הוא פשוט, דיסוד הפטור הוא כשמזיק מתוך שמחה, שאז נוהגים למחול, והיינו באופן שדרך השמחה להביא לנזקין אלו, אבל כשמזיק בכוונה חייב, משום שהשמחה אינה אמורה לגרום לאדם להזיק בכוונה, וכיון שלא הזיק מתוך שמחה חייב. וכ"מ בלשון המ"א "שעשה מכח שמחה, אבל אם כוון להזיק חייב", והיינו דבכה"ג שכיון להזיק לא נעשה הדבר מכח השמחה.

וכל זה בסתמא, אבל במקום שנהגו להזיק בצורה מסויימת מתוך שמחה, הרי במקום זה השמחה כן גורמת לנזקין אלו, וממילא גם כשכיון להזיק פטור ומסתמא מוחלין, ולכן בחורים שרוכבים על סוסים ומזיקים זה את זה בכוונה, כיון שנהגו כן משום שמחת חתן, יש לפוטרו כמו המזיק שלא בכוונה, וכן בחורים שלוקחים דברי מאכל שלא ברשות, במקום שנהגו לעשות כן כדי להרבות שמחה שפיר יש לפוטרו מהאי טעמא. אבל בסתמא אינו פטור אלא כשהזיק שלא בכוונה שנעשה הדבר מכח השמחה וכמ"ש המג"א.

ולכן לענין גזילת הבחורים וכן לענין הנזקין בשמחת חתן וכלה, התנה הרמ"א את הפטור בכך שנהגו כן, דדוקא משום שנהגו כן חשיב שנעשה הדבר מכח השמחה ופטור, אבל לענין המזיק מתוך שמחת פורים, דמיירי כשהזיק שלא בכוונה וכמ"ש המג"א, בזה אין חילוק בין מנהג המקומות, דכשמזיק שלא בכוונה הרי ודאי נעשה הדבר מכח השמחה ושפיר פטרינן ליה, ורק כשמזיק או גוזל בכוונה תליא הדבר במנהג.

ובזה ניחא הא דהתנו הפוסקים את הפטור של לקיחת המאכלים בלא רשות בשני לילות ויום אחד, והיינו דרק אז נהגו לקחת שלא ברשות, ומעבר לזמן זה בודאי חייב, שהרי כל הפטור הוא מחמת המנהג. אבל לענין המזיק שלא בכוונה שפטורו הוא משום דנעשה הדבר מכח שמחה, בזה אין חילוק וכל שהזיק מתוך שמחה פטור, וכמ"ש הרמ"א בחו"מ שגם בשאר שמחה קיים

לכא' לא יתחייב על נזקיו כיון שהותר לו להשתכר לגמרי וצ"ע.

ומה שמבואר מדברי הרמ"א שאין איסור להשתכר כלוט אף שיודע שיחטא, ודלא כיש"ש שם שאסר, צ"ע מהגמ' בנזיר כג א שלוט נקרא רשע במה שהשתכר בלילה השני ע"ש. ואולי בכה"ג שהחטא מזומן לפניו מודה הרמ"א שאסור, והתיר רק בסתמא שיש חשש בעלמא שיחטא וצ"ע.

ה. הנה נתבאר שהמזיק מתוך שמחה (עכ"פ שלא בכוונה) לכו"ע פטור.

ואם הזיק מתוך שכרות, מבואר ברמב"ם ששיכור חייב על נזקיו, והיש"ש הנ"ל חידש שגם שיכור כלוט, דהיינו שעושה ואינו יודע מה עושה (כבשו"ע חו"מ רלה סכ"ב), אע"פ שדינו כשוטה לכל דבריו ואינו בר קנין ופטור ממיתה ומלקות (עירובין סה א), עכ"ז חייב על נזקיו, כיון שפשע בעצם זה שהשתכר כלוט, וכמו בהולך לישון ליד כלים והזיקם בשנתו שחייב אע"פ שהיה אנוס בזמן הנזק, כיון שפשע מתחילה בשעה שהלך לישון. וכן דעת הב"ח (שו"ת ישנות סי' סב) והחות יאיר (סי' קסט), וגם הרעק"א (חו"מ שם ובסי' שעח) הביא את דברי היש"ש להלכה שאף שיכור כלוט חייב.

ומדברי היש"ש משמע ששיכור כלוט נידון כאדם המזיק באונס דחייב משום שאדם מועד לעולם, ולפי"ז לכא' אינו חייב אלא בנזק ולא בארבעה דברים, דדוקא אדם המזיק במזיד או קרוב למזיד חייב בד' דברים (רש"י ב"ק כו א ד"ה נזק). אבל הב"ח שם כתב שחייב בד' דברים, וכנראה סובר שנידון כפושע ולא כאונס (ונפק"מ בשומר חנם שהשתכר ונגנב הפקדון, דלדעת היש"ש שנידון כאונס פטור ולדעת הב"ח חייב, ועי' בערך ש"י חו"מ שם שהביא בשם המבי"ט שפוטור, וכתב שהוא דלא כהב"ח).

ומאידך מדברי התשב"ץ (ח"ג סי' רלט) משמע ששיכור כלוט פטור על נזקיו ע"ש. ובספר חסידים (סימן תרצב) כתב: וכן מי שהיה שכור כלוט חייב מה שהפסיד בשכרותו, אבל אינו כל כך חייב, מכ"מ על ידו נעשה ע"כ, משמע שנסתפק אם חייב מדינא.

ויש לציין לדברי המדרש על הפסוק (משלי כג כט) "למי אוי למי אבוי, למי מדינים למי שיח, למי פצעים חנם", אמר ר' סימון בא וראה כמה קשה יין וכו', למי פצעים חנם, שמתוך שמתכר ביינו הוא הולך ועושה פצע וחבורה חנם, למה, מפני

גוונא ואינו תלוי במנהג וכמשנ"ת, שהרי הרוכב נתכון לשמח את החתן וללוותו. ולזה תירץ הב"ח בתשובה שכל הפטור של מזיק מתוך שמחה הוא מחמת מנהג, שנהגו ישראל למחול על נזק שנעשה מתוך שמחה, ובהיזק גדול לא שייך מנהג זה. ונמצא שדברי הב"ח משלימים זא"ז, ושפיר למד המשנ"ב מדבריו לחייב בכל מזיק מתוך שמחה אם הוא נזק גדול.

אך יש לציין שבביאור הגר"א (חו"מ שם) ובשו"ת בית דוד (מסלוניקי או"ח סי' תצד) גם תמהו על הרא"ש שמחייב את הרוכב, והרי הזיק מתוך שמחה, וכתבו שהרא"ש חולק על עיקר דין זה וסובר שהמזיק מתוך שמחה חייב ע"ש (והבית דוד תמה על השו"ע שהביא את דינו של הרא"ש ולא הזכיר שהדבר אירע בשמחת חתן, דנשמע מינה שהמזיק מתוך שמחה חייב. ולפי משנ"ת לעיל ניחא דהשו"ע עצמו סובר ג"כ לדינא שהמזיק מתוך שמחה פטור, ואפילו בכוונה היכא דנהגו כן), ומדלא תירצו כדברי הב"ח משמע שלדעת הרמ"א פטור אף בנזק גדול ויל"ד בזה.

ד. והנה היש"ש (ב"ק פ"ג סי' ג) כתב שהשיכור שהזיק חייב ואפילו הגיע לשכרותו של לוט, ואפילו בפורים שמחוייב להשתכר, מכ"מ לא היה לו להשתכר כדי שישתגע, רק כמ"ש הרמב"ם (מגילה פ"ב הט"ו) צריך להשתכר להיות נרדם בשכרותו כו' עכ"ד.

ומבואר ביש"ש שהמזיק מתוך שכרותו בפורים חייב, ויש שלמדו מדבריו שחולק על דברי הרמ"א שהמזיק מתוך שמחת פורים פטור. אך לענ"ד אין נראה לומר שיחלוק על היש"ש על סתימת הראשונים בלא להזכירם, ולכ"נ דשאני המזיק מתוך שכרות שאין הנזק נעשה מתוך שמחה אלא מתוך שכרות, ודמיא למזיק בכוונה שחייב כיון שהנזק לא נעשה מתוך השמחה וכמשנ"ת.

ומה שכתב היש"ש שאף בפורים אסור להשתכר כדי שישתגע, רק כדי שירדם בשכרותו, ויש להוסיף, שאף לפי החולקים על הרמב"ם וסוברים שצריך להשתכר ממש עד דלא ידע בין ארור המן כו', עכ"ז מבואר בב"ח (סי' תרצה) ששיעור זה הוא 'קרוב לשכרותו של לוט', וי"ל שלא התירו אלא בשיעור שלא ישכיל להבדיל בין ארור המן לברוך מרדכי, אבל לא להשתכר כלוט שלא ידע כלל מה הוא עושה, כיון שיכול לחטוא ולהזיק.

אמנם הרמ"א במחיר יין (פ"ט יט) כתב שכיון שמצוי שהשיכור חוטא, לכן אמרו שישתכר לגמרי כלוט, ואזי לא יענש על חטאיו ע"ש, ולפי דבריו

הנה מבואר דבעבירת ביטול עשה נעשה רשע, ואין יכול להביא עולתו משום זבח רשעים תועבה. והעירו דשם בזבחים ו, א איתא דבהקרבן קרבן בלא סמיכה [וברש"י, שלא נחשב בעיניו ולא עשאה], אע"פ שביטול עשה דסמיכה קרבנו כשר. וקשה כיון דמבטל בידים עשה דסמיכה, הלא רשע הוא, ואין קרבנו כשר. [ובשעת השחיטה הוא ביטול העשה, וא"כ ודאי לא קעביד תשובה].

עוד יליע דהנה לענין פסול רשע לעדות כי הרמב"ם פ"י מעדות ה"א וז"ל, הרשעים פסולים לעדות מן התורה שנאמר אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס, מפי השמועה למדו אל תשת רשע עד, ובה"ב, איזהו רשע כל מי שעבר עבירה שחייבין עליה מלקות הרי"ז רשע ופסול לעדות, שהרי התורה קראה למחויב מלקות רשע שנא' והיה אם בן הכות הרשע, ואי"צ לומר למחויב מיתת בי"ד שהוא פסול שנאמר אשר הוא רשע למות, עכ"ל. הנה מבואר דלא נקרא רשע בתורה אלא המחויב מלקות או מיתת בי"ד, ולהכי לא פסלינן לעדות בכלל אל תשת רשע עד אלא אלו, וצ"ע אמאי כיילינן הכא למבטל עשה בכלל רשע, בקרא דזבח רשעים תועבה.

והנראה בזה בעזה"י, דהא דאמרינן דאי דלא עבד תשובה אעבירת עשה שבידו הוא בכלל זבח רשעים תועבה, ואי לכפרה אתיא לא תעלה לו לכפרתו, לאו היינו משום הגברא דנעשה רשע בעבירת עשה, דעל עבירת עשה אין נעשה רשע, כמבואר בדין פסול רשע לעדות, אלא דעל עבירת העשה זו שלא עשה תשובה עליה, אי אפשר שיתכפר לו, דכלפי עבירה שלא עשה תשובה, הבאת קרבן עליה הרי היא בכלל זבח רשעים מצד העבירה, וא"א שיתכפר לו בזה.

וא"כ היכא דמביא עולתו, אף אי יש בידו עבירת עשה, וכגון ביטול מצות סמיכה, אמנם לעבירה זו כל שלא עשה עליה תשובה, אין עולה הקרבן לכפרה או לדורון, אכן שפיר מתקבל קרבן הגברא, ואין בו משום זבח רשעים תועבה, שאין הגברא בכלל רשע כמשנ"ת, ועל עבירת עשה שעשה עליהם תשובה הרי הקרבן עולה לכפרה וריצוי.

והראני מו"ר הגר"א גרבוז שליט"א, דהנה בנזיר כג, א איתא מאי דכתיב "כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בסם ופושעים יכשלו בסם" משל לשני בני אדם שצלו את פסחיהן, אחד אכלו לשום מצוה ואחד אכלו לשם אכילה גסה, זה שאכלו לשום מצוה וצדיקים ילכו בסם וזה שאכלו לשום אכילה גסה ופושעים יכשלו בסם, אמר ליה ר"ל האי רשע קרית ליה, נהי דלא עביד מצוה מן המובחר פסח מיהא קעביד, ע"כ, ובתוס' פסחים קז, ב (ד"ה דלמא) בהא

שארין לו דין ע"כ. ומשמעות המדרש ששיכור שהזיק אין לו דין ופטור, והקשה הגר"ח"ק (קרית מלך חובל שם) דמבואר ברמב"ם ששיכור חייב על נזקיו, וכתב ליישב שדברי המדרש אמורים על שיכור כלוט שדינו כשוטה ופטור ע"ש, ותיקשי מזה על דעת רוב הפוסקים שמחייבים את השיכור כלוט לשלם על נזקיו. ונראה שהם יפרשו את כוונת המדרש, שהשיכור אינו מחשב את הדין, ומזיק כאילו אין לו דין כלל.

מסקנא דמלתא, ששיכור שהזיק פשיטא שחייב, וגם בפורים אם הזיק מתוך שכרותו ולא מתוך שמחה חייב, וגם בשיכור כלוט דעת רה"פ שחייב. אבל המזיק מתוך שמחה פטור, ולהלכה פסק המשנ"ב (תרצה סקי"ג) שאף החובל בחבירו מתוך שמחה פטור, אך דוקא בהיזק קטן אבל בהיזק גדול חייב.

וראיתי לבעל ערוה"ש (סי' תרצה ותרצו) שדוקא בזמן הרמ"א היה ניתן לפטור את המזיק מתוך שמחה, אבל היום ערבה כל שמחה ואין אנו במדרגה זו ע"ש, ודבריו תמוהים דמהיכ"ת לנו לחלק בין זמנו של הרמ"א לזמנינו לענין זה, ואולי דיבר רק בזמנו ובמקומו שתקפו עליהם גזירות המלוכה וצ"ע, ועכ"פ מדברי המשנ"ב ושאר הפוסקים שהיו בזמנו וסתמו כדעת הרמ"א מבואר דאין חילוק וגם כיום יש לפטור את המזיק מתוך שמחה, אך בתנאי שנעשה שלא בכוונה ובנזק קטן. ויש לציין לדברי הגרש"ז (הליכות שלמה אדר פ"ט הערה 77) שיש לנו להתיישב היטב מה נכלל בשמחת פורים ומהו קלות דעת סתמא שבזה לא פטרוהו כלל.

***

מהגאון בעל "גינת אגוז" שליט"א פרשת ויקרא

(ו) זבח רשעים תועבה בעבירת עשה

אם עלה קרבנו מן הבקר (א, ג)

איתא בזבחים ז, ב ואמר רבא עולה דורון היא, [ופירש"י, אינה באה על עשה לכפרה ממש, אלא אחר שכפרה התשובה על העשה היא באה להקבלת פנים, כאדם שסרח במלך וריצהו ע"י פרקליטין וכשבא להקביל פניו מביא דורון בידו], ומפרש"י, היכי דמי [ופירש"י, כלומר דהיכי דמי שתהא באה לכפרה], אי דליכא תשובה [אעבירת עשה שבידו] זבח רשעים תועבה, ואי דאיכא תשובה למה לי עולה, והתניא עבר על מצות עשה לא זז משם עד שמוחלין לו, אלא ש"מ דורון הוא.

וברשיי, על מה הוא מרצה לו, אם תאמר על כריתות ומיתות בי"ד או מיתה בידי שמים או מלקות, הרי עונשן אמור, הא אינו מרצה אלא על עשה, ועל לאו שניתק לעשה, עכ"ל, ומקורו מתו"כ.

והרמב"ן שם הביא ד' רשיי וכי וז"ל, ואני תמה, וכי היכן עונשן אמור, כי הקרבנות בשוגגין הן מרצין, ונוכל לומר שיכפרו על חייבי מיתה בידי שמים שוגגין, ועל חייבי מלקות שוגגין, ועל חייבי מיתות בי"ד שוגגין באותן שאין חייבין עליהם חטאת, כגון מכה אביו ומקלל, כשם שהחטאת מכפרת בחייבי כריתות שוגגין, וכו'. ויתכן לומר כי בעבור שלא הזכיר בקרבנות הנדבה "לכפר עליו על שגגתו אשר שגג" כאשר בקרבנות החטא, ואמר "ונרצה", היה לרבותינו במשמעות הזו שיכפר על המזידים שאינם רצויים לפניו, כי השוגג אע"פ שחטא, רצוי השם הוא. אי"כ א"א לו לכפר על המזידים זולתי על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה, שלא נזכר בהם עונש, אלא שאינם רצויים למלך בעבור שעברו על מצותו, ובמה יתרצו אל אדוניהם, בדורון הזה, עכ"ל.

וביאור דבריו מה שהשוגג אע"פ שחטא רצוי השם הוא, והמזיד אינו רצוי בעבור שעבר על מצותו, נראה בס"ד דהנה הרמב"ן בשער הגמול (שער ראשון אות יא במהדו' מ"מ, ד"ה ולמה נקראו) כתב לבאר הא דהחוטא בשוגג מחויב כפרה, וז"ל בתו"ד, ומהו חטאו, שלא נזהר בעצמו ולא היה ירא וחרד אל דבר המקום ב"ה שלא יאכל ולא יעשה דבר עד שיברור יפה יפה ויתגלה לו הדבר שהוא מותר וראוי לו לפי גזירותיו של הקב"ה וכו', ועוד שכל דבר האסור מלכלך הנפש ומטמא אותה, עכ"ל, ומבואר דאיכא בהעבירה תרת, חדא משום גזירת הקב"ה על הדבר, ובשוגג איכא נמי משום מה שלא בירר היטב ולא חרד על דברו, ועוד, משום האיסור עצמו שמלכלך הנפש ומטמא אותה, ובדבר זה שוה השוגג עם המזיד.

וביאור הדברים שמעתי, דהיינו מש"כ הגרא"ן בביאורי אגדות (הנד' בסו"ס קוה"ע סי' ג אות ב) דבכל מצוה איכא תרת, א', תועלת ותיקון הנעשה בהמצוה, כמ"ש הרמב"ן פ' כי תצא במצות שילוח הקן (דברים כב, ו) וז"ל, וזה הענין שגזר הרב (הרמב"ם) במצות, שיש להם טעם מבואר הוא מאד, כי בכל אחד טעם ותועלת ותיקון לאדם, מלבד שכרן וכו', עכ"ל, ובשביל זה היה ראוי לעשות המצוות אפי' לא נצטוו עליהם, וע"כ קיימו האבות את התורה קודם שנצטוו, מפני שהבינו התועלת והתיקון מזה, [והדבר מבואר בנפח"ח ש"א סוף פכ"א]. והב', אחרי שנצטוו לקיים

דאיתא שם דבאכילה גסה לא קיים מצות אכילת מצוה, [וכאוכל ביוה"כ אכילה גסה דפטור], ועמדו התוס' מהא דבנזיר איתא דלא נקרא רשע באכילה גסה, וכי וז"ל, ועו"ל דאין לקרותו רשע כיון שקיים מצות פסח אע"פ שלא קיים מצות אכילה, דאכילת פסחים לא מעכבא. ובהג' הגרא"מ הורביץ כי בזה בזה"ל, דמשום מ"ע לא מיקרי רשע, כ"א לאותו דבר גופא אמרינן בכמה דוכתי לענין עשה זבח רשעים תועבה, ואפשר משום דבסיפא דקרא כתיב "תפלת ישרים רצונו" דמשמע ישרים דוקא. עכ"ד. והיינו דאין הגברא נקרא רשע, אלא לענין עבירת העשה גופא חשיב זבח רשעים, שאינו מתקבל על זה, וכמשנ"ת.

ושו"ר שכן ביארו בשיעורי הגרי"ד סאלאווייציק זצ"ל ובשיעורי הגרמ"ד שליט"א, דלא איירינן הכא לפסול משום זבח רשעים תועבה אלא לענין שלא יתכפר על עבירות שלא שב מהם. שעמדו להק' בהא דפסלינן הכא בעבירת עשה דלא עבד תשובה משום זבח רשעים תועבה, דיעו"י רמב"ם פ"ג ממעשה"ק ה"ד ופ"ג משגגות ה"ז דמבואר דרק מומר פסלינן לקרבנו, [והוסיף הגרמ"ד שליט"א להוכיח דפסולא דמומר משום זבח רשעים תועבה דבסנהדרין קיב, ב איתא דקדשי עיר הנדחת ימותו משום זבח רשעים תועבה, ומשמע דדין פסול מומר לע"ז משום זבח רשעים תועבה הוא, וכן מבואר במשלי"מ פ"ג משגגות שם], ומבואר דאם עבר עבירת עשה פעם אחת אין קרבנו בכלל זבח רשעים תועבה.

וע"כ ביארו בזה די"ל דמלבד דין פסול הנאמר בזבח רשעים תועבה, יש ג"כ דין דאפי' היכא דהקרבו כשר, מ"מ אינו מכפר על עבירות שלא שב מהם, וגם זה נכלל בזבח רשעים תועבה.

והוכיח הגרי"ד כן מהמבואר ברמב"ם שם דרק מומר לשבת ולע"ז אין מקבלין ממנו קרבן כלל, אבל במומר לשאר עבירות מקבלין ממנו על שאר עבירות חוץ מאלו שהוא מומר עליהם. הרי דגם ברשע ליכא זבח רשעים תועבה בכל קרבנותיו, אלא באותן העבירות, וה"ה כאן גוף העולה מקבלין ממנו וכשר, וזבח רשעים תועבה דאמרי' הכא גבי עבירת עשה, היינו שאינו מכפר על עבירת עשה שלא שב ממנה, וכמשנ"ת.

עולה "מרצה" על עשה ועל ל"ת שניתק לעשה

ז) וסמך ידו על ראש העלה ונרצה לו וגו' (א, ד)

אמנם הקי הראשונים (בתוסי' יומא ובשיטמ"ק מנחות שם עה"ג) דמשי"כ דדינא דאין מעבירין לא שייך אלא בב' מצוות שאינו יודע איזה להקדים, ולא במצוה אחת, הדבר נסתר מב' סוגיות ערוכות. חדא, דהנה במגילה מייתנין דר"א ברבי יוסי סבר דמקרא מגילה באדר ראשון [דדריש בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לשבט וכו'] ואמר' דמסתבר טעמיה משום דאין מעבירין על המצוות, והכא הא ליכא אלא חד מצוה ומקדמינן משום הא דאין מעבירין.

ועוד דבמנחות אמרי' דמביאים העומר מן הקרוב לירושלים משום דאין מעבירין על המצוות, והכא הא ליכא אלא חד מצוה.

עוד יש להוכיח דאיכא לדינא דאין מעבירין במצוה אחת, דהנה במתני' פסחים סד, ב תנן דבשחיטת הפסח מקבל המלא ומחזיר הריקון, ודייקין בגמ' דמהא דנוטל המלא ברישא ולא איפכא שיחזיר הריקון תחילה, מסייע ליה לר"ל דאין מעבירין על המצוות. והכא הא ליכא אלא חדא מצוה, ואמר' דאיכא לדינא דאין מעבירין. [שו"ר בטו"א מגילה ו, ב שעמד בזה דמוכח הכא דבחדא מצוה איכא משום אין מעבירין].

עוד צ"ב טובא, דהנה מקור האי דינא כ' רש"י (יומא לג, א) וז"ל, אין מעבירין, הפוגע במצוה לא יעבור ממנה ונפקא לן במכילתא מושמרתם את המצוות קרי ביה את המצוות לא תמתין לה שתחמיץ ותיישן, עכ"ל, הרי דהוי הלכה בהמצוה שלא לעבור ממנה, ולא דין קדימה בשיש לפניו ב' מצוות.

(ב) והנראה בעזה"י בביאור ד' התוסי', ובהקדם דהנה אי' בסוטה (כב, א) למדנו קיבול שכר מאלמנה דהיא אלמנה דהוה בי כנישתא בשיבבותה, כל יומא הוה אתיא ומצלה בי מדרשיה דרבי יוחנן, אמר לה בתני לא בית הכנסת בשיבבותך, אמרה ליה רבי ולאן שכר פסיעות יש לי, ע"כ, [ואייתי לה במג"א סי' צ סקכ"ב דאם יש ב' ביהכ"נ מצוה לילך להרחוקה].

ותמהו האחרונים (עי' שד"ח ועוד) דאיך שרי לה לילך להתפלל בבי מדרשיה דריו"ת, הא כיון דיש בית הכנסת סמוך לביתה איתא לדינא דאין מעבירין על המצוות, וכמו בקצירת העומר שמביאים מסמוך לירושלים משום דאין מעבירין.

והביאור בזה נראה, דכל הך דינא דאין מעבירין על המצוות, לא שייכא אלא בשמקיים המצוה בהך חפצא, כמו בתפילין להקדים של יד לשל ראש, ודישון המזבח קודם המנורה, וזריקת הדם על קרנות המזבח, וכן בקצירת העומר קיום המצוה

המצוות הוא ענין בפני עצמו, לקיים ציווי השי"ת. וכן בעבירה איכא ב' הענינים, א, גוף העבירה משום הטעם שנאסרה, וב', שלא לעבור על אזהרת הקב"ה.

ואשר לפי"ז נמצא דחומר מזיד על השוגג הוא במה שהמרה ועבר על ציווי השי"ת, והשוגג אף שיש בו משום גוף החטא אין בו ההמראה על הציווי (רק דאיכא גם בזה משום מה שלא נזהר), וזהו שכי הרמב"ן שהשוגג אע"פ שחטא והיינו משום גוף העבירה, רצוי השם הוא, לפי שלא המרה דברו, והמזיד אינו רצוי משום שעבר על מצותו, וע"כ על מזיד קאתי העולה דקאמר בה "ונרצה לו".

ח) אין מעבירין על המצוות בשפיכת השיריים

ואת כל דם הפר ישפך אל יסוד מזבח העלה אשר פתח אהל מועד (ד, ז)

(א) בזבחים נא, א ילפי' דשיירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח חיצון, דאמר קרא "אל יסוד מזבח העלה אשר פתח אהל מועד" יסוד שכנגד הפתח, [וזו מערבו של מזבח שהוא כנגד פתח היכל, רש"י]. והקי' שם התוסי' [וכן במנחות סד, ב יומא לג, ב מגילה ו, ב] למה לי קרא דפתח אהל מועד תיפוק ליה מדאמר ריש לריש דאין מעבירין על המצוות, דכשהוא יוצא מפתח ההיכל שהוא מערב פגע ברישא ביסוד מערבי, [וכמו דאמר' (יומא טו, ב) גבי זריקת הדם דיהיב ברישא בקרן מזרחית צפונית והדר מערבית דרומית משום דבההוא פגע ברישא, וכן אמרי' דישון מזבח פנימי קודם למנורה משום דאין מעבירין, וכן אמרי' (שם ע"ב) דיניח תפילין של יד תחילה ולא של ראש משום דר"ל דאין מעבירין, וכן במנחות (סד, ב) תנן דמצוות העומר להביא מן הקרוב לירושלים, ומפרש בגמ' דה"ט משום דאין מעבירין על המצוות, ובמגילה (ו, ב) נמי אמרי' דמסתבר טעמיה דמ"ד דקורין המגילה באדר ראשון, משום דאין מעבירין].

ותי' התוסי' יומא וז"ל, וי"ל דלא שייכא דר"ל אלא היכא דבעינן למעבד תרויהו שיש להקדים ההוא דפגע ברישא אבל הכא דלא עבדינן אלא חד לא גמרינן מיניה, עכ"ל, וכ"כ התוסי' מגילה דלא שייך אלא בשיש לפניו ב' מצוות שיש לו לעשות קודם אותה שפוגע ברישא, ובזבחים ומנחות הוסיפו התוסי' דרק גבי הנך דאיכא ב' מצוות שייך אין מעבירין על המצוות "אבל לקבוע לו מקום אשפיכת שירים לא קבעינן מהאי טעמא אי לאו דגלי קרא בהדיא" עכ"ל.

מעבירין על יום י"ד דאדר ראשון (דראוי לקרות בו להך מ"ד), שלא לדחות המצוות לי"ד באדר שני. ובטו"א שם הק' דמה ענין זה לאין מעבירין על המצוות, ודמי להא דאמרי' (פסחים ד, א) דכל היום כשר למילה אלא שזריזין מקדימין למצוות, וכן גבי מגילה והלל ומוספין (מגילה כ, א) דאם לא עשאן שחרית עושה כל היום כולו, דליכא משום אין מעבירין, רק דזריזין מקדימין למצוות, וע"כ דהכא לאו משום אין מעבירין הוא, אלא הכונה משום זריזין מקדימין.

וכי באבני"ז (או"ח סי' תקו אות ה) ע"ד הטו"א, דליכא ראייה כלל מהך דמילה והני מצות, ובודאי דאין חילוק בין מעביר מחפץ למעביר מזמן, אלא דהך דמילה ליכא משום אין מעבירין על המצוות, דהלא מקיים המצוה באותו היום, ואינו עובר על היום כלל. וביתר ביאור בדבריו ראיתי, דחלוק היכא דיש זמן המפסיק שאין ראוי להמצוה דאז שייך אין מעבירין, כמו באדר ראשון אם יעביר הזמן בי"ד בו לא יהא זמן הראוי לקריאת המגילה עד י"ד באדר שני, דאז חשיב כל זמן בפני"ע, וחשיב מעביר על המצוה כשלא קיים בזמן זה, ומשא"כ בהא דכל היום כשר למילה דאין זמן מפסיק שאין ראוי למצוה, וחשיב כל היום כזמן אחד, ולא חשיב מעביר כל אותו היום.

והדברים מתאימים למשנ"ת דהיכא דחשיב חד מקום לא חשיב העברה על המצוה כשאינו מקיים המצוה בחלק שבו פוגע בתחילה, וה"נ דחשיב חד זמן ליכא העברה, אבל היכא דאיכא חפצא מסוים לקיים בו המצוה או זמן מסוים לקיום המצוה ועובר עליו, בהא אין מעבירין על המצות שלא לעבור עליו.

ד) והנה בברכ"י (ריש סי' כה) כי לדון בשם מהר"י מולכו, היכא דהטלית של שבת היה מונח בכיס שנותן בו טלית חול והתפילין וטלית של שבת מונח מלמעלה, אם יש בלבישת הטלית של חול משום אין מעבירין על המצות וצריך ללבוש טלית של שבת, והביא שם ראייה מד' התוס' יומא דלי"ש אין מעבירין על המצות אלא כי בעי למעבד תרווייהו, משא"כ היכא דאין לפנינו מצוה אחת, וה"נ כיון שאין רוצה ללבוש אלא טלית אחת לא שייך אין מעבירין על המצות, [ועי"ש דהדר תבריה לגזיזה דהתוס' גופייהו במגילה דחו החילוק מכח הסוגיא שם].

ולפמשנ"ת בביאור ד' התוס' ליכא ראייה כלל להך דב' טליתות, דודאי אף במצוה אחת איכא אין מעבירין, היכא דיש לפנינו ב' חפצי מצוה, דיש להקדים זו שלפנינו ולקיים בה המצוה, דרק היכא

הוא בגוף העומר הנקצר, ואין מעבירין על המצוה שיש לפנינו לקיים מצות העומר בהנך חיטים, ובסוגיא דפסחים סד דאיכא קיום המצוה בהבזך המלא יש להקדים קבלתו, ואין לקבל הריקון תחילה משום אין מעבירין. משא"כ בבית הכנסת שאין ביהכ"נ גוף המצוה, שהתפילה היא המצוה, אלא שמעלה היא בהתפילה שמקיימה בביהכנ"ס, בהא לא שייך אין מעבירין על המצוות שלא לעבור על ביהכ"נ שהרי אינו עובר על המצוה.

ונראה עוד בזה, דהך דינא דאין מעבירין על המצות לא נאמר אלא שלא לעבור על הדבר והחפצא המסוים שמתקיים בו המצוה, וכגון קצירת העומר שמתקיים המצוה בעומר המסוים שקוצר, ואם יקצור עומר אחר יהיה קיום המצוה בעומר האחר, אולם אי"ז דין הקדמה בעלמא שלא לעבור על אפשרות לקיים המצוה בדבר שלפניו.

אשר לפי"ז נראה בביאור ד' התוס' לענין שפיכת שיריים, דכי דלא אמרי' אין מעבירין אלא בשיש לפנינו ב' מצוות אבל הכא ליכא אלא חד, ומשי"כ דמשום דינא דאין מעבירין על המצוות לא קבעינן מקום לשפיכת שירים אי לאו דגלי קרא בהדיא, דהנה אי לאו דגלי קרא לדין שפיכת שירים במקום מיוחד, א"כ הלא המזבח כולו חד הוא לענין זה, וכל מקום שישפוך שם השיריים תחשב שפיכה על המזבח סתמא ולא תחשב שפיכה על מקום מסוים, שהרי אין המזבח חלוק למקומות לענין שפיכת השיריים שיחשב ששפך במקום זה, אלא המזבח כולו חד הוא לענין זה, ורק אי גלי קרא בהדיא דאיכא מצוה לשפוך במקום מיוחד, אז איכא מילתא באותו מקום וחשיב קיום המצוה בו, אבל משום דינא דאין מעבירין אין לקבוע מקום לשפיכת שיריים, שהרי לא שייך הך דינא אלא היכא דמקיים המצוה במקום המסוים דוקא, אבל אם לא נחשבת המצוה בו אלא בהמזבח סתמא א"כ אין בזה משום אין מעבירין.

וזהו שכי' התוס' דדוקא בשיש לפנינו ב' מצוות שיש לו לעשות זו שקודמת, והיינו אף בציווי אחד היכא דכל מקום לעצמו, ובמקום שיקיים חשיב קיום המצוה באותו מקום, דנמצא דלפנינו כמה אפשרויות לקיום המצוה, ואין לעבור על המוקדמת לפנינו, אבל בשפיכת שיריים אי לא גלי קרא למקום השפיכה, הרי חד קיום מצווה הוא בכל מקום שישפוך ואינו עובר על המצוה כשישפוך שלא במקום המוקדם וכמשנ"ת.

ג) והנה בהך דמגילה מציעו עוד גוונא דאיכא אין מעבירין, שלא לעבור על זמן שיכול לקיים בו המצוה ולא יקיים בו המצוה, ולהכי איכא אין

כי כן יסד המלך על כל רב ביתו לעשות כרצון
 איש ואיש: (ט) גם ושתי המלכה עשתה משתה
 נשים בית המלכות אשר למלך אוזשורוש: ס (י)
 ביום השביעי כטוב לב המלך¹⁰ בין אמר למהומן

המבואר שמרדכי עצמו היה בסעודת אחשורוש, ודאג שתהיה בצורה כשרה מבחינת המאכלים, ואף שצורת האכילה תהיה כך. ולכאורה הרי הזהיר כ"כ את עם ישראל שלא לבוא לסעודה זו, וא"כ מדוע הוא עצמו הגיע לשם. ואומנם אפשר היה לומר שידע מרדכי שיהיו כאלו שיילכו לשם, ולפיכך רצה שלכל הפחות לא יטמאו עצמם במאכלי הטומאה, אך סו"ס בזה שמרדכי הגיע לשם זה הפחית את החומרה בעיני אחרים, ויתכן שזה גרם לכך שיהיו יותר אנשים שיבואו לסעודה, וא"כ מדוע בא לשם.

ושמא יש לומר שאכן יש אנשים בעולם הזה שיעוד עולמם הוא להתנסות בניסיונות קשים מנשוא, ולעמוד בהם וליפול שוב, וחוזר חלילה. וידע מרדכי שכמה שיוהיר יהיו אנשים כאלו שיבואו לשם, אכן באם לא יהיה כל דרך שלא להיטמאות בסעודה יתכן והם יפלו כ"כ עד שלא יהיה להם יכולת לקום לפיכך תיקן הסעודה בכשרות, שהפגם לא יהיה חמור כ"כ. ואם תאמר שדבר זה גרם לכלל ישראל להיות בסכנה, התשובה היא שאכן הנאתו של הקב"ה זה מאותם 'שבורי לב', מאותם כלים שבורים ועליהם גאוותו.

ואכן כתב הבאר מים חיים בפרשת בהעלותך, כי הנאתו של הקב"ה היא דווקא להשתמש 'בכלים שבורים' באותם אנשים שהם קרוצי חומר, אשר נלחמים ביצרם. והטעם לכך שאם ישתמש בצדיקים יראה כמו כל מלך בשר ודם שמעדיף את הנכבדים מהפשוטים, אכן בכך שהקב"ה מעדיף את הפשוטים זה מוכיח שהוא מלך מלכי המלכים שאין אצלו העדפות של אלו על אלו.

חזינו מכך שמרדכי סיכן את כלל ישראל מחמת הצורך להציל את אותם 'כלים שבורים' שהבין שלא ישמעו להצעתו, והאם חשב שאכן הוא מסכן בכך את כלל ישראל? התשובה היא שלא, הוא ידע והאמין בכוח של כלל ישראל שלעולם יחזרו בהם בתשובה יחד, ועוד יצאו רק אם רווחים מכך, ואכן בסופו של דבר 'הדר קיבלוה ברצון.

¹⁰ **ביום השביעי כטוב לב המלך וגו' להביא את ושתי המלכה וגו' ותמאן המלכה ושתי לבוא וגו' וחמתו בערה בו:** אפשר לפרש פסוקים אלו, שכידוע כל מקום שכתוב 'המלך' הכוונה למלכו של עולם, והכוונה שיש במגילה רמזים עילאיים ומה שייך פרשיה זו רמז למעשי ה'.

ויתכן לבאר, שפעמים כאשר 'טוב לב המלך' כאשר ה' רוצה להראות למלכים את מלכותו ואת אהבתו לישראל, ואהבת ישראל אליו, הוא מנסה את עם ישראל בניסיונות קשים כ"כ שמוכח מתוכם הנאמנות שלהם אליו. ובזה פנה כביכול לאדם, ובאם האדם מסרב לקבל הנסיונות ומתלונן מדוע ה' עשה לו אלו הנסיונות, הרי זה מבזה כביכול את הקב"ה שרצה להראות את חיבת בניו אליו, ובסופו של דבר התוצאה הפוכה היא. לא כן אם האדם אומר שהוא מוכן לכל נסיון שיטילו עליו, זה מוכיח את אהבתו לקב"ה.

וזה ביאור הפרשה, שאחשורוש קרה לושתי והיא סירבה לבוא משום שהיתה נראית באופן מגונה, = וזה מה שהקב"ה דורש מיהודי שכאשר קוראים לו שיבוא איך שהוא ומה שהוא ולא יערער על הקב"ה, לא כן אסתר שכאשר נקראת לא ערערה על דרישות ה', גם כשזה היה כרוך באיבוד עולם הזה שנאסרה על

דליכא אלא חד חפצא דמצוה, בהא ליכא משום אין מעבירין להקדים לקיימו במה שמוקדם לפניו. ועיייש בברכ"י שכי כעין משנית ועיישייה מה שהאריך בזה.

[ועי ריטב"א (שבת כג, א) בדין ברכת הרואה נר חנוכה, וז"ל, וי"א שכיון שדעתו להדליק בביתו אינו צריך לברך עכשיו על ראייתו, ואין בזה משום אין מעבירין על המצות כיון דעל ידי הדלקה עדיף, עכ"ל, (וכי"פ בחיי אדם כלל סח ס"א אות ג' דמוטב להמתין כדי לקיים מצוה מן המובחר), וביאור דבריו, דהברכה דברכת הרואה קאי על אותו הנר שרואה, ומברך עליו וקיום המצוה בו, ולהכי אי לאו דעי"י הדלקה עדיף, איכא בזה משום אין מעבירין מצות הברכה].

שוב הראוני שכ"כ ע"ד התוסי בכתבי מרן הגר"י זצ"ל לזבחים שם, ובחזו"י לתוספתא קרבנות פ"ו ה"ג, ועי מג"א סי' קמז סק"א שהביא ד' התוסי וכי שאינו מוכרח, ומש"כ במחצה"ש שם.

***

מגילת סתרים שנמצאה באיזו מערה נסתרת על ידי הארכיאולוג פרו' אברהם מלחי שליט"א

ט) פרק א

(א) ויהי בימי אוזשורוש הוא אוזשורוש המלך
 מהדו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה: (ב)
 בימים ההם כשבת המלך אוזשורוש על כסא
 מלכותו אשר בשושן הבירה: (ג) בשנת שלוש
 למלכו עשה משתה לכל שריו ועבדיו זיל פרס
 ומדי הפרתמים ושירי המדינות לפניו: (ד) בהראתו
 את עשר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו
 ימים רבים שמונים ומאת יום: (ה) ובמלואת הימים
 האלה עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן
 הבירה למגדול ועד קטן משתה שבעת ימים
 בוזצר גנת ביתן המלך: (ו) זור כרפס ותכלת אוזוז
 בזובלי בון וארגמן על גלילי כסף ועמודי שיש
 מטות זהב וכסף על רצפת בהט ושש ודר וסוזרת:
 (ז) והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים ויין
 מלכות רב כיד המלך: (זז) והשתיה כדת⁹ אין אנס

⁹ והשתיה כדת אין אנס וגו' לעשות כרצון איש ואיש: בגמ' מגילה דף יב עמוד א איתא 'והשתיה כדת אין אנס. מאי כדת? אמר רבי חנן משם רבי מאיר: כדת של תורה, מה דת של תורה - אכילה מרובה משתיה וכו' לעשות כרצון איש ואיש, אמר רבא: לעשות כרצון מרדכי והמן. ומבאר רש"י 'הם היו שרי המשקים במשתה', ע"כ.

שָׁמְעוּ אֶת דְּבַר הַמַּלְכָּה לְכָל עַרְי הַמֶּלֶךְ וְכַדִּי בְּזִיּוֹן וְקִצְפָּה: (יט) אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יֵצֵא דְבַר מַלְכוּת מִלְפָּנָיו וְיִכְתַּב בְּדַתִּי פָּרֶס וּמִדִּי וְלֹא יַעֲבֹר אֲשֶׁר לֹא תָבוֹא וְשִׁתִּי לְפָנָי הַמֶּלֶךְ אוֹזְשׁוּרוּשׁ וּמַלְכוּתָהּ יִתֵּן הַמֶּלֶךְ לְרַעוּתָהּ הַטּוֹבָה מִמֶּנָּה: (כ) וְנִשְׁמַע פְּתָגָם הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּכָל מַלְכוּתוֹ כִּי רַבָּה הִיא וְכָל הַנְּשִׁים יִתְּנוּ יָקָר לְבַעֲלֵיהֶן לְמַגְדוֹל וְעַד קֶטָן: (כא) וְיִיטֵב הַדְּבַר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשְּׂרִים וְיַעֲשֶׂה הַמֶּלֶךְ כְּדַבָּר מִמוֹכֵן: (כב) וְיִשְׁלֹז סַפְרִים אֶל כָּל מַדִּינֹת הַמֶּלֶךְ אֶל מַדִּינָה וּמַדִּינָה כְּכַתְּבָה וְאֶל עַם וְעַם כְּלִשׁוֹנוֹ לְהִיּוֹת כָּל אִישׁ שְׂרָר בְּבֵיתוֹ וּמִדְּבַר כְּלִשׁוֹן עַמּוֹ: פ

(י) פֶּרֶק ב

(א) אוֹזֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כֶּשֶׁךְ זֹמַת הַמֶּלֶךְ אוֹזְשׁוּרוּשׁ זָכַר אֶת וְשִׁתִּי וְאֶת אֲשֶׁר עָשִׂתָּה וְאֶת אֲשֶׁר נָגְזַר עֲלֵיהָ: (ב) וַיֹּאמְרוּ נְעָרֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׂרַתִּי וַיִּבְקְשׁוּ לְמַלְךְ נְעֻרוֹת בְּתוֹלוֹת טוֹבוֹת מִרְאֵה¹³: (ג)

למוטב, משום שאם לא שינה במעשיו סופו להימשך אחריהם, או אפ שינה מעשיו אך דעתו נשארה בסופו של דבר היא תוכל לסייע לשנות את מעשיו, לא כן כאשר נופלים בשני הדברים. ומה הפתרון אם בפועל האדם נפל בשני הדברים?

'להיות כל איש שורר בביתו, ומדבר כלשון עמו' א' להיות 'כל איש שורר בביתו' שהאדם יידע שכל מעשיו תלויים בו ורק בו, אף אחד לא יעזור לו אם הוא לא יעזור לעצמו. ב' 'ומדבר כלשון עמו' שיתחיל מהדברים הפשוטים שכך העולם נוהג גם אם אינו מבין מדוע ולמה אם בעולם נוהגים שדברים מסוימים אסורים ואותם לא עושים, או דברים שנוהגים למוטב, שלא יתחכם ויילך ויעשה כך, וכבר אמרו צדיקים מן הארץ לא נופלים, ואט אט, אן ייקח אחריות על עצמו ויתחיל מהדרגות הפשוטות הריהו יצליח בסוף להתעלות.

וע"ז עסקינן במגילה ע"ד הפשט: שאף אם הנשים בעולם יבזו בעליהם, כל זמן והנשים הנכבדות יכבדו את השרים אפשר להתקיים משום שיהיה לנשים בעולם דוגמא איך צריך לנהוג, וכן להפך אם הנשים הנכבדות יבזו, אך כשיראו איך נשים פשוטות מכבדות בעליהם, יש סיכוי שגם הם ישובו, לא כן כאשר הבעיה בשני המקומות.

והפתרון לזה היה להודיע לבעלים שתפקידם להיות 'כל איש שורר בביתו' שבלא זה אפילו מלך ששולט על כולם לא שולט על אישתו. כלומר שמה שעושים בבית לפי הבעל זה לא כי הוא הזק יותר אלא כי זה התפקיד שלו. וכן לאידך ההודעה אף לנשים להודיעם שזה תפקידם להיות כפופים לבעלים, ואף אם בפועל יכולים להסדיר ביניהם את הנהגותיהם, הרי שהם ערבים לתוצאות של עצמם.

¹³ 'ויאמרו נערי המלך משרתיו יבקשו למלך נערות בתולות טובות מראה' מבואר בגמ' שושתי היתה מהנשים היפות ביותר בעולם, ואעפ"כ לא היתה אישה טובה עבור המלך, א"כ מדוע שוב

בזאת זורבונא בגתא ואבגתא זתר וכרכס שבעת הסריסים המשרתים את פני המלך אוזשורוש: (יא) להביא את ושתי המלכה לפני המלך בכתר מלכות להראות העמים והשרים את יפיה כי טובת מראה היא: (יב) ותמאן¹¹ המלכה ושתי לבוא בדבר המלך אשר ביד הסריסים ויקצף המלך מאד וזומתו בערה בו: (יג) ויאמר המלך לזוכמים ידעי העתים כי כן דבר המלך לפני כל ידעי דת ודין: (יד) והקרב אליו כרשנא עתר אדמתא תרשיש מרס מרסנא ממוכן שבעת שרי פרס ומדי ראי פני המלך הישבים ראשנה במלכות: (טו) כדת מנה לעשות במלכה ושתי על אשר לא עשתה את מאמר המלך אוזשורוש ביד הסריסים: ס (טז) ויאמר ממוכן ממוכן לפני המלך והשרים לא על המלך לבדו עותה ושתי המלכה כי על כל השרים ועל כל העמים אשר בכל מדינות המלך אוזשורוש: (יז) כי יצא דבר המלכה על כל הנשים להבזות בעליהן בעיניהן באמרם המלך אוזשורוש אמר להביא את ושתי המלכה לפני ולא באה: (יז) והיום הזה תאמרנה¹² שרות פרס ומדי אשר

מרדכי, ולא כשאבדה את העולם הבא, היא עשתה את מה שה' רצה ממנה בלא לדון מה מתאים לה ומה לא.

¹¹ 'ותמאן המלכה ושתי', אפשר לפרש לאור הנתבאר לעיל שזה עולה בקנה אחד עם פירשו המלכים, שמבאר שאחשורוש רצה להראות לכולם שושתי היא 'ושתי המלכה' כלומר היא עצמה אדיוט ובזכותה היא מלכה, והיא השיבה לו שהיא 'המלכה, ושתי' שהיא מלכה בזכות עצמה: ואפשר שהנידון בזה הוא האם האדם הוא בעלים על עצמו אלא שהוא 'גם עובד את ה', או שקודם כל הוא עובד ה', זה המהות שלו, ולאחמ"כ יש את הצרכים האישיים שלו, ואם האדם מעמיד את עצמו לפני עובדת ה' זה גורם אכן לכעס כביכול מהקב"ה כלפיו, שדבר זה הוא מיסודות היהדות.

¹² והיום הזה תאמרנה שרות פרס ומדי אשר שמעו דבר המלכה לכל שרי המלך וגו', לכאורה פסוק זה תמוה, שהרי כבר קודם כתוב שאם ישמעו שאר הנשים במדינה הם יבזו את בעליהם, והרי זה ק"ו שאם נשים שרק שמעו על כך יבזו כש"כ מי שנוכח במקום שכך ינהג, ומדוע נכפל הפסוק, די בכך שהיה כתוב שהנשים בשאר העולם יבזו בעליהם.

עוד יש להבין מה הפתרון לכך, ולמעשה היה ב' חלקים א' להעביר את ושתי מלהיות מלכה. ב' להוציא שליחים להודיע 'להיות כל איש שורר בביתו ומדבר כלשון עמו', ולכאורה איזה אכיפה יכול להיות בכך, הרי הנהוג בכל בית נקבע לפי הבחירה של הבעל והאישה, ואם הבעל יחפוץ לדבר בלשון האישה, כך יעשו ביניהם, ולאידך אם האישה לא תעשה כרצון האיש הרי ברצותו יגרשה, וברצותו לא יגרשה, ואיזה משמעות היה לשליחת האיגרות.

ושמא אפשר לפרש זאת ע"ד הדרוש: שהנה כאשר האדם נופל מדרגתו הרוחנית אזי הדבר משפיע הן על הדעת והן על המעשים, אכן כל זמן ומחזיקים חזק באחד מן הדרכים יש דרך לחזור חזרה

יעשה בה: (יב) ובהגיע תר נערה ונערה לבוא אל המלך אוזשורוש מקץ היות לה כדת הנשים שנים עשר זודש כי כן ימלאו ימי מרוקיהן ששה זודשים בשמן המר וששה זודשים בבשמים ובתמרוקי הנשים: (יג) ובה הנערה באה אל המלך את כל אשר תאמר יתן לה לבוא עמה מבית הנשים עד בית המלך: (יד) בערב היא באה ובבקר היא שבה אל בית הנשים שני אל יד שעשגזו סריס המלך שמר הפילגשים לא תבוא עוד אל המלך כי אם זופץ בה המלך ונקראה בשם: (טו) ובהגיע תר אסתר בת אביזויל דד מרדכי אשר לקחו לו לבת לבוא אל המלך לא בקשה דבר¹⁴ כי אם את אשר יאמר הגי סריס המלך שמר הנשים ותהי אסתר נשאת זון בעיני כל ראייה: (טז) ותלקוז אסתר אל המלך אוזשורוש אל בית מלכותו בזודש העשירי הוא זודש טבת בשנת שבע למלכותו: (יז) ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים ותשא זון וזוסד לפניו מכל הבתולות וישם כתר מלכות בראשה וימליכה תזות ושתי: (יז) ויעש המלך משתה גדול לכל שריו ועבדיו את משתה אסתר והנזזה למדינות עשה ויתן משאת כיד המלך: (יט) ובהקבץ בתולות שנית ומרדכי ישב בשער המלך: (כ) אין אסתר מגדת מולדתה

ויפקד המלך פקידים בכל מדינות מלכותו ויקבצו את כל נערה בתולה טובת מראה אל שושן הבירה אל בית הנשים אל יד הגא סריס המלך שמר הנשים ונתון תמרוקיהן: (ד) והנערה אשר תיטב בעיני המלך תמלך תזות ושתי¹⁴ וייטב הדבר בעיני המלך ויעש כן: ס (ה) איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני: (ו) אשר הגלה מירושלים עם הגלה אשר הגלתה עם יכניה מלך יהודה אשר הגלה נבוכדנאצר מלך בבל: (ז) ויהי אמן את הדסה היא אסתר בת דדו כי אין לה אב ואם והנערה יפת תאר וטובת מראה ובמות אביה ואמה לקוזה מרדכי לו לבת: (ז) ויהי בהשבע דבר המלך ודתו ובהקבץ נערות רבות אל שושן הבירה אל יד הגי ותלקוז אסתר אל בית המלך אל יד הגי שמר הנשים: (ט) ותיטב הנערה בעיניו ותשא זוסד לפניו ויבהל את תמרוקיה ואת מנותה לתת לה ואת שבע הנערות הראיות לתת לה מבית המלך וישנה ואת נערותיה לטוב בית הנשים: (י) לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה כי מרדכי צוה עליה אשר לא תגיד: (יא) ובכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני זוצר בית הנשים לדעת את שלום אסתר ומה

בודקים את הנשים לפי המראה ולא לפי הפנימיות של המידות והטוב שלהם.

וע"ד הדרש אפשר לבאר זאת דהנה מבואר בזוהר הקדוש, שמי שנכשל בבשר וחלב ניכר על מצחו מראה של גדי, וכך כבר כתוב 'עונתיכם היו חקוקים על עצמותיכם', המראה של האדם מושפע מהמעשים שלו, והדבר ניכר מאוד בבעלי תשובה שהמראה החיצוני שלהם משתנה לבלי הכר לאחר חזרתם בתשובה, כלומר לא רק הלבוש אלא גם מראה הפנים נהיה עדין יותר, מראה העור זוהר יותר, העיניים פחות אדומות, מראה מחייך יותר ועוד, המעשים הטובים משפיעים על המראה של האדם. וזה מה שנאמר 'ביקשו למלך וגו' שהקב"ה אומר לאדם לא משנה מה עברת, אם תשנה את הפנימיות שלך ייחשב כאילו ולא היה שום דבר בעבר והרי אתה 'כבתולות טובות מראה' כאדם זך מראשיתו וכך ייראה הדבר כאדם צדיק מלידה.

¹⁴ 'והנערה אשר תיטב בעיני המלך תמלך תחת ושתי' יש להבין מדוע כתוב 'תחת ושתי' היה די בכך שיהיה כתוב שהיא תמלך, שהרי תהיה מלכה מאחר והיא אשת המלך, ולא משום שהיא 'ממלאת מקום ושתי', ושמה אפשר לרמז בזה, מה שכתוב בגמ' 'לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים', כלומר שיש באדם ב' כוחות קדושה וטומאה, ולא שייך לשלב את ב' הדברים, או שכוח הקדושה גובר או חלילה להפך. וזה כוונת הפסוק 'הנערה אשר תיטב בעיני המלך' – היינו מלכו של עולם, מי שמוצא חן בעיני ה' הוא ממלכו 'תחת ושתי' כלומר אתו על יצרו שיש ב' משמעותיו שאכן הוא מולך בזכות עצמו, ושהוא שולט על היצהר היינו = תחת היצהר

¹⁵ 'לבוא אל המלך לא בקשה דבר כי אם את אשר יאמר הגי סריס המלך' מה הטעם שאכן לא ביקשה דבר, אפשר לפרש זאת ע"ד הפשט שאכן לא רצתה להיראות נאה לאחשורוש. ואפשר עוד בזה ע"ד הדרש, שהנה מבואר הייחוס שהיה לאסתר, שלמעשה לא היתה ראויה כלל למלכות מצד הלך חייה, היא היתה יתומה מגיל צעיר, וצדקת גדולה, ומה היה לה שייכות למלכות, ואפשר שדוקא כאשר האדם חי ככה בתחושה שאין בו מתום דווקא הוא זה שמוצא חן בעיני ה' ובעיני עבדיו הנביאים, האדם שחושב שיש לו מעלות והוא מתגאה הוא אינו מוצא חן לא כן האדם המביט אל עצמו כפשוט יותר.

ועוד אפשר לפרש זאת עד כמה שניתן לומר שאסתר לא ביקשה דבר, 'אלא כל מה שיאמר לה הגי סריס המלך', יש מי שבוחר לעצמו את עבודת ה', ויש מי שלא מערער על עבודת ה' שלו, הוא לא בוחר אלא נתן לה' לשלוח את שליחיו אליו להורות לו את דרך ה', ומקבל בהכנעה וענוה את תפקידו בעולם. ורק אדם כזה החש עצמו כבלתי ראוי 'לא ביקשה דבר' אין לו את האומץ לבקש או לתבוע מהקב"ה דרגות או מעלות, הוא מכיר נכוחה את מצבו, והוא מפקיר ומפקיד את עצמו לקב"ה שיעשה בו מה שיחפוץ נסיונות קשים, או הרגשים נפלאים, לא זה לא משנה הוא רק יודע שהוא כלי שתפקידו לעבודת ה', ואיש כזה מוצא חן בעיני המלך והשרים וכל הרואים, בעיני הקב"ה וכל הפמליא של מעלה והצדיקים, והוא אכן זה שראוי למלכות.

מאת הגאון החסיד רבי פינחס זלצמן שליט"א.

ראש כולל ש"ס זרע שמשון

באסטאן ביתר עילית

י"א) "יקרים מפז"

פרשת ויקרא-זכור, כותב בעל היכלי יקר' שהפסוק "אדם כי יקריב" בא ללמדנו, כשם שאדם הראשון לא הקריב כי משהו הסתכל עליו, אלא כי רצה לעשות נחת רוח לשם יתברך, כך גם כל אחד מכם כשיקריב תקריב אך ורק כדי למצוא חן בעיני השם, ולא בעיני אף אדם. יסוד זה צריך ללוות כל יהודי בכל ענין, בדיוק כשם שמרדכי הצדיק עשה את מה שצריך היה לעשות, הגם שפירשו ממנו מקצת סנהדרין, כך כל אחד עליו לעשות את שביכולתו.

וכבר הזכרנו בעבר את דבריו הנפלאים של בעל ה'בית אהרן' עה"פ בהפטרות פרשת יתרו "בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף". רק כאשר האדם אינו מסתכל על מי שמעליו, 'בשתים יכסה פניו', וגם לא על מי שמתחתיו, 'בשתים יכסה רגליו', אז 'בשתים יעופף', יוכל לעוף למרחקים ולנצל את הכוחות המיוחדים שהרביש"ע נתן לו.

ומכאן לימי הפורים. חז"ל לימדונו ג' טעמים מדוע לא אומרים הלל בפורים: קרייתתה זו הלילה, אין אומרים הלל על נס שבחוץ לארץ, ו'אכתי עבדי אחשוורוש אנן'. והנה הטעם השלישי מוקשה מאוד, דסו"ס יש כאן נס עצום שהרי יצאנו ממות לחיים, אז אמנם זה לא המקסימום הרצוי, אבל וכי אין ראוי לומר הלל על נס קטן?

י"ל דכוונת חז"ל עמוקה מאד. כידוע לכל, נס פורים היה נס בתוך הטבע. המלך הרג את המלכה, המלך בחר מלכה חדשה, אם משהו היה בא באותה תקופה לבית הכנסת ומדבר על זה, היו אומרים לו 'ששש.. אס פאסט נישט'. ורק במבט לאחור מתברר שהכל היה נס. י"ל דזו בדיוק כוונת חז"ל: הלל אומרים על נס שהיה והסתיים, אבל ההנהגה של אחשוורוש של ניסים בתוך הטבע, אנחנו עדיין בתוך זה, 'אכתי עבדי אחשוורוש אנן', הקב"ה מנהל אותנו עדיין בסוג ההנהגה הזו של ניסים בתוך הטבע.

אומרים חז"ל: "רבי חייא בר אבא ור' שמעון בן חלפתא הוו מהלכין בקריצתא בהדה בקעתא דארבל, וראו אילת השחר, אמר ר' חייא כך היא גאולתן של ישראל. אמר לו היינו דכתיב כי אשב בחשך ה' אור לי וגו', בתחלה היא מאירה

ואת עמה כאשר צוה עליה מרדכי¹⁶ ואת מאמר מרדכי אסתר עשה כאשר היתה באמנה אתו: ס (כא) בימים ההם ומרדכי ישב בשער המלך קצף בגתן ותרש שני סריסי המלך משימרי הסף ויבקשו לשלוח יד במלך אוזשורש: (כב) ויודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי: (כג) ויבקש הדבר וימצא ויתלו שניהם על עץ ויכתב בספר דברי הימים לפני המלך¹⁷: פ

¹⁶ 'אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה כאשר צוה עליה מרדכי' יש להבין מה אכן היה הסברה של מרדכי שא"ל שלא לגלות, ועוד יש להבין שלכאור' יתכן ואם היה ידוע זאת לאחשוורוש שהיא יהודיה מראש לא היה גוזר גזירה על עם ישראל, שהיתה הרי חביבה עליו יותר מאשר ושת, כמבואר במדרשים, ואכן ביטלה את הגזירה תיכף כשאמרה שהיא יהודיה וזהו עמה, וא"כ מדוע לא אמרה זאת מראש ובכך היה נמנה הכל. ויתכן לומר בזה, שמאחר וניכר היה שיש מהלך אלוקי שמסובב את זה שאסתר תהיה מלכה, סבר מרדכי שיש ליתן לה' להוביל את מה שנצרך בלא השתדלות מיוחדת.

עוד אפשר ביתר ביאור, שמרדכי ואף אסתר הבינו ברוח קדשם שאסתר לא לחינם הגיעה למלכות ויש לזה תפקיד בעתיד למנוע גזירה על עם ישראל, ועדיף שתיגזר הגזירה ועם ישראל ישוּבו בתשובה מאשר למנוע זאת מהם. ואכן תכלית כל המאורעות האלו הביאו את עם ישראל להדר קיבלוה ברצון' שקיבלו את התורה מתוך אהבה ורצון, מה שלא היה קודם לכן. שדוקא קושי הגזירה הביאם לתשובה שלימה, ולא רצה מרדכי לחסוך זאת מאיתם.

¹⁷ 'ויכתב בספר דברי הימים לפני המלך' יש להבין מדוע לא שילמו למרדכי תכף על נאמנותו למלך. ושמה אפשר לפרש בזה, בין ע"ד הפשט ובין ע"ד הדרש, שיש מעשים שהאדם עושה אותם ששייך לתת עליהם שכר, כמו מי שמסייע למלך בעת צרה וכדומה, אפשר לתת ממון רב או כבוד גדול. אך יש מעשים שהם הרבה מעבר להצלה גרידא, אלא מוכיחים על נאמנות גדולה ביותר, שע"ז לא שייך לקבוע שכר, אלא המלך שומר וממתין לשעת כושר לראות מתי מי שהצילו נמצא בצרה גדולה ואז יושיעו ויוכיח את נאמנותו לאזרחיו.

ויתכן שאחשוורוש ידע שאסתר גדלה אצל מרדכי, ואע"פ שבפועל נמצא שאחשוורוש לקח את קרובתו הוא הצילו, לפיכך ראה בכך אחשוורוש מסירות גדולה מאוד שאין דרך לגמול עליה בקלות וצריך לחכות לשעת כושר מיוחדת על מנת לתת שכר ע"ז.

ומהפשט לדרש, שיש מעשים שהאדם עושה שהם עדיין תחת רמת המסירות הרגילה שיש בין יהודי לאביו שבשמים, אכן יש מעשים שהם בבחינת מה שמובא במדרש על מלך שעזבו אותו חיילותיו ונתמנה לו גיבור אחד וא"ל חייך שאיני מניחך עד שתבוא לפלטרין שלך, שמעשה זה מוכיח על נאמנות עצומה. כאשר יהודי מסייע למי שעשה לו רע, או שותק בשעת מריבה, או מתגבר על יצר על אנושי, דברים אלו מוכיחים את אמיתות ה' בבריאה, טבע האדם שנמשך אחר טבעו, ואדם זה שבולם את עצמו רק משום שהוא מאמין באלוקיו ורוצה לבטל את רצונו על מנת לעשות את רצון ה', דבר זה מוכיח נאמנות שלא שייך לתגמל אותה בשכר רגיל, ולכן ה' שומר זאת לעת מיוחדת, כאשר האדם צריך סייעתא דשמיא מיוחדת, אז ה' פורע לו על נאמנותו.

אז הבה ונשים לב שאחשורוש אומר לאסתר המלכה 'עד חצי המלכות', ודרשו חז"ל זה בית המקדש, כי גם הוא ידע שאם יש לעם ישראל בית המקדש, אז אין לו שום דרך להרע להם. אז הגיע הזמן שבכאלו ימים נשגבים נבקש בעיקר מה שצריך לבקש.

כותב החת"ס ב'תורת משה', שאם עם ישראל לא מבקשים את מלכות שמים מלכות בית דוד ובנין בית המקדש, הקב"ה מעמיד להם מלך קשה כהמן ועל ידי צרות אלו מתעוררים לבקש. אז הבה ונבקש בפה מלא מאבינו שבשמים, אבא, זהו, די, רוצים גאולה. מלכות שמים מלכות בית דוד ובניין בית המקדש. "אחר ישובו בני ישראל וביקשו את ד' א-להיהם ואת דויד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים".

***

קימעא, ואחר כך היא מנפצת ובאה, ואחר כך היא פרה ורבה. כך מרדכי, בתחלה ומרדכי יושב בשער המלך, ואחר כך ויהי כראות המלך את אסתר המלכה, ואחר כך ויקח המן את הלבוש ואת הסוס, ואחר כך ויתלו את המן, ואחר כך ואתם כתבו על היהודים, ואחר כך ומרדכי יצא מלפני המלך, ואחר כך ליהודים היתה אורה ושמחה וגו'".

בירושלמי מופיע סיפור זה עם שינוי לשון קל אבל משמעותי מאוד: 'כך תהיה גאולתן של ישראל', היינו שזו תהיה גם הנוסחה בגאולה המיוחלת, קימעא קימעא, בתוך הטבע, והאור ילך ויזרח עוד ועוד. בזוהר הק' מדמים זאת לאדם שלא ראה מאורות מימיו, שאם נחשוף אותו לאור בבת אחת, יתעורר, לכן חייבים לעשות זאת בשלבים עדינים מאוד, כך גם עם ישראל יוצא מן הגלות לאט לאט.

~~~~~

**"נחשבה" – הגאון מורנו רבי יחיאל הלוי נוביק שליט"א רו"כ "דעת יוסף" אשדוד
בס"ד "נחשבה" ויקרא תשפ"ד**

ויקרא אל משה – לשון חיבה – חביבין ישראל

וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיֹּדְבֶר ד' אֵלָיו מֵאֶהָל מוֹעֵד לֵאמֹר. וּבְרַשְׁתִּי, לְכָל דְּבָרוֹת וּלְכָל אֲמִירוֹת וּלְכָל צִוּוּיִם קִדְמָה קְרִיאתָ לְשׁוֹן חֶבֶה, לְשׁוֹן שְׁמֵלֵאכִי הַשְׂרָת מִשְׁתַּמְשִׁין בּוֹ, אֲבָל לְנִבְיָאֵי אֲוֹמוֹת הָעוֹלָם נִגְלָה עֲלֵיהֶן לְשׁוֹן עֲרָאִי וּטוּמָאָה, שְׁנֵאמַר וַיִּקְרָא א' אֶל בַּלְעָם וּכְוִי יָכוֹל אָף לְהַפְסְקוֹת הֵיטָה קְרִיאתָ ת"ל וַיִּדְבֹר לְדִיבּוֹר הֵיטָה קְרִיאתָ וְלֹא לְהַפְסְקוֹת, וּמָה הָיוּ הַפְסְקוֹת מִשְׁמִשׁוֹת לִיתָן רִיחָה לְמֹשֶׁה לְהַתְּכוֹנֵן בֵּין פְּרִשָּׁה לְפְרִשָּׁה וּבֵין עַנִּין לְעַנִּין.

דברי רש"י הללו מיוסדים על דברי חז"ל והמה עמוקים מני ים, ויעויין בתורת כהנים כאן שהוסיף לומר כך, ומניין שכל הקריאות היו משה משה, תלמוד לומר ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה ויאמר משה משה שאין ת"ל ויאמר ומה תלמוד לומר ויאמר מלמד שכל הקריאות היו משה משה.

ויעויין שם בהמשך דברי התורת כהנים שכתב על זה כך: **משה משה, אברהם אברהם, יעקב יעקב, שמואל שמואל, לשון חבה, ולשון זירוז, דבר אחר משה משה הוא משה עד שלא נדבר עמו, הוא משה משנדבר עמו.** והנה למדנו מעט מטיבה של הקריאה והלשון חיבה שלה, דהיינו שבכל פעם שהקדוש ברוך כביכול בא לקרא למשה, היתה הקדמה ולשון של חיבה, והלשון חיבה היינו משה משה.

ולא זו בלבד למדנו שם בתורת כהנים, אלא דכך איתא שם, ומניין שעל כל קריאה היה אומר הנני ת"ל ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה ויאמר משה משה ויאמר הנני, שאין תלמוד לומר ויאמר [הנני] ומה ת"ל ויאמר הנני מלמד שעל כל קריאה וקריאה היה אומר הנני. והיינו שהז"ל למדו שבכל פעם שהקדוש מדבר עם משה רבינו קורא משה משה, ומשה רבינו משיב, הנני.

והנה רש"י סמך לדברים הנ"ל שהוא לשון שמלאכי השרת משתמשין בו. ויסוד הדברים הוא מהמדרש בויקרא רבה וזה לשונו כאשר ביאר החילוק בין נביאי ישראל לנביאי אומות העולם, אבל נביאי ישראל בדבור שלם שנאמר ויקרא אל משה, וכי' אבל נביאי ישראל בלשון קדושה בלשון טהרה

בלשון ברור בלשון שמלאכי השרת מקלסין בו להקב"ה כמה דתימר (ישעיה ו) וקרא זה אל זה ואמר.

והנה ראו ראינו שרש"י הקדוש צירף דברי חכמינו שבתורת כהנים עם דבריהם שבמדרש רבה, לחטיבה אחת, קריאה לשון חיבה מהתורת כהנים, ולשון שמלאכי השרת משתמשיין בו מהמדרש רבה. וצריך להבין השייכות שביניהן.

וקודם כל דבר יש לנסות להבין לעומק עד כמה שניתן, סודה של החביבות שישנה בהקריאה, ומשם בארה בתפלה שתתפרש לנו ענין הקריאה שמיוחדת למלאכי השרת, שבא מקלסין המה להקדוש ברוך הוא.

ונראה כך, הנה רואים אנו שכאשר אדם מלמד את בנו הקטן החביב לו כנפשו, הרי הוא עושה זאת מתוך רצון עז וחפץ פנימי, והוא חדור במטרה זו כדי להיטיב עם הילד, וכדי לשפר את עתידו לכל ימי חיו על ידי לימוד זה. ולכן תמיד תקדם ללימוד קריאה של חיבה. ומעשים בכל יום שכל שלומי אמוני ישראל המלמדין צאצאיהם, כך הם נוהגים. וכבר התפרסם המנהג שביום הראשון שלוקחים הילד ללמוד אל"ף בי"ת, עוטפין התינוק בטלית, ואביו נושא ויהולך אצל המלמד, וכאשר מלמדו בפעם ראשונה מעניק לו עם הלימוד, דבש, להורות לו מתיקות התורה, ולהבינו שמגודל אהבתו אביו דואג ללמדו תורתנו הקדושה והטהורה המתוקה מדבש. ולואי שכך נרגיש גם אנחנו תמיד בעת הלימוד, כאשר מלמדין אנו את בנינו וכאשר אנו לומדין בעצמינו...

(והנה מנהג ישראל קדושים מקדמת דנא, להתחיל עם הקטן חומש ויקרא, ואיתא בויקרא רבה פרשת צו, דמה שמתחילים ללמוד עם הקטן תורת כהנים ולא מבראשית משום שהתינוקות טהורין והקרבתות טהורין, יבואו טהורין ויתעסקו בטהורין. והנה נתגלגל הדבר מן השמים ללמד להקטנים הקריאה לשון חיבה. והבין).

וכך בדיוק היא המדה – כביכול – כאשר הקדוש ברוך הוא בא לדבר עם משה רבינו לצורך כלל ישראל, הרי קודמת להדיבור קריאה לשון חיבה, – משה משה... ויאמר הנני – ויסוד החביבות ושרשה היא, כי חביבין ישראל שניתן להם כלי המדה שבו נברא העולם. ועל כן מחויבת כאן קריאה לשון חיבה, להורות לעם ישראל על חפץ הקדוש ברוך הוא – להיטיב עם ישראל, שרק מאהבתו בחר בנו, ורצה לזכות את ישראל ולפיכך הוא מרבה להם תורה ומצוות.

ונעמיק עוד מעט בזה. הנה כאשר אדם נותן לחבירו מתנה חשובה, בלא כוונה מראש, הוא מודה לו מקרב לבו, וכך דרכו של עולם. אמנם אם הוא קורא לו ומזמנו ליתן לו המתנה החשובה, הרי חיבתו ניכרת כפלי כפלים. ואם הנותן הוא אדם חשוב מאד, וגם המתנה חשובה, וגם בנוסף הוא מזמנו לתת לו המתנה החשובה כל כך. על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכופלת יש לו עליו.

ואם כן כמה עלינו לשבח לאדון הכל, שלא עשנו כגויי הארצות, ובחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. וכביכול הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו יודע ערכה, שכל חפצים לא ישוו בה. וקורא למשה עבדו ליתן לו את התורה למסור לעמו. וכמה חיבה יש בדבר, הלא כפי ערך המתנה תגדל החיבה.

והנה הקריאה היא לשון שמלאכי השרת משתמשיין בו, כאשר מקלסין להקדוש ברוך הוא, והרי מלאכי השרת מבין כל אחד מהם את המשמעות של קבלת עול מלכות שמים, וגודל מעלתה, ובכל זאת נותנים באהבה רשות זה לזה להקדיש ליוצרים בנחת רוח, ועל כן כתיב בהם, וקרא זה אל זה ואמר... שהרי פלם אהובים, פלם פרוצים. וכל אחד ואחד מחבב לחבירו. וזו בעניותינו, ההבנה של ענין הקריאה לשון חיבה, שהקדוש ברוך הוא – כביכול – קורא ומקדים לדיבור עם משה רבינו עליו השלום. וכמה התעוררות יש לנו להתעורר מזה, והמשכילים בינו.

והנה יש להתבונן מה הנידון בדברי חז"ל האם היתה קריאה להפסקות, ומדוע יהיה צריך קריאה להפסקות. אמנם לדברינו מובן שכביכול הקדוש ברוך הוא רוצה בעמו ויפאר עניו, ויקרא בלשון חיבה למשה רבינו עליו השלום, להתבונן בין פרק לפרק, ואם ללימוד קדמה קריאה וחיבה, על אחת כמה וכמה להתבוננות שתקדם קריאה לשון חיבה.

ואולם צריך להבין דאם כן מדוע באמת לא קדמה להפסקה הקריאה ולשון החיבה.

ונראה לבאר הדברים באימה וביראה, שענין ההתבוננות שבין פרק לפרק, טעון יגיעה מיוחדת שהרי אמרו יגעת ומצאת תאמין, ומהות היגיעה היא המאמץ ללא סיוע מבחוץ, ואילו היתה קודמת קריאה לשון חיבה של הקדוש ברוך הוא, היה חסר מעט מהיגיעה. ועל כן אף שבודאי הקדוש ברוך הוא חפץ למען צדקו, ורצה לזכותינו, מכל מקום כאן צריכה היגיעה לבא ממשה רבינו מצד עצמו בלא שום סיוע, ורק הוא מנצל את הריוח וההפסקה שניתנה לו על ידי הקדוש ברוך הוא בין פרק לפרק, כדי להתבונן. והבן.

והנה רש"י הקדוש בפרשת כי תשא על הפסוק ויהי ככלותו לדבר אתו בהר סיני כתב, דבקרא כתיב **ככלתו** חסר וא"ו, לומר שכביכול התורה נמסרה לו למשה רבינו ככלת, ואם לא כן לא היה יכול משה רבינו ללמוד התורה בזמן קצר כל כך, עי' שם.

והנה הדברים טעונים ביאור עמוק, ומכל מקום מה שרואים כאן הוא, שחז"ל ברוח קדשם הבינו שלא היה באפשרות אפילו למשה רבינו איש האלקים, ללמוד התורה במ' יום, והדרך היחידה שעל ידה יכול היה ללמוד בזמן קצר כל כך, הוא מה שנמסרה לו התורה ככלת. ויש להבין כיצד מועיל מה שנמסרה התורה לו ככלת, שעל ידי זה יש באפשרותו ללמוד בזמן קצר יותר. וכמוכח יש להבין גם מדוע בדווקא ארבעים יום.

ואולי אפשר לומר כך, שהקושי בלימוד התורה – הרבה פעמים הוא – מפני שקשה לנו להבין את שכל התורה, וכאשר התורה ניתנה למשה רבינו ככלת, היינו שמשנה רבינו זכה שהשכל שלו היה בהתאמה מליאה לשכל התורה, וכאילו לא היה שום הפרש בין ההבנה שלו להבנת התורה. וכאשר האדם זוכה לכך, הרי התורה היא חלק ממהותו, ויכול להבין הכל בזמן קצר ביותר... וזהו ביאור יקר מאד בס"ד.

והנה בדברי רש"י הללו יובן לשון התנא הקדוש, משה **קיבל** תורה מסיני, והיינו שהוא **קיבל** התורה שהפכה לחלק ממהותו. ולפי זה יש לומר שלכן בדווקא היה נחוץ ארבעים יום, שהוא כעין יצירת הולד. ודו"ק היטב.

ולכאורה קשה מעט, שאם בלאו הכי התורה ניתנה למשה רבינו באופן ניסי, ושהשכל שלו היה ממש שכל התורה, אם כן למאי צריך ריוח להתבונן, הלא הכל ברור לו. ורואים כאן, שגם אחרי שמקבלים התורה מפיו של הקדוש ברוך הוא עדיין צריך להתבונן בין פרק לפרק, ולא סגי בלאו הכי. והיינו שיש צורך להבין מה היה הסלקא דעתך מעיקרא ומאי קמ"ל. ומזה יש לנו ללמוד קל וחומר, שאין לנו לדלג בשום אופן על חובת ההתבוננות בין פרשה לפרשה, ולהבין מה היה בלי חידוש התורה, ומה נתחדש בה. וכך קיבלנו מרבותינו מצוקי ארץ, והדברים עתיקים.

ועי' דרך עין חיים להרמח"ל שהתורה היא אור תאיר שנשמה כאשר יכנס נצוץ השמש באחד הבתים. ויתכן מאד שזהו רק אחר ההתבוננות, והבן היטב.

ועי' שם בהמשך שכתב שדברי התורה מתחילה הוא כאור סתום בגחלת, אך כשמשתדל האדם להבין, וקורא, וחוזר וקורא, ומתחזק להתבונן, הנה כל כך מתלהטים האורות ההם ויוצאים כמו שלהבת מן הגחלת. והנה דקדק הרמח"ל בלשונו וכתב, **ומתחזק להתבונן**. והיינו סוד היגיעה. **יגעת ומצאת תאמין...**

והנה בשבת דף פ"ח ע"א, מלמד שכפה עליהם הר כגיגית ומכאן מודעה רבה לאורייתא אעפ"כ קבלו עליהן בימי אחשורוש, וכבר ידוע קושית התוס' שם, שהרי ישראל אמרו נעשה ונשמע, הרי שרצו לקבל התורה, ולמה היה צריך לכפות עוד עליהם. וידוע שקושיא זו מופיעה במדרש תנחומא פרשת נח, ושם מתרין, שעל תורה שבכתב אמרו נעשה ונשמע, אולם על התורה שבעל פה שצריכה יגיעה, על זה היה צריך כפיית ההר כגיגית. עיי' שם באורך דברים נפלאים כידוע.

והביאור יש לומר, שע"י האהבה של תורה, הרי מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה, ונכנס האור אל הנשמה, ואז ליהודים היתה אורה זו תורה. כאשר פירש השל"ה הקדוש. וכל זה על ידי ההבנה שצבי ואתרעי בן ומסר לן אורייתא... וקריאתה זו הילולה...

"ויקר" אלו תפילין

אדר תשמ"ג מאת הסופר רב אמן רבי יאיר וינשטוק שליט"א

האוטובוס התנתק מן הרציף, נסע מעט אחורנית והחל מפלס את דרכו החוצה מן התחנה המרכזית. "רגע אחד" נשמעה זעקה נואשת, ומיד אחריה נראה אדם כבן ארבעים, לבוש מגבעת ישנה כהה וחליפה חומה כהה, ישנה עוד יותר מהמגבעת. הוא החזיק בידו תיק עור מן הסוג שמורים משתמשים בו, ורץ לאורכה של התחנה, חולף על פני התחנות כולן עד שהגיע חסר נשימה אל קצה הרציף, לתחנת קו 405. הנהג עקב אחריו כל העת, פתח את הדלת שכבר היתה סגורה, ופתח בנסיעה לאחור תוך כדי קבלת הכסף ותלישת הכרטיס מן החבילה. "בפעם הבאה תגיע בזמן, אדון כהן" סנט בו בחיוך נוזפני, "אתה כבר יודע בעל פה את לוחות הזמנים של הקו לתל אביב".

"זה בסדר, עזרא, אל תכעס עלי אם איחרתי קצת" טפח ר' ירחמיאל כהן על שכמו של הנהג בחיבה ותר בעיניו אחר מקום ישיבה פנוי. אי שם בקצה האוטובוס זיהה מקום אחד ריק, ליד החלון. פילס את דרכו לשם במעבר הצר, כשהוא נזהר לא להתנגש ולהתחכך יותר מדי בנוסעים שישבו צפופים משני עבריו. הגיע למקום והמתין עד שהבחור הצעיר והנחמד שישב קרוב למעבר יקום, ויתן לו להיכנס אל הכסא הפנימי ליד החלון.

זהו. כעת אפשר לנוח קצת אחרי הריצה המייגעת. נתן מבט קצר בחלון, שעה שהאוטובוס החל גולש לכיוון היציאה מירושלים, וחשב מה לעשות קודם.

בכל בוקר מעיר אותו השעון המעורר בחמש וחצי, כך הוא מספיק להתפלל במנין הראשון של שש בבוקר, לאכול ארוחה חטופה ולצאת לדרך כשהוא מאורגן ומסודר. אמש איחר לעלות על יצועו, והלך לישון בשלוש לפנות בוקר. כתוצאה מכך לא שמע את הצלצול והמשיך לישון עד שבע וחצי. כשהתעורר, היה מבוהל ונחפז כל כך עד שהחליט בדלית ברירה, לקחת אתו את שקית הטלית ותפילין ולהתפלל בדרך. זה היה פתרון גרוע מאד מכמה סיבות. ראשית, זו תפילה באיכות ירודה, כמעט בלי כוונה, כאילו רק לצאת ידי חובה, ועוד ביחידות. שנית, את הדרך לתל-אביב הוא מחלק בדרך כלל לשני חלקים, בחצי הראשון הוא לומד משניות, ובחצי השני הוא מעיין במסמכים. כך הוא מגיע למשרד בתל-אביב, כשהוא מוכן כראות לקראת יום עבודה ארוך ומתיש. את השיעור היומי במשנה עוד ישלים איכשהו במשך היום, אבל לקראת הישיבה הבוקר, מיד בתחילת יום העבודה, היה עליו לעבור על קילוגרמים של ניירת. הבוס ירצה לשמוע את חוות דעתו עם תחילת הדיון ובמקום לדבר לענין, יצטרך לתרץ תירוצים ולגמגם התנצלויות. אבל אין לו ברירה. ידו נשלחה לתוך התיק ושלפה משם שקית רקומה בצבעי כחול-כהה. פיו מלמל בחטף שברי פסוקים וברכות, הוא התעטף בטלית בדרך לא דרך, בכריעה ושחיה כדי לא להרגיז את שכנו לספסל.

השכן, בחור חילוני רזה ברעמת שיער שחור וסוודר ירקרק עם דוגמאות מעוינות, בכלל לא כעס. הוא אמנם ניסה להתרכז בציורים אנטומיים בספר לימוד רפואה, אך עיניו נדדו ימינה אחת לכמה שניות. הוא היה סקרן לראות את מעשי שכנו הדתי, ובהדרגה נטש צילומי מיפוי עצמות ודיאגרמות קשות להבנתו של הדיוט, ועקב בענין רב אחרי ירחמיאל כהן שכרך את הרצועות סביב זרועו, ומיד הידק שוב רצועות שחורות סביב ראשו כששפתיו נעות במהירות.

כשסיים ירחמיאל להתפלל פנה אליו השכן הצעיר בבקשה, "נעים מאד, שמי הוא גדי מאיר ואני סטודנט לרפואה שנה שניה. מעולם לא ראיתי את הדברים האלו מקרוב, אולי תוכל להסביר לי מה כל הדברים האלו. אני יודע שקוראים לזה תפילין, ציצית. אבל מעבר לכך לא שמעתי עליהם מילה אחת".

ירחמיאל בחן אותו בחשד, הוא אינו אוהב להתעסק עם קנטרנים. אבל פניו של הבחור הביעו תמימות ושאלה ללא שמץ קנטרנות. "אז ככה, כתוב בתורה", אחז ירחמיאל ברצועות והחל בהסבר על מהות התפילין שעליהן התעניין הבחור יותר מכל, ואחר כך על הציצית.

"אפשר לגעת בזה?" הביע הסטודנט משאלה וירחמיאל נעתר ברצון. "אדרבה, כיהודי אתה מצווה בדיוק כמוני לא רק לגעת בזה, אלא לקשור את הרצועות האלו על גופך ולהניח את 'הקוביות השחורות' על ראשך וידך מדי יום".

הם חלפו על פני נמל התעופה. הבחור הציץ בשעונו ושאל אם יוכל להניח את התפילין. ירחמיאל שמח לקראת האפשרות לזכות יהודי לצאת מידי הסיווג הלא מחמיא "קרקפתא דלא מנח תפילין". כעת הבין מדוע נגזר עליו לעבור את הטלטלה הזאת.

הוא עזר לגדי לקשור את התפילין על ידו וראשו, והלה ביקש גם את הסידור וברצינות גמורה החל מתפלל מן הדף הראשון. ירחמיאל האמין שהלה לא יאריך יותר משתי דקות, אבל גדי היה רציני ועצם את עיניו כמתייחד עם מחשבותיו. הם עצרו בפקק גדול במבואות תל אביב כשהעייפות הכריעה את ירחמיאל. הוא סקר במבט עייף את הסטודנט עצום העינים וחיבוש התפילין ונרדם לדקה. כך היה נדמה לו.

"ואיפה התפילין?"

הוא התעורר כשטלטלה רצינית נייערה את כתפו. "הי אדון כהן, תפסת אותי ברגע האחרון בירושלים, ובסוף אתה לא רוצה לרדת בתל אביב?" עזרא, הנהג המשופם והחייכני, עמד מעליו והעיר אותו עד שהצליח לתלוש אותו משנתו. הוא היה מבולבל לגמרי ברגע הראשון אך מיד נזכר והצטלל. במקום לרדת בתחנה הקודמת נשאר לישון וכעת יצטרך לקחת מונית עד למשרד.

כשעמד לרדת מן האוטובוס היכה אותו הזכרון בתדהמה. רגע! איפה הסטודנט לרפואה ואיפה התפילין?

כמעט בריצה חזר למקומו וחיפש את השקית הרקומה העתיקה. הנהג רוקן את אחרוני המטבעות ממתקן העודף, ורוקן את עיגולי המתכת הנוצצים בלחיצות מהירות לכפו החופנת ומשם לתיקו החום הכרסתני, הוא התכונן לרדת כשירחמיאל הגיע אליו בריצה מבוהלת. "שמע עזרא, ראית אולי את הבחורצ'יק שישב לידי בנסיעה?"

עזרא היטיב את משקפי השמש שלו על עיניו וירד במדרגות האוטובוס. קימט את מצחו ובמנוח ראש אמר "לא, לא שמתי לב".

"שמע, הבחור הזה ירד מכאן עם זוג תפילין שלי" אמר ירחמיאל כמעט בבכי. היום הכל הולך על רגל שמאל. "אני לא קולט איך שקעתי בשינה כל כך עמוקה בנסיעה, אף פעם זה לא קורה לי. ואת הענין הזה אני בכלל לא מבין. מדוע בחור חילוני שכמותו יגנוב לי את התפילין?"

"אני לא חושב שהוא גנוב" אמר הנהג, "חיפשת היטב במקום שישבת?" "איזו שאלה? הדבר הראשון. אתה יודע מה? פתח לי את האוטו ואחפש עוד פעם".

עזרא ממש מיהר, אבל כטובה אישית לנוסעו הקבוע, פתח לו שנית את הדלתות הפנאומטיות. ירחמיאל עלה וסקר שוב את מקומו, במדף שמעל לראשים ומתחת לכסא. אולי נפלו התפילין? הבחור הזה נראה כל כך תמים וטוב, ובשום אופן לא כמו גנב. אבל התפילין לא היו בשום מקום, וגם השקית הרקומה שהיתה אתן, לא נראתה בשום מקום.

הוא נזכר במעמד הכנסתו למצוות לפני עשרים ושש שנה. כשאביו קשר לו לראשונה את התפילין ביום שמלאו לו 13 שנים. "שמור על התפילין האלו מכל משמר" אמר לו אבא, ר' מנחם מאניש כהן ז"ל. "הן היו שייכות לסבא, אבי, רבי אברהם דוב (בער) כהן מירושלים העתיקה, וכתב אותם אחד הסופרים החשובים בירושלים. סופר שאמרו עליו שלפני כל "שם" הלך לטבול במקווה. זמן קצר לפני שנפלה העיר העתיקה בידי חיילי הלגיון הירדני, הוצאו משם הרבה מן הזקנים והנשים והילדים, ובתוך הזקנים היה גם סבא. ברגע האחרון נזכר סבא כי שכח את התפילין ב"קאמוד", הלא היא הארונת הישנה שבביתו, בעלת המגרות הרחבות. למרבה חרון אפם של החיילים הערביים חזר על עקבותיו, שלף את התפילין בחרדת קודש ויצא את הבית".

הדברים האלו עשו רושם עצום על לבו הרך של העלם הצעיר, ונחקקו בו לזכרון נצח. גם השקית שהיתה כה חשובה בעיני המשפחה עברה אליו. אבא לקח את השקית לרוקמת פרוכות ידועה, והיא פרמה בעדינות את חלקה העליון הרקום של השקית, ותפרה אותה לתוך השקית החדשה של ירחמיאל.

26 שנים, יותר ממחצית היובל, הוא שומר על התפילין החשובות והשקית בעלת הערך הרגשי כעל בבת עינו, והיום ברגע של היסח הדעת, איבד הכל. אילו היה אבא בחיים היה נוזף בו, "ככה שומרים על נכסי המשפחה?" היה גוער בו חרישית, כדרכו.

סחרחורת תקפה אותו. עצר ליד קיוסק ברחוב נווה-שאנן ולגם בקבוק משקה קל. הנוזלים החזירו אותו לריכוז מיידית ומחשבתו התבהרה. הוא ידע מה לעשות. מיד בתום יום העבודה לא יסע לירושלים, הביתה, אלא יסע ל... לאן?

הסטודנט הנחמד ש"לקח" לו את התפילין, לא אמר בדיוק היכן הוא לומד. אולי באוניברסיטת תל-אביב, ואולי נסע לאוניברסיטת חיפה ורק עבר דרך תל-אביב? ומי אומר שהזדהה בשמו הנכון, סביר להניח ש"גדי מאיר" הוא שם בדוי.

ככל שחשב יותר על הענין תקף אותו רפיון ידים גדול. באותו יום לא היה מרוכז בעבודתו במשרד, ומיד אחרי יום העבודה נסע לאוניברסיטת תל-אביב לחפש את הגזלן. כמו שחשב, בפקולטה לרפואה לא היה סטודנט שענה לשם גדי מאיר. הוא נסע לירושלים מדוכדך, ועד שהגיע הביתה הספיק להרים ידים ביאוש ולומר "ויי לחסרון כיס". כנראה זהו רצון ההשגחה שיקנה תפילין חדשות. התפילין היקרות הלכו לאיבוד. מה שכאב לו יותר מכל, היא הידיעה שנפלו בידיו של פורק עול, אדם שאינו יודע מהי קדושת תפילין וחשיבותן, בודאי לא ינהג בהן קדושה, כיאות. בעצם החשש שמא ינהג בהן מנהג בזיון, אינו מופרך. ירחמיאל כהן הוא אברך שאינו מן הלוחמים הגדולים. ירושלמי צנוע הוא, עניו, ואינו עושה עסק מעצמו. כבחור היה מן העילויים ביישיבה ונשקף לו עתיד תורני מזהיר, אבל בגלל צניעותו היתירה ובטלנותו הירושלמית האופיינית, לא ידע למרפק לעצמו משעול בדרך העולה ל"מזרח", ואחרי כמה שנים מצא את עצמו, עם כשרונותיו האדירים, תקוע במשרד של רואי חשבון תל-אביביים ונוסע יום-יום מירושלים לתל-אביב הלוך ושוב. הוא ידע גם כעת, כי אם ילחם בכל כוחו ויפנה למשטרה למשל, אולי יצליח לגלות מיהו אותו סטודנט שחרחר שעשק ממנו את תפיליו, אבל במחשבתו כבר השלים עם הפסידא. "גם זו לטובה", אמר בשקט לרעייתו הנרעשת, גברת בלה כהן, ששמעה ממנו מה שעבר עליו ביום הארוך והקשה הזה. "חז"ל אמרו על הפסוק 'ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר', ויקר אלו תפילין". הגמרא מתכוונת למה שמתכוונת. אבל לי נראה לומר בפשטות, התפילין הן יקרות, או בעלות ערך רגשי רב, או עולות הרבה, בדמים יקרים".

היא הנידה ראש בהסכמה.

חודשיים הניח תפילין שאולות מגמ"ח, ובינתיים הזמין תפילין משובחות אצל סופר מומחה. לאחר כמה שנים הגלידה הצלקת בלבו והוא כמעט שכח מן המקרה.

תפילין בנשף המסכות

גדי מאיר, זה היה שמו של הסטודנט לרפואה. הוא לא שינה את שמו באותו יום. תחילה גם לא חשב לעולל עוול לאיש החביב הזה שהשאל לו את התפילין. אבל בדהף פתאומי החליט "לסחוב" אותן, ולכן נקט בטכסיסי השהיה ו"התפלל" ממושכות, למרות שלא היה לו שמץ של מושג מהי תפילה. הוא חיקה כמו קוף את מה שעשה לפניו בעליהן, המשאיל. כשראה שהתנמנם, חלץ מהר את התפילין, ארז אותן בתיקו יחד עם השקית הרקומה, ולאחר מכן סטה מנתיבו המקורי. במקום לרדת בתחנה המרכזית ומשם לנסוע לחיפה לאחר אי אלו סידורים בתל-אביב, ירד בתחנה הראשונה בתל-אביב, ומשם הרים רגליים ונמלט כמעט בריצה כשהוא שולח מדי פעם מבטים מאחורי גבו, לראות אם הדתי אינו רודף אחריו. זה היה שבוע לפני פורים. גדי פשוט רצה להיות מסמר המסיבה ולחולל סביבו אטרקציה כשיופיע למסיבה חבוש בתפילין. כל החברים יפקחו עינים בתמהון, והוא יעמוד במרכז העינים בנשף המסכות הפורימי בקמפוס.

כך בדיוק היה. גדי היה כוכב הנשף בפורים תשמ"ג כשהופיע חבוש בתפילין בקול צהלה ורינה. "חזרתי בתשובה" צעק ונופף בבקבוק שמפניה גדול. "חזרתי בתשובה". התפילין היקרות עברו מיד ליד לאחר שחלץ אותן מראשו וידו. לפליאתו, רוב הסטודנטים נישקו אותן בחרדת קודש ונגעו בהן בעדינות, בזהירות.

מי שהתלהב מהן במיוחד היה ידידו הטוב, דעואל (דודי) תלם. עיניו של דודי התלקחו באש התלהבות כשראה את התפילין, והוא כרכר סביבו כנער נרגש כל שעת המסיבה. לאחר שהבלונים האחרונים כבר התפוצצו מעל שלהבות הנרות, ותכולת אחרוני בקבוקי השמפניה נשפכה לגרונות ועל הבגדים, התקרב דודי אל גדי והתעניין למקורן של התפילין. לא היו סודות בין שני החברים. גדי סיפר לו על הדתי האומלל שהיה טרף קל. דודי לא הפגין רגשי חמלה יתרים על הקורבן הדתי, אבל התפילין, ובעיקר השקית העתיקה משכו את תשומת לבו. "לאבא שלי יש תחביב מיוחד, הוא אספן יודאיקה עשרות שנים ויש לו אוצר די מרשים, אבל תפילין עוד אין לו" אמר דעואל ועיניו נוצצות חולמנית, "אתה עוד צריך את התפילין?"

"לא" היה גדי נדיב, ופתאום נקף אותו המצפון. "תגידי, לא צריך להחזיר אותן לבעלים?"

"אז למה לקחת אותן?" בירר דודי, "אגב, אתה יודע מי האיש?"

"לא אבל השם שלו רקום על השקית: ירחמיאל כהן".

"כן, ובחלק הפנימי של הבטנה רקום עוד שם נוסף: 'אברהם דוב בער כהן'. אז לאיזה שם נאמין? משפחת כהן 'הקטנטנה', מתפרסת על עשרות דפים במדריך הטלפון. לך וחפש מחט בערמת שחת" ריפה דודי את ידיו, "ובכלל, יש לך חשק להסתבך עם המשטרה?"

"ממש לא" הודה גדי.

"אז תביא את התפילין, אבא ישמח איתן מאד" ביקש-תבע דודי תלם. גדי נעתר לו ברצון. התפילין עברו לאוסף היודאיקה הענק של פרופסור יואל תלם מחיפה ששמח איתן מאד, כצפוי. גדי שקע בלימודי הרפואה שלו. הרבה זמן לפני שהוציא את התואר הראשון שכח את כל הפרשה, כאילו מעולם לא היתה.

פנינים שחורות

תמוז תשס"ב

בזקנה טובה מת הפרופסור יואל תלם, ועם מותו עברה כל ירושתו לבנו היחיד, ד"ר דעואל (דודי) תלם, ראש החוג לחקר מדעי המזרח באוניברסיטה. אוסף היודאיקה הגדול נכלל גם הוא בתוך הירושה הגדולה.

לאחר ימי האבל עשה ד"ר דעואל מה שלא מצא זמן לכך במשך חמישים שנותיו. הוא החליט לקטלג את כל האוסף. מגילות עתיקות, פמוטים מגושמי צורה מן המאות שעברו, חנוכיות כסף ועופרת שתמונות מסוגן מקשטות כל חוברת ומאמר לחנוכה. בעודו יושב ועובר על כל פריט בעיון, נתקל גם בזוג התפילין הנשכח. אימץ את זכרונו להיזכר מיהו אותו "אברהם דוב בער כהן" ששמו רקום בחוטי פשתן צהובים פנימה בתוך ביטנת השקית, כאשר בצד החיצוני שלה נרקם שם אחר "ירחמיאל כהן" בחוטים לבנים בני דור-דורותיים אחר כך. לאחר מאמץ קל נזכר, הרי אלו התפילין שגדי מאיר סחב מיהודי דתי במהלך נסיעה מירושלים לתל-אביב. כולו סקרנות, נטל לידיו סכין חדה וביתק את הגידים שחיברו את המעברתא לריבוע התפילין שחלקים מצבעו השחור התקלפו. תאב היה לראות מה טמון באותו ריבוע. במוחו היה זכרון עמום על מגילת קלף מגולגלת שצריכה להימצא בו. מלופפת בגיד לבנבן-צהבהב. רצה לראות אותה. ואמנם, בתוך הריבוע אכן נחה מגילת קלף מגולגלת. הוא פתח אותה בחשש. ירא שמא תתפורר תחת אצבעותיו.

הקלף היה גמיש ורענן כחדש. הוא נעתר ללחץ הקל ונפתח בקלות למלוא אורכו. אותיות פניניות שחורות בהקו מול עיניו. נוצצות באור הנברשת הכתום. רעננות וחדשות כאילו רק היום נמשחו בקולמוסו של הסופר על גבי הקלף. נשימתו נעצרה. היה להן קסם מופלא לאותיות האלו. כוח שמשך את מבטו המהופנט ושאב את כל חיותו מקרבו. בקדחתנות חתך את הגידים בקובייה שעליה בלטה האות שי"ן. כאן היו ארבע מחיצות קטנות, ובהן ארבע מגילות קטנות. בכל אחת היו אותן אותיות-פנינים שחורות נוצצות, שהטילו אותו למערבולת רגשית כמוה לא חווה מימיו. בעדינות רבה גילגל את המגילות הקטנות והשיב אותן למקומן. ד"ר דעואל תלם לא נמנה על רבני הקהילה החרדית, אבל גם הוא הבין משהו, וידע כי אותיות מיוחדות כאלו, יש להן מלבד הערך הכספי גם ערך סגולי. אלו הן תפילין יקרות מאד, יקרות לבעליהן. פתאום הבין את גודל העוול שנעשה לאותו אדם ששמו נרקם על גבי שקית הקטיפה הכחולה-כהה. הכרותו עם הציבור החרדי היא אפסית. לעולם לא יצליח לגלות את בעל התפילין. האם הוא עדיין חי? שם אותן בצד בתקוה שיום אחד יפגוש ביהודי דתי בר-סמכא, אדם שיעזור לו למצוא את ירחמיאל כהן. הוא מצא יהודי בר-סמכא, אבל לא אדם דתי...

ניתוח חירום

בקיץ תשס"ב חיתן ר' ירחמיאל כהן את בנו מנחם מאניש. פניו היו חוורות והוא מיעט לרקוד. הכל חשבו שהוא נרגש מדי. האמת היתה שונה וכואבת. שבועיים לפני החתונה עבר ירחמיאל סדרת בדיקות שגילו גידול בראשו. גידול המקנן קרוב לגזע המוח קרבה מסוכנת. ירחמיאל הרגיש איום ישיר על חייו וכתב בסתר צוואה. אולם גברת בלה כהן, אשת החיל שלו, לא מיהרה להיכנע לרוע הגזירה, וביררה אצל עסקנים רפואיים האם אפסה תקוה. מישהו המליץ על מנתח מוח בעל שם עולמי, ד"ר מאירס, בבית חולים גדול בשיקגו. היתה בעיה אחת, עלות הניתוח היא אדירה, משהו שרחוק מהישג יד של משפחה ממוצעת. בעיה נוספת צצה, המנתח בעל ידי הזהב עמוס בעשרות ניתוחים דחופים, וצריכים לחכות אצלו בתור שבועות ואפילו חודשים. מגבית הצלה שנערכה עבור ר' ירחמיאל בחסות רבנים ועסקנים, גייסה בקושי 20 אחוז מעלות הניתוח. ר' ירחמיאל אינו איש מלחמה, מעולם לא היה, מבחינתו די לו בחמישים ושמונה השנים שחי עד עתה. הוא מודה לבורא על כל רגע ורגע ועל כל נשימה ונשימה. אם נגזר עליו למות, יש לקבל את הגזירה באהבה. אם המוות כרוך ביסורים קשים, יכופף את ראשו ויסבול. הקב"ה יודע מה טוב בשבילו, ואינו מעניש אותו בחינם.

אבל אשת החיל אינה נכנעת. היא מזעיקה את בני המשפחה לעשות כל מה שאפשר, ועוד באותו שבוע ר' ירחמיאל טס לשיקגו.

משפחה יהודית חמה אירחה את ר' ירחמיאל ובלה בשכונה קרובה לבית החולים. עסקן רפואי מקומי הוזעק בשיחת טלפון מישראל להפעיל את כל כוח השפעתו כדי שהרופא המנתח יואיל לקבל את ר' ירחמיאל, ואפילו רק לבדיקה.

הרופא היה עקבי ותקיף בסירובו. "אמרתי שאינני מקבל מקרים חדשים. כולם מחכים בתור, שיחכה גם הוא בתור".

"אבל הוא יהודי יקר" התחנן העסקן, "וכבר עשה את כל הדרך מישראל לשיקגו".

הטיעון הזה לא עשה שום רושם על המנתח. "מי אמר לו לבוא? אני לא קראתי לו. להפך, יעצתי לו להישאר בארץ ולקבל טיפול באחד מבתי החולים המצוינים שישנם בישראל".

העסקן גם היה נחוש. "הרי זה כאילו אתה חורץ עליו גזר דין מוות. רק השיטה שלך הצליחה להציל חולים במצב דומה".

המנתח לא יצא מגדרו גם לאחר הקביעה המחמיאה והמחייבת הזו, הוא הדף ממנו והלאה את התיק הרפואי המלא וגדוש במסמכים שהביאה משפחת כהן מישראל. פתח את הטלפון הנייד שלו שצרצר באותו רגע וענה באריכות.

גם העסקן הרים טלפון. הוא צלצל לאשתו של ר' ירחמיאל ועדכן אותה בפרטים הלא משמחים. גברת כהן החליטה לנקוט בצעד לא שגרת. היא למדה את סדר יומו של המנתח וידעה על כל צעד מצעדיו.

עולם קטן

בצהרים נוהג הרופא לרדת לקפיטריה של בית החולים, ללגום קפה עם קרואסון. מן הקפיטריה הוא יורד עוד שתי קומות, לחניון תת-קרקעי, ומשם הוא נוסע במיני-גולף המצועצעת שלו לשחק מעט ביליארד כדי לחלץ קצת את עצמותיו.

באותו יום ירד הרופא לאחר הקפה אל החניון. באמצע הדרך, כשעבר ליד עמוד הבטון הענק, ניתקו שני צלליות מן הקיר והתקדמו לעברו. הרופא נעץ בהם את מבטו והחוויר. הוא קפא על מקומו ולשונו נאלמה. "תראה אדוני הרופא, סלח לנו שאנחנו נוקטים בצעד בלתי שיגרתי כזה" פתחה גברת בלה כהן באנגלית רצופה, "אבל אין לנו ברירה. בעלי אדם צעיר ואני רוצה שהוא יחיה. רק אתה יכול להציל אותו". קולה נשבר. היא כבשה את פניה בכפות ידיה וראשה רטט. ר' ירחמיאל ניסה לנגן גם הוא על מיתרי הרגש של הרופא המנתח. "אנחנו מאד מתנצלים אם הבהלנו אותך ככה בפתאומיות הזאת, אני רואה שאתה קצת לבן".

הרופא שאף חמצן וחיפש את המילים. "אתה הוא ירחמיאל כהן מישראל?" שאל בעברית צחה. "כן".

הרופא מישש את כיסו והשתיק את הטלפון הנייד שלו. "התיק שלך היה מונח אתמול על שולחני ודחיתי אותו".

ר' ירחמיאל נגס את שפתיו בכאב. כתפיה של רעייתו נעו במהירות כשבכיה התגבר.

"כן, כן", אמר הרופא, "אתמול דחיתי אותך, כי המדיניות שלי היא לא לקבל חולים חדשים כל עוד לא נתתי לישנים את הטיפול הטוב ביותר. לכבודך אני משנה כלל ברזל שלי ומקבל אותך לניתוח בתוך ימים ספורים".

מבטו התועה של ר' ירחמיאל קפא באויר. גברת כהן הרימה את ראשה בזהירות. האם חושיה אינם מתעתעים בה.

"נעים להכיר" הושיט הרופא את ידו, "כולם מכירים אותי בשם ד"ר ג'רי מאירס, אבל לפני כן הייתי ישראלי, שמי הוא גדי מאיר. לא מוכר לך השם הזה?"

גדי מאיר, גדי מאיר? אבק בן שנים כיסה על הזכרון. ר' ירחמיאל התרכז בכל כוחו.

"אני רואה שאינך זוכר" חייך הרופא. "לפני 20 שנה נסענו ביחד באוטובוס לתל אביב וסחבתי ממך זוג תפילין. סתם כך, התחרטתי אחר כך ורציתי לחפש אותך ולתקן את המעוות, אבל לא היה לי נעים ממך. תראה איזה עולם קטן. שוב אנחנו נפגשים, ובאלו נסיבות".

כעת הלם בו הזכרון. בודאי, הרי זהו הסטודנט שלקח את התפילין וגרם לו כה הרבה צער, עשרים שנה חלפו והלה נעשה למנתח מוח עולמי. שליח ההשגחה העליונה שיציל את חייו בעזרת ה'. "אתה הוא גדי מאיר?" נפער פיו, והזעקה שרצתה לפרוץ מגרונו, מחאה ישנה בת עשרים שנה, כפפה ראשה בתוקף הנסיבות והפכה ללחש צרוד.

"אני הוא" אמר הרופא בצער כן. "אני ממש מתנצל בפניך על הצער והעוול שגרמתי לך. דבר נוסף, בתור מנתח מוח אני מכיר היום הרבה יותר במה שאתם קוראים לו "השגחה עליונה". אנחנו הרופאים רואים הרבה יותר מכל אדם את יד ההשגחה. יש מקרים רבים שאנחנו רואים שפשוט, מה שקורה אצל החולה המטופל, השינוי, זה לא הרופא, אלא מישהו מלמעלה. אנחנו הרופאים לא יכולים להיות כופרים!" "לכן מיד כשזיהיתי אותך, לא השתנית הרבה, החלטתי לפצות אותך על הסבל שלך מאז ולנתח אותך. בהנחה משמעותי. בוא נאמר שאקח ממך 20 אחוז, חמישית מן המחיר הרגיל".

עשרים אחוז!!! זה בדיוק הסכום שהעסקנים אספו - - -

"אין לי מילים להודות לך" גמגם ר' ירחמיאל. הוא שתק רגע ואחר כך פרצה בכל זאת הזעקה "והיכן הן התפילין?"

הרופא הרכין את ראשו. "מסרתי אותן לחבר שלי שאביו היה אספן יודאיקה גדול. הן במצב טוב, אני מניח, אספן שומר היטב על אוצרותיו".

והשיב את הגזלה

הניתוח התבצע יומיים אחרי כן. למזלו הטוב של ר' ירחמיאל. בדיעבד התברר כי כל עיכוב קטן היה יכול להיות קריטי. לאחר שסולק הגידול בשיטה מתוחכמת, החל מצבו להשתפר. לאחר תקופת החלמה קצרה, הגיעה עת הפרידה. ר' ירחמיאל ואשתו באו להודות לרופא וגרונום נחנק מהתרגשות. ד"ר מאיר הנבון כאילו התעסק ברישום רצפטים, אך גם עיניו נצצו בצורה חשודה. לאחר שיצאו מחדרו המתין עד שיתרחקו מטווח שמיעה והקיש על הלחיצים. הוא טלפן לחברו הותיק ד"ר דעואל תלם.

"דודי, אתה זוכר בודאי את התפילין שסחבתי לפני 20 שנה, מאותו חרדי מסכן. ובכן, הוא מצא אותי בשיקגו, ובא לתבוע אותן" על שפתיו נמתח חיוך דק.

מן העבר השני לא נשמעה כל תגובה.

"מה אתה שותק דודי, בלעת את הלשון?"

ד"ר תלם התעשת, לקח נשימה ארוכה והגיב. "שמע, אני פשוט המום. לפני יומיים החלטתי לפתוח את התפילין, התפעלתי מן היופי. אתה יודע, אני מבין משהו בדברים האלו. אני מעריך שגילן של המגילות האלו מתקרב למאה שנים. אבל הן נראות ממש כמו חדשות. הרגשתי עם זה רע מאד ולא יכולתי לישון בלילה. הרי זו ממש גניבה, צריך להשיב אותן לבעליהן. החלטתי שאני מתחיל לחפש את אותו ירחמיאל כהן, אז כעת אתה מספר לי שהוא מצא אותך. איך? מה, הוא בלש?"

"כנראה" צחק הרופא. "אין לי הסבר לאופן שבו נפגשנו שוב אלא מה שנקרא בין החרדים 'יד ההשגחה'. בקיצור, אני מתכוון לבקר בארץ בעוד כמה שבועות. דבר ראשון אני בא אליך. לקחת ממך את התפילין שלו. זה מגיע לו אחרי 20 שנה".

"גדי, אני מחכה לך בקוצר רוח".

"הן שלך"

ההפתעה היתה מוחלטת. המנתח המפורסם שכדי לבקר במרפאתו בשיקגו צריך להמתין חודש או חודשיים, ד"ר ג'רי מאירס בכבודו ובעצמו הגיע לבקר בביתה של משפחת כהן. "באתי לראות איך אתה מחלים אחרי הניתוח" התלוצץ כדרכו.

ר' ירחמיאל כיבד אותו בכל מה שהיה בבית, ולא ידע במה זכה לכבוד הגדול, עד שהרופא פתח את תיקו האישי ושלף משם שקית רקומה כחולה-כהה. "אתה זוכר את זה?"

ר' ירחמיאל החל רועד בכל גופו. הוא כמעט התמוטט ונפל מעוצמת התדהמה שחבטה בגופו. "אלו התפילין שלי?" לחש צרודות.

הרופא הנהן בשתיקה.

ר' ירחמיאל פתח את הרוכסן בזהירות, באותה תנועה שהיה שגור בה 26 שנה. הוציא את התפילין של יד, ואחריהן את של ראש. אצבעותיו ליטפו את התפילין ברגש עמוק, באהבה שאין לתארה במילים. ארשת ערגה ענוגה נפרשה על פניו. הרופא עקב אחר תגובותיו בלב נפעם.

כמה דקות התייחד ר' ירחמיאל עם התפילין כשעיניו נוטפות דמעות רותחות. הוא השיב אותן לשקית. "אלפי תודות גם לא יבטאו את רגש ההודיה שאני רוחש כלפיך, ד"ר מאיר" פתח בנימה נחרצת, "ואולם, כבר אז לפני 20 שנה, לאחר שהבנתי כי אותו סטודנט תמים שלקח את התפילין בהשאלה, אינו מתכוון להשיבן, מחלתי לו בלב שלם ואמרתי בלבי: אני מוכן לתת לו אותן במתנה גמורה ובלבד שיניח אותן מדי יום".

"לא שיניתי את דעתי" רעד קולו של ר' ירחמיאל, "אני כשלעצמי קניתי אז זוג תפילין כשרות ומהודרות, ובהן אני משתמש מדי יום. התפילין המיוחדות האלו הן שלך, ובלבד שתניח אותן מדי בוקר". הרופא שתק מוכה הלם. "אתה רוצה לומר לי שאתה לא מעוניין בתפילין שלך, לאחר 20 שנה?! הן נכס שלך, קח אותן!"

"הן לא נכס שלי. הן שייכות לכל יהודי. המצוה להניח תפילין נאמרה לכל יהודי, השאלה היא באיזה זוג אתה משתמש, יש לי זוג כשר. קח אותן. אתה יודע מה", אמר בהבעה מהורהרת, "אתה מנתח מוח, יש לך קרבה מיוחדת לנושא ששמו מוח. מתאים לך להניח תפילין. בכל בוקר אנו אומרים לפני הנחת תפילין שאנו מניחים אותן על היד "ועל הראש נגד המוח, שהנשמה שבמוחי עם שאר חושי וכוחותי, כולם יהיו משועבדים לעבודתו יתברך שמו".

"עליך היה להביא זאת בחשבון" צחק ר' ירחמיאל עת שליווה את הרופא אל הדלת, "בשעה שסחבת ממני את התפילין באוטובוס. מאותו רגע שלקחת אותן - זכית בהן. לעולם לא תוכל לברוח מהן!"...

~~~~~

**ברכת מזל טוב חמה ולבבית לאחי הסופר האגדי רב הכישרון
והפעלים**

**הרב החסיד מו"ה יאיר וינשטוק שליט"א
ולנוות ביתו הצוה"ח תליט"א לבית קליערס
לרגל נישואי בנם היקר
הבחור המצוין המופלג בתורה יר"ש ובחסידות.
רב משה ישראל שיחי'
עב"ג תחי' לבית משפחת הניג
בת הרה"ח המופלג רבי שלמה אהרן שליט"א
יה"ר שיעלה זיווגם יפה ויבנו בית נאמן בישראל
ויראו בנים ובני בנים שתולים כזיתים סביב לשולחנם.
אמן ואמן.**

התודה והברכה לכל אלו שמסייעים להצלחת הגיליון!!!

hanoch90@gmail.com